

IMDi-rapport 9-2008

► **Integrert, men diskriminert**

– en undersøkelse blant innvandrere fra Afrika, Asia, Øst-Europa og Sør- og Mellom-Amerika

Visjon

**Like muligheter og like levekår
i et flerkulturelt samfunn**

Illustrasjonsfoto forside: Arash A. Nejad/Nyebilder

Design: 07 Gruppen AS - 12.08

Opplag: 4000

ISBN papir: 978-82-92757-67-3

ISBN elektronisk: 978-82-92757-68-0

ISSN: 0809-9677

www.imdi.no/rapporter

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet

Postadresse: Postboks 8059 Dep, 0031 Oslo

Besøksadresse: Hausmannsgate 23, Oslo

Telefon sentralbord: 24 16 88 00

Telefaks: 24 16 88 01

E-post: post@imdi.no

Bestilling av rapporter: bestilling@imdi.no

Pressetelefon: 917 55 351, e-post: presse@imdi.no

www.imdi.no

IMDis regionale enheter:

IMDi Indre Øst

Storgt. 10, 6. etg., Postboks 1253, 2806 Gjøvik

Telefon sentralbord: 24 16 88 00

Telefaks: 61 17 08 95

IMDi Midt-Norge

Peter Egges plass 2 (inngang Kjøpmannsgata),

7005 Trondheim

Telefon sentralbord: 24 16 88 00

Telefaks: 73 89 24 31

IMDi Nord

Havnegata 28 (inng. t. høyre), Postboks 83, 8502 Narvik

Telefon sentralbord: 24 16 88 00

Telefaks: 76 96 58 38

IMDi Sør

Slottsquartalet, Tordenskjoldsgate 9

Postboks 647, 4666 Kristiansand

Telefon sentralbord: 24 16 88 00

Telefaks: 38 02 04 80

IMDi Vest

Bugården 8, Postboks 159 Sandviken, 5812 Bergen

Telefon sentralbord: 24 16 88 00

Telefaks: 55 30 09 88

IMDi Øst

Hausmannsgate 23, Postboks 8059 Dep, 0031 Oslo

Telefon sentralbord: 24 16 88 00

Telefaks: 24 16 88 01

ISBN-978-82-92757-67-3

9 788292 757673

Innhold

Sammendrag.....	5
Metode og utvalg	8
Holdninger og erfaringer til de best "integrerte"	8
Hvorfor akkurat dette utvalget?	8
Nærmere om utvalg, svarprosent og skjevheter	9
Andre metodiske betraktninger	11
Oppsummering	12
Integrering og sosial tilhørighet	13
Integrert i det norske samfunnet?	13
Hva innebærer det å være «godt integrert»?	15
Flertallet opplever at det er mulig å passe inn i det norske samfunnet og samtidig beholde egne tradisjoner	17
Sosial tilhørighet	21
Nesten alle omgås nordmenn daglig	17
Jobb og skole er viktige arenaer for omgang med etniske nordmenn	18
Mange har norske venner.....	18
Sterk tilhørighet til Norge utelukker ikke sterk tilhørighet til hjemlandet	21
Oppsummering	24
Holdninger til integrerings- og innvandringspolitikk.....	25
Fungerer integreringen?	25
Et stort flertall ønsker innføring av språkstest for å bli norsk statsborger.....	27
Sterk støtte til tiltak mot omskjæring	28
Bør norske myndigheter bekjempe ekteskapsinngåelse med tvang mer aktivt	29
Bør foreldre engasjere seg aktivt i barnas valg av ektefelle?	30
Holdninger til barns valg av ektefelle	32
Støtter de ikke-vestlige innvandrerne den norske innvandringspolitikken?	34
Bør Norge ta imot flere flyktninger?.....	34
Bør det bli vanskeligere for ektefelle og familiemedlemmer å få opphold i Norge?	35
Vil arbeidsinnvandring løse behovet for arbeidskraft?	36
Oppsummering	37
Holdninger til og deltakelse i arbeidslivet	39
Sterk arbeidstilknytning i utvalget	39
Mange med lederansvar i utvalget	40
Respondentenes fordeling på bransjer	40
Nettverk viktigste rekrutteringskanal for dem med lav utdanning.....	41
De fleste opplever samsvar mellom arbeidsoppgaver, kompetanse og lønn	42
Arbeidsoppgaver passer godt med utdanning og kunnskaper	42
Noen er feilplasserte – hvem er de?	42
Lønn og kvalifikasjoner samsvarer også godt for de fleste	46
Mange har behov for bedre norskkunnskaper for å fungere godt i jobben.....	46
Hvem står utenfor arbeidslivet – og hvorfor?	47
Hva gjør de som ikke er i arbeid?	47
Hvorfor står noen utenfor arbeidslivet?	47
Ni av ti mener at kvinner og mødre bør delta i arbeidslivet	49

Et diskriminerende arbeidsmarked?	49
Halvparten opplever å ha like rettigheter og muligheter som etnisk norske til arbeid og utdanning	50
Norske arbeidsgivere oppfattes som diskriminerende	51
Større tro på moderat kvotering blant innvandrerne enn befolkningen som helhet.....	52
Oppsummering	52
Opplevd diskriminering og rasisme.....	54
Diskriminering i søkelyset.....	54
Ofrenes tolkning av situasjonen i sentrum	54
Mest opplevd diskriminering i det offentlige rom og i arbeidslivet	55
Hvem opplever diskriminering på ulike arenaer?	57
Personer fra Afrika opplever mest diskriminering	57
Innvandrere fra Øst-Europa minst utsatt	58
Få kjønnsforskjeller.....	59
Opplevd diskriminering synker med økt alder.....	59
Lang botid beskytter ikke mot diskriminering	60
Personer fra Afrika opplever diskriminering på flest arenaer	61
Muslimer er spesielt utsatt for diskriminering	62
En fjerdedel av befolkningen oppfatter Norge som et rasistisk samfunn	64
... og hvem er rasister?	65
Oppsummering	65
Tillit til offentlige instanser og kontorer.....	67
Mer enn halvparten har full tillit	67
Minst tillit til politiet blant dem som har bodd lengst i Norge	67
Stor tillit til skolen, men én av fire mener lærere forskjellsbehandler elever med innvandrerbakgrunn.....	69
Flest fornøyde kunder på legekontor.....	69
Oppsummering	70
Hovedfunn og konklusjoner.....	71
De fleste finner seg godt til rette i det norske samfunnet	71
De best integrerte er mest kritiske til norsk integreringspolitikk.....	71
Ikke alt er like rosenrødt	71
Synlige minoriteter sliter mest.....	72
Muslimer er en ekstra utsatt gruppe	73
Hva gjør IMDi?	73
Litteraturliste:	75

Forord

Vi vet mye om flertallets syn på innvandring og integrering. Denne rapporten har som mål å formidle minoritetenes egne opplevelser og synspunkter på mange av de samme spørsmålene. Det er viktig for å sikre at minoritetene får en stemme i det offentlige rom og for å vise respekt for erfaringer og holdninger til de av oss som er mest berørt. Integrering er toveis og krever gjensidig tilpasning. Mangfold krever at flertall og mindretall finner gode måter å leve sammen på. IMDi vil med denne rapporten bidra til at definisjonsmakten balanseres bedre og at kunnskap om befolkningen utvides til å omfatte hele befolkningen.

Undersøkelsen har rettet seg mot et utvalg innvandrere fra Afrika, Asia, Øst-Europa og Sør- og Mellom-Amerika med minimum fem års botid i Norge. Datainnsamlingen fant sted i 2007. Rapporten handler om hvordan innvandrerne opplever det å leve og bo i Norge. Hvilke erfaringer har de med norsk integreringspolitikk, og hva legger de i det å være integrert i det norske samfunnet? I rapporten drøftes også opplevelse av sosial tilhørighet, holdninger til norsk integrerings- og innvandringspolitikk, deltakelse i arbeidslivet, opplevd rasisme og diskriminering og grad av tillit til offentlige kontorer.

I analysen ser vi på sammenhengene mellom de holdningene og erfaringene som utvalget i denne undersøkelsen gir uttrykk for og holdningene som befolkningen som helhet gir uttrykk for i "Integreringsbarometeret" som er en årlig undersøkelse IMDi får utført blant et representativt utvalg av hele befolkningen. Integreringsbarometeret er en IMDi-rapport og finnes på www.imdi.no.

Vårt mål er å få frem ny kunnskap og nyansere og endre etablerte sannheter og avlive myter. Vi ønsker tilbakemeldinger fra deg som leser. Vi vil gjerne ha ris og ros. Særlig nyttig er tilbakemeldinger på innhold og områder hvor vi mangler kunnskap. Vennligst send dine innspill på e-post til post@imdi.no.

Takk til Synovate for tilrettelegging av undersøkelsen og datainnsamlingen. Analyse- og tilskuddsenheten i IMDi har stått for analyse av datamaterialet og utarbeidet rapporten.

God lesning!

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Osmund Kaldheim". The signature is fluid and cursive.

Osmund Kaldheim
Direktør

Sammendrag

IMDi har gjennomført en undersøkelse blant et utvalg av ikke-vestlige innvandrere for å få bedre kunnskap om hvordan de opplever det å leve og bo i Norge, hvordan de forholder seg til det norske samfunnet og deres forhold til majoritetsbefolkningen. Vi ønsket å få mer kunnskap om innvandrernes egne opplevelser knyttet til integrering, samt hvordan myndighetene bedre kan tilrettelegge for god integrering.

1 Innledning og metode

- Undersøkelsen ble gjennomført i juni 2007.
- Utvalget består av 1011 ikke-vestlige innvandrere mellom 18–67 år, med en botid over fem år.
- Utvalget er *ikke* representativt for hele målgruppen i den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen. Vi har her å gjøre med et utvalg som er langt mer ressurssterke og godt integrert langs en rekke indikatorer som botid, yrkesaktivitet, utdanningsnivå, kontakt med nordmenn, språkvaner og deltakelse enn den øvrige innvandrerbefolkningen.

2 Integrering og sosial tilhørighet

- Nesten åtte av ti i undersøkelsen opplever å være godt integrert i det norske samfunnet. Det er særlig de med lang botid, de med høy utdanning, de som har norske venner, og de som er i arbeid, som opplever å være godt integrert.
- Nesten åtte av ti opplever å ha en sterk tilhørighet til Norge. Dette utelukker imidlertid ikke at de også opplever en sterk tilhørighet til opprinnelseslandet. Hele seks av ti oppgir å ha en sterk tilhørighet til begge land.
- Flertallet opplever at det er mulig å passe inn i det norske samfunnet og samtidig beholde egne tradisjoner.

Én av fire opplever imidlertid at det er vanskelig å utøve sin tro/sitt livssyn i Norge, og spesielt gjelder dette respondenter fra land hvor islam er den rådende religionen.

- Nær ni av ti respondenter omgås nordmenn daglig, og arbeidssted og skole er de viktigste arenaer for omgang med nordmenn. Det er en større andel blant kvinnene i utvalget som oppgir å ha norske venner, enn blant mennene.

3 Holdninger til integrerings- og innvandringspolitikk

- De ikke-vestlige innvandrerne er langt mer positive til den norske integreringspolitikken, sammenliknet med befolkningen som helhet. Kvinner er mer positive enn menn, og de eldre respondentene er mer negative enn de yngre.
- De som har høyere utdanning og som er i jobb, og som dermed har erfaringer fra de integreringsutfordringene som Norge står overfor i arbeidslivet, er de som er mest kritiske til integreringen av innvandrere i Norge.
- Åtte av ti sier seg helt eller delvis enig i at man bør bestå en språktest for å kunne bli norsk statsborger.
- Det er en sterk støtte blant utvalget i undersøkelsen til et tiltak om obligatorisk informasjon om omskjæring til nyankomne flyktninger, og respondentene ønsker en aktiv bekjempelse av tvangsekteskap fra myndighetenes side.
- Sammenliknet med befolkningen som helhet, er utvalget av ikke-vestlige innvandrere mer positiv til arrangert ekteskap. De aller fleste stiller seg enten positivt eller nøytralt til at deres barn skulle ville gifte seg med en etnisk norsk person, en person med en annen religiøs og/eller kul-

turell bakgrunn eller en person fra et annet opprinnelsesland enn dem selv.

- 75 prosent er enten helt eller delvis enig i at Norge bør ta imot flere flyktninger med behov for beskyttelse sammenliknet med i dag. Det er større enighet om dette blant de ikke-vestlige innvandrerne, enn blant befolkningen som helhet.
- Rundt halvparten av utvalget sier de er enten helt eller delvis uenig i at det bør bli vanskeligere for ektefelle og familiemedlemmer å få opphold i Norge, sammenliknet med slik det er i dag.
- 75 prosent sier seg helt eller delvis enig i at arbeidsinnvandring vil bidra til å løse arbeidskraftsbehovet i landet.

4 Holdninger til og deltakelse i arbeidslivet

- Åtte av ti i utvalget er i jobb, og de fleste har en sterk tilknytning til arbeidslivet. Mer enn fire av ti har dessuten et leder- og/eller personalansvar for noen på arbeidsplassen sin.
- Syv av ti av dem som er i jobb, opplever å ha arbeidsoppgaver som passer helt eller delvis med utdanning/erfaring, samtidig som de mener de har en lønn som passer helt eller delvis med bakgrunnen deres. De yngste gruppene og de med kortest botid opplever i størst grad å være feilplassert i forhold til utdanning og kunnskaper.
- Nesten halvparten av dem som er i arbeid, opplever at de har et behov for bedre norskkunnskaper for å fungere godt i jobben. Behovet er også stort blant dem som har lang botid.
- 54 prosent av dem som ikke er i arbeid, er ute av arbeidsstyrken på grunn av helseproblemer, pensjon eller studier. 22 prosent kan på grunn av ulike barrierer regnes som under-sysselsatte. Åtte prosent står utenfor

arbeidslivet på grunn av omsorgsoppgaver og resten har et uavklart forhold til arbeidslivet ved at de for eksempel er i permisjon eller i et kvalifiseringsløp.

- Av dem som står utenfor arbeidslivet, er det særlig kvinner som oppgir familierelaterte omsorgsoppgaver som årsak. Ni av ti respondenter i undersøkelsen mener imidlertid at kvinner og mødre bør delta i arbeidslivet.
- Litt over halvparten av dem som deltar i undersøkelsen, er helt enige i at de har like rettigheter og muligheter som etnisk norske til arbeid og utdanning.
- Over syv av ti er helt eller delvis enig i at arbeidsgiveres skepsis til innvandrere er en av de viktigste årsakene til at innvandrere ikke får jobb. Seks av ti støtter tiltak som moderat kvotering.

5 Opplevd rasisme og diskriminering

- Rundt halvparten av respondentene oppgir at de har opplevd å bli diskriminert på offentlig transport, ved kontakt med politiet, på utesteder/restauranter, på offentlige plasser (gater, torg e.l.), på jobb/studiested, i banken/postkontoret, og/eller ved kjøp eller leie av bolig, en eller flere ganger, i løpet av 2006.
- Det er mest diskriminering i det offentlige rom. Arbeidslivet er også en sentral diskrimineringsarena. Nær en femtedel av utvalget har opplevd diskriminering når de har søkt ny jobb eller stilling i løpet av 2006.
- Å være synlig minoritet slår negativt ut på sannsynligheten for å oppleve diskriminering på ulike arenaer.
- Personer med opprinnelse fra Afrika kommer gjennomgående dårligst ut, særlig ved jobbsøking og på boligmarkedet. Personer med opprinnelse fra Øst-Europa er til sammenlikning den minst utsatte gruppen.
- Muslimer synes å være en spesielt sår-

bar gruppe. Det er flere respondenter blant dem som er fra land hvor islam er den rådende religionen, som har opplevd å bli diskriminert på grunn av sin utenlandske bakgrunn, enn det er blant dem som kommer fra andre land. Åtte av ti spurte er helt eller delvis enig i at muslimer er spesielt utsatt for etnisk diskriminering.

- Vår analyse gir indikasjoner på at synlig minoritetsbakgrunn gjør deg mer utsatt og sårbar for diskriminering i det offentlige rom og i kontakt med politiet, og at ervervede kunnskaper og egenskaper virker mindre beskyttende.
- Omtrent én av fire, uavhengig av etnisk opprinnelse, er helt eller delvis enig i at Norge er et rasistisk samfunn.

6 Tillit til offentlige instanser og kontorer

- De fleste har høy grad av tillit til de valgte offentlige instansene politi, sykehus og domstolene.
- Tilliten til politiet synker generelt med økende botid blant respondentene og er minst blant personer med opprinnelse fra Afrika.
- Over åtte av ti spurte er helt eller delvis enig i at den norske skolen

gir alle barn, uansett etnisk opprinnelse, like gode muligheter til å klare seg videre i livet. Likevel er det opp mot én av fire som mener at lærere behandler norske barn bedre enn barn med innvandrerbakgrunn.

- Hele åtte av ti var fornøyd med behandlingen de hadde fått på legekontor, mens andelen fornøyde med sosial- og trygdekontor, UDI og NAV lå 30–40 prosentpoeng lavere.

7 Hovedfunn og konklusjoner

- Undersøkelsens viktigste funn er at det går godt for de aller fleste.
- De som opplever seg best integrert i utvalget, er også de som er mest kritiske til norsk integreringspolitikk.
- De synligste minoritetene, først og fremst de som har opprinnelse fra Afrika og Asia, har de største utfordringene knyttet til det å oppleve seg som integrert.
- Muslimer som gruppe møter spesielle utfordringer i integreringsprosessen.
- For å møte visjonen om at alle som bor i Norge skal ha like muligheter og like levekår i et flerkulturelt samfunn, retter Integrerings- og mangfoldsdirektoratet tiltak både mot innvandrerbefolkningen og majoritetsbefolkningen.

1 Metode og utvalg

I dette kapitlet vil vi se nærmere på undersøkelsens metode og utvalg. Hvordan er undersøkelsen gjennomført? Hvem er målgruppen for undersøkelsen, og hvem er det som faktisk ønsket å delta. Hvor representative er utvalget i undersøkelsen for hele populasjonen av ikke-vestlige innvandrere?

Holdninger og erfaringer til de best «integreerte»

Opplever innvandrere at de har tilhørighet til det norske samfunnet? Er de enige i innvandringspolitikken som føres? Hva er innvandrernes erfaringer fra arbeidsmarkedet? Har de en jobb som de mener passer med utdanning og kompetanse? Har ikke-vestlige innvandrere erfaring med å bli dårligere behandlet enn andre på grunn av sin utenlandske bakgrunn på ulike arenaer? Har de tillit til, og er de fornøyd med, enkelte utvalgte offentlige tjenesteytere? Dette er viktige problemstillinger som drøftes i denne rapporten.

Til å besvare disse spørsmålene har MMI Synovate, på oppdrag fra IMDi, intervjuet totalt 1011 ikke-vestlige innvandrere mellom 18–67 år med en botid over fem år. Med ikke-vestlige innvandrere menes personer som har opprinnelse fra Øst-Europa, Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Tyrkia.¹ Den telefoniske spørreundersøkelsen ble gjennomført i juni 2007. Undersøkelsen ble gjennomført på norsk, og relevante landgrupper fikk tilbud om intervju på engelsk, somali, sorani eller arabisk. Undersøkelsen ble

anslått til å ta ca. 20 minutter å gjennomføre. Spørreskjema inneholdt 40 ulike spørsmål, og inkluderte alt fra bakgrunnsvariabler som alder, kjønn, utdanning, inntekt mv., til ulike påstander om for eksempel arbeidsliv, integreringspolitikk, diskriminering osv. som respondenten ble bedt om å ta stilling til.²

Utvalget i undersøkelsen er *ikke* statistisk representativt for populasjonen av ikke-vestlige innvandrere i Norge. Skjevhetene er relatert til at det er de best “integreerte” og de med mest stabil tilknytning til Norge som både har blitt kontaktet og intervjuet. Respondentene i undersøkelsen er langt mer ressurssterke og godt integrert langs en rekke indikatorer som botid, yrkesaktivitet, utdanningsnivå, kontakt med nordmenn, språkvaner og deltakelse enn den øvrige ikke-vestlige innvandrerbefolkningen.

Hvorfor akkurat dette utvalget?

Hvorfor er det så akkurat denne gruppen som vi fanger opp i en slik undersøkelse? Som en konsekvens av siling gjennom uttrekkskriterier og metodisk design kan man slutte at utvalget preges av visse grunnleggende skjevheter. Skjevhetene i utvalget er først og fremst et resultat av den metoden vi valgte for undersøkelsen, som av tidsmessige og økonomiske hensyn falt på telefonintervju.

Det var vanskelig å få tak i respondenter til undersøkelsen. En årsak til dette er dårlig registerkvalitet. Denne befolkningsgruppen kjennetegnes ved stor mobilitet (Gulløy, 2008), noe som våre ulike personregistre ikke greier å fange opp. I tillegg har mobiltelefonens inntog i hverdagen satt telefonintervjuet på en ekstra hard prøve. Dette har også fått betydning for vår undersøkelse. Det er

1 Statistisk sentralbyrå er i ferd med å endre betegnelsene som omtaler innvandrere. Betegnelsen “ikke-vestlige” utgår, og skal i hovedsak erstattes med grupperinger etter landgrupper. Denne undersøkelsen ble gjennomført før SSB bestemte å gå bort fra betegnelsen “ikke-vestlig”, og definisjonen som er benyttet, er den samme som SSB benyttet under tidspunktet for gjennomføringen av undersøkelsen. For mer om SSBs betegnelser, se <http://www.ssb.no/emner/00/00/10/innvandring/>.

2 Spørreskjemaet ligger som vedlegg sist i rapporten.

mange som erstatter fasttelefonen med mobiltelefon, men det er ikke like vanlig å registrere seg i offentlige telefonregistre med mobiltelefon som med fasttelefon. Det er også vanligere å ha flere telefonnumre, hvor noen numre gjerne ikke er i bruk. Mobiltelefoner har lettere for å skifte eier, og det er også mulig å sperre telefonen for ukjente numre (ibid.). Alt dette utgjør en utfordring for å sikre et representativt utvalg av målgruppen.

En annen viktig begrensning ved vår metodiske tilnærming er at vi kun tilbød å gjennomføre intervjuer på fire språk utenom norsk. Dette har trolig ført til at personer som ikke tilhører disse språkgruppene, og som heller ikke behersket norsk godt, ikke ønsket å delta.

Det er et betydelig antall utvalgsundersøkelser som gjennomføres hvert år, både undersøkelser av mer kommersiell art og liknende undersøkelser som denne. Det kan tenkes at vi nærmer oss et metningspunkt for deltakelse i slike undersøkelser, og at noen befolkningsgrupper er mer utsatt enn andre. Det har de senere årene vært et spesielt trykk på den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen til å delta i undersøkelser om innvandring og integrering. Dette kan være en forklaring på hvorfor så mange som nesten halvparten av alle som Synovate fikk kontakt med, ikke ønsket å delta i undersøkelsen.

Det er også mulig at det kan være en parallell mellom deltakelse i en slik undersøkelse og valgdeltakelse blant denne gruppen. Valgdeltakelse benyttes ofte som et mål på integrasjon, at det er de mest integrerte som deltar i valg. Dette underbygges ved at det er langt høyere valgdeltakelse blant personer med innvandrerbakgrunn som har norsk statsborgerskap, og blant dem som har bodd lengst i landet (Statistisk sentralbyrå, 2007). Muligens er det også slik med deltakelse i en spørreundersøkelse som

denne. De som i størst grad føler seg som en del av det norske samfunnet, vil gjennom bedre språkforståelse og større deltakelse forstå konseptet ved en slik undersøkelse, verdien ved å delta og det å føle at de har en stemme.

Vi kan så stille spørsmål ved hvilken verdi resultatene av denne undersøkelsen dermed har. Denne undersøkelsen har fanget opp en gruppe svært relevante informanter som har de beste forutsetninger for å artikulere og kaste lys over temaene og spørsmålene vi ønsker besvart. De har selv erfart gjennom flere år hvordan det er å leve og bo i Norge som ikke-vestlig innvandrer, og de har vært målgruppen for de integreringstiltak som det norske samfunnet har hatt å tilby. De har vært elever ved norske skoler, arbeidstakere i norske bedrifter og benyttet det norske tjenestetilbudet. Dette er kort sagt en gruppe som det norske samfunnet vil ha stort utbytte av å lytte til. Å formidle erfaringer og kvalifiserte meninger om integrering, tilhørighet, deltakelse, diskriminering og tillit til det offentlige forutsetter ikke bare en god porsjon språklig og kulturell kompetanse, det krever også en nokså høy grad av bevissthet og lang erfaring som innvandret til Norge.³ Dette er altså en gruppe som kan fortelle oss mye om norsk integrering og mangfold, hva som fungerer og hvilke utfordringer vi står overfor.

Nærmere om utvalg, svarprosent og skjevheter

Av et uttrekk på 12 000 folkeregistrerte personer i målgruppen ble det koplet et telefonnummer til i overkant av 6000 personer. Når man ekskluderer tilfeller av feil nummer, tekniske feil, samt utvalgsfeil⁴, ble det oppnådd intervju med 21

³ Fafo-forskerne Djuve og Hagen konstaterte allerede i 1995 at tendensen til å føle seg diskriminert er størst blant dem med gode norskkunnskaper og høy utdanning og forklart med at de var mer oppmerksomme på diskriminering. (Djuve og Hagen 1995, s.9).

⁴ Personer som ikke tilhørte målgruppen.

prosent av totalt 4794 personer. Det ble ikke oppnådd kontakt med 46 prosent. Av alle som man oppnådde kontakt med på telefon, valgte 39 prosent å svare, 14 prosent ble ikke intervjuet pga. språkvaner, og 46 prosent ønsket ikke å delta.

Det store frafallet fra det opprinnelige uttrekket fra folkeregisteret til det nummersatte utvalget har resultert i små skjevheter med hensyn til alder, landsdel, kjønn og verdensdel. Når det gjelder fordeling på verdensdel, dokumenteres en overrepresentasjon av personer med bakgrunn fra Øst-Europa, samt noe underrepresentasjon blant personer fra Asia med Tyrkia. Sammenlikner vi det opprinnelige uttrekket fra folkeregisteret med utvalget vi sitter igjen med etter gjennomførte intervjuer, er fordelingen som vist i tabellen under.

Som en konsekvens av silingen gjennom uttrekkskriteriene fra folkeregisteret, nummersettingsprosessen og ikke minst telefonintervju som metode, kan man slutte at utvalget preges av en grunnleggende skjevhet.⁵ Skjevheten bekreftes i høy grad gjennom respondentenes svar på spørsmål om botid, yrkesaktivitet, utdanningsnivå, kontakt med nordmenn, språkvaner og deltakelse.

Over 80 prosent av utvalget er sysselsatt og mellom 80–90 prosent av disse har

fast heltids- eller deltidsjobb. Tall fra SSB for fjerde kvartal 2006 viser at gjennomsnittlig sysselsettingsgrad for ikke-vestlige førstegenerasjons innvandrere ligger langt under dette nivået.⁶ I utvalget, som i utgangspunktet består av personer med mer enn fem års botid, har kun tre prosent denne botiden, mens nesten en tredjedel av utvalget har bodd i Norge mer enn 20 år. Vi vet at sysselsettingsgraden øker i takt med botid, men ikke i den størrelsesorden det er snakk om her. De betydelige forskjellene i sysselsettingsgraden mellom førstegenerasjons kvinner og menn i den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen, der kvinner ligger i gjennomsnitt nesten ti prosent under mennene, gjenspeiles heller ikke i vårt utvalg. Like stor andel kvinner som menn er i arbeid, 82 prosent.

Også når det gjelder utdanningsnivå, ligger utvalget godt over gjennomsnittet. Tall fra SSB⁷ viser at 42 prosent av førstegenerasjons ikke-vestlige innvandrere har utdanning på videregående skole-nivå, mens 18 prosent har utdanning på høyskole- eller universitetsnivå. I utvalget vårt har hele 86 prosent utdanning på nivå med eller høyere enn videregående skole. 40 prosent av utvalget snakker dessuten enten bare norsk, eller norsk og eget morsmål like mye, når de er hjemme.

Tabell 1.1 Uttrekk fra folkeregisteret vs. utvalget, fordelt på verdensdeler.

Verdensdel	Uttrekk fra folkeregister	Andel av totalen	Utvalget	Utvalget
Øst-Europa	15 273	18,9 %	254	25,0 %
Afrika	14 024	17,3 %	171	16,9 %
Asia m/Tyrkia	46 374	57,3 %	540	53,4 %
Sør/Mellom-Amerika	5 125	6,3 %	46	4,5 %
Andel av det totale utvalget	80 796	100 %	1 011	100 %

⁵ For mer om telefonintervju som metode, se: Gulløy, Elisabeth (2008): Levekår blant innvandrere 2005/2006. Dokumentasjonsrapport. Statistisk sentralbyrå

⁶ Personer med opprinnelse fra Afrika har en sysselsettingsgrad på 45,2 prosent, asiaterne ligger på 53,3 prosent, av dem fra Sør- og Mellom-Amerika er 62,6 prosent i arbeid, mens 59,2 prosent av personene med opprinnelse fra Øst-Europa (utenfor EU) er sysselsatt i aldersgruppen 15-74 år. Lastet ned 05.11.08 fra: <http://www.ssb.no/emner/06/01/innvregsys/arkiv/>

⁷ Personer 16 år og over etter høyeste fullførte utdanning, etter kjønn, innvandringskategori og landbakgrunn, 2001. Lastet ned 05.11.08 fra: <http://www.ssb.no/emner/04/01/utinnav/>

Vi har følgelig et utvalg av ikke-vestlige innvandrere som er ressurssterke og godt integrert langs en rekke indikatorer. 76 prosent av de spurte oppgir også selv at de opplever at de er godt integrert i det norske samfunnet.

Tabellen under viser utvalgets fordeling på kjønn, alder, botid og om de har jobb, brutt ned på verdensdeler.

I rapporten presenterer vi de innsamlete dataene i form av enkle tabeller og diagrammer. Forskjeller i svarfordelingen knyttet til kjønn, alder, botid, verdensdel, og unntaksvis utvalgte nasjonalitetsgrupper, trekkes inn der disse variablene har vist seg signifikante. I 2007 publiserte IMDi rapporten "Integreringsbarometeret 2006 – Om befolkningens holdninger til integrerings- og mangfoldsspørsmål".⁸ Denne undersøkelsen gjør det mulig å sammenlikne utvalget av ikke vestlige innvandrere med en representativ andel av befolkningen på enkelte holdnings-

spørsmål. Statistisk sentralbyrå gjennomførte i 2005 og 2006 en levekårsundersøkelse blant innvandrere i Norge. Rapporten ble publisert i 2008. Vi vil også, så langt det er mulig, sammenlikne funnene fra denne undersøkelsen med resultatene fra SSBs levekårsundersøkelse blant innvandrere.

Andre metodiske betraktninger

Vurdering av undersøkelsens svarvaliditet, det vil si hvorvidt respondentene faktisk har svart på det de blir spurt om, blir en spesielt krevende øvelse fordi vi her har å gjøre med respondenter uten norsk som morsmål og som kun fikk tilbud om morsmålsintervjuing på tre språk. Samtaler med intervjuerne under og etter datainnsamlingen ga innsyn i spørsmål og formuleringer som bød på misforståelser og feiltolkning. Tilsynelatende enkle begrep som "å omgås", "venn" og "opprinnelsesland" benyttet i spørreskjemaet ble oppfattet som vanskelige.

Tabell 1.2 Utvalget fordelt på verdensdeler, kjønn, alder, botid og om de er i jobb.

	Øst-Europa	Asia m/Tyrkia	Afrika	Sør/Mellom-Amerika	Total
Kjønn					
Menn	39 %	57 %	61 %	39 %	53 %
Kvinner	61 %	43 %	39 %	61 %	48 %
Alder					
18-24	12 %	12 %	15 %	2 %	12 %
25-39	32 %	37 %	40 %	41 %	37 %
40-54	42 %	39 %	39 %	41 %	40 %
55-69	14 %	12 %	6 %	15 %	12 %
Botid					
5-10 år	28 %	23 %	37 %	22 %	27 %
11-15 år	43 %	13 %	15 %	13 %	21 %
16-20 år	12 %	32 %	23 %	35 %	25 %
Over 20 år	16 %	32 %	25 %	30 %	30 %
Har jobb					
Ja	84 %	81 %	80 %	91 %	82 %
Nei	17 %	19 %	20 %	9 %	18 %
N	254	540	171	46	1011

8 IMDi-rapport 7-2007

I tillegg ble deskriptive påstander som respondentene skulle si seg personlig enig/uenig i, av flere tolket som normative utsagn som beskrev hvordan det *bør* være. Et eksempel på en slik påstand er: "Den norske skolen gir alle barn, uansett etnisk opprinnelse, like gode muligheter til å klare seg videre i livet." Resultatet kan i verste fall bli at respondenten havnet i motsatt ende av samtykkeskalaen enn hans/hennes intensjon.

Utvalget består av personer fra 89 ulike land. I analysen kategoriserer vi landene i en variabel kalt verdensdeler. Undersøkelsen belyser forskjeller mellom innvandrere fra ulike verdensdeler og hvilke faktorer som har betydning for forskjellene mellom disse gruppene. Dette blir nokså grove kategorier da verdensdelene er svært heterogene. De omfatter personer med ulik nasjonal identitet, hudfarge, oppholdsgrunnlag og religion. For Asia betyr dette at vietnamesiske innvandrere havner i samme kategori som innvandrete fra Irak. Kategoriseringen usynliggjør følgelig betydelige forskjeller mellom nasjonalitetsgrupper som kan ha betydning for svarfordelingen. Gitt et antall respondenter på noe over 1000, blir en mer finmasket geografisk kategorisering i de fleste tilfeller metodisk uforvarselig. Kun et fåtall landgrupper har et antall respondenter som legitimerer presentasjon av den interne svarfordelingen. Landkategorien kan imidlertid usynliggjøre viktig intern nasjonal heterogenitet. Noen eksempler kan være den tsjetsjenske minoritet i Russland, Vest-Balkan med både arbeidsinnvandrere og flyktinger eller vietnamesere som både er katolikker og buddhister.

Vi hadde ingen spørsmål i undersøkelsen om respondentenes religiøse tilknytning; dette er opplysninger som i seg selv ikke er interessant for undersøkelsen. I noen tilfeller er det likevel interessant å skille mellom respondenter som har opprinnelse fra land hvor muslimer er i flertall,

og land hvor dette ikke er tilfelle. Årsaken til at vi mener dette er en interessant variabel, er at det som et resultat av flere dramatiske hendelser knyttet til internasjonal terrorisme, har vokst frem en skepsis og en frykt for muslimer i den vestlige verden. Så når vi gjør dette, er det altså ikke for å si noe om den enkeltes religiøse oppfatning, men for å se om det er noen sammenheng mellom deres erfaringer med for eksempel diskriminering og om deres opprinnelsesland kan oppfattes som et muslimsk land. For å gjøre denne inndelingen har vi benyttet en liste over muslimske land fra nettstedet www.islamic-world.net.

Oppsummering

Vi har i dette kapitlet gitt en kort presentasjon av undersøkelsen som er gjennomført blant et utvalg ikke-vestlige innvandrere om holdninger til og erfaringer fra integrering og mangfold i Norge. Utvalget består av 1011 ikke-vestlige innvandrere mellom 18–67 år, med en botid over fem år, som ønsket å gjennomføre den telefoniske undersøkelsen. Undersøkelsen ble tilbudt gjennomført på norsk, engelsk, somali, sorani eller arabisk.

Utvalget er ikke representativt for hele målgruppen i den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen. Som følge av utslingsprosesser og valg av metode foreligger det mindre skjevheter i utvalget med hensyn til alder, landsdel, kjønn og verdensdel. Viktigere og mer avgjørende for resultatet er det at vi her har å gjøre med et utvalg som er langt mer ressurssterke og godt integrert langs en rekke indikatorer som botid, yrkesaktivitet, utdanningsnivå, kontakt med nordmenn, språkvaner og deltakelse enn den øvrige ikke-vestlige innvandrerbefolkningen. Når vi tar hensyn til dette, fanger undersøkelsen opp en gruppe svært relevante informanter som har gode forutsetninger for å artikulere og å kaste lys over de temaene og spørsmålene som vi ønsker besvart.

2 Integrering og sosial tilhørighet

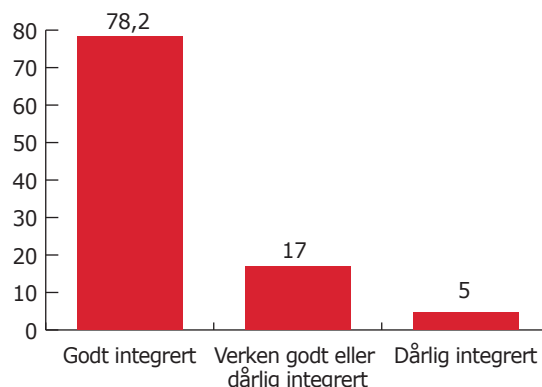
Synet på hva det vil si å være integrert i et samfunn, kan variere fra person til person. I dette kapitlet ser vi nærmere på hvorvidt innvandrerne som har deltatt i denne undersøkelsen, anser seg selv å være "godt integrert" i det norske samfunnet, og deretter på hva de legger i det "å være integrert". Vi ser også nærmere på respondentenes opplevelse av sosial tilhørighet. Har de norske venner de kan snakke fortrolig med? Hvor ofte og på hvilke arenaer omgås de nordmenn? Føler de seg hjemme i Norge, eller har de først og fremst sin sosiale tilhørighet i hjemlandet? Går det an å føle sterk tilhørighet til Norge og samtidig beholde en tilhørighet til hjemlandet? Opplever de at det er lett å leve ut sin egen religiøse overbevisning og beholde egne kulturelle tradisjoner i Norge?

Integrert i det norske samfunnet?

Det finnes mange måter å definere integrering på. Opprinnelig betyr ordet integrere å innarbeide og samordne. Dette kan forstås som det motsatte av å segregere, som betyr å isolere og skille. Berg og Thorseth (1995:32) forstår begrepet som at integrering er en kombinasjon av mestring, aksept og tilpasning til det samfunnet en lever i. Integrering må forstås som en *toveisprosess* som innebærer en innsats fra innvandrerne til å tilpasse seg og akseptere rammene for det norske samfunnet. Samtidig forutsetter integrering at majoritetssamfunnet legger til rette for at innvandrere får til-egnet seg de egenskapene som behøves for å kunne delta i det norske samfunnet på like vilkår som majoritetsbefolkningen. Tilrettelagt norskopplæring vil for eksempel være en viktig forutsetning for samfunnsdeltakelse. Ofte forveksles integreringsbegrepet med assimilering, som innebærer at innvandrerne må bli lik majoriteten.

I denne undersøkelsen har vi, som beskrevet innledningsvis i rapporten, å gjøre med en gruppe innvandrere med en gjennomsnittlig lang botid i Norge, og som skårer høyt på tradisjonelle integreringsindikatorer (jf. kapittel 1). Vi stilte dem følgende spørsmål: "I det store og det hele – hvor godt integrert mener du at du er?" Ikke overraskende svarer nesten 80 prosent av de 976 respondentene som har tatt stilling til dette spørsmålet, at de opplever seg selv å være godt integrert i det norske samfunnet. 17 prosent svarte at de verken var godt eller dårlig integrert, mens bare fem prosent mente at de var dårlig integrert.

Figur 2.1: I det store og det hele, hvor godt integrert mener du at du er? Prosent. (N=976)

Selv om langt de fleste opplever at de er godt integrert i Norge, er det visse faktorer som spiller inn og som gjør at noen føler seg mer integrert enn andre. Funnene våre bekrefter ytterligere forestillingen om hvem som er de godt integrerte i samfunnet.

For det første spiller egenskaper ved innvandrerne inn, som botid, utdanning og hvor de kommer fra. De som har bodd i Norge lengst, mener i større grad enn de med kortere botid at de er godt integrert. Under halvparten av dem som ikke har fullført grunnskole, opplever å være godt integrert, mot 84 prosent av dem som

har høyskole/universitetsutdanning. Det er dessuten en større andel som opplever å være godt integrert blant innvandrere med opprinnelse fra Øst-Europa og Sør/Mellom-Amerika, enn blant dem med bakgrunn fra land i Afrika og Asia. Kvinner og menn føler seg like godt integrerte.

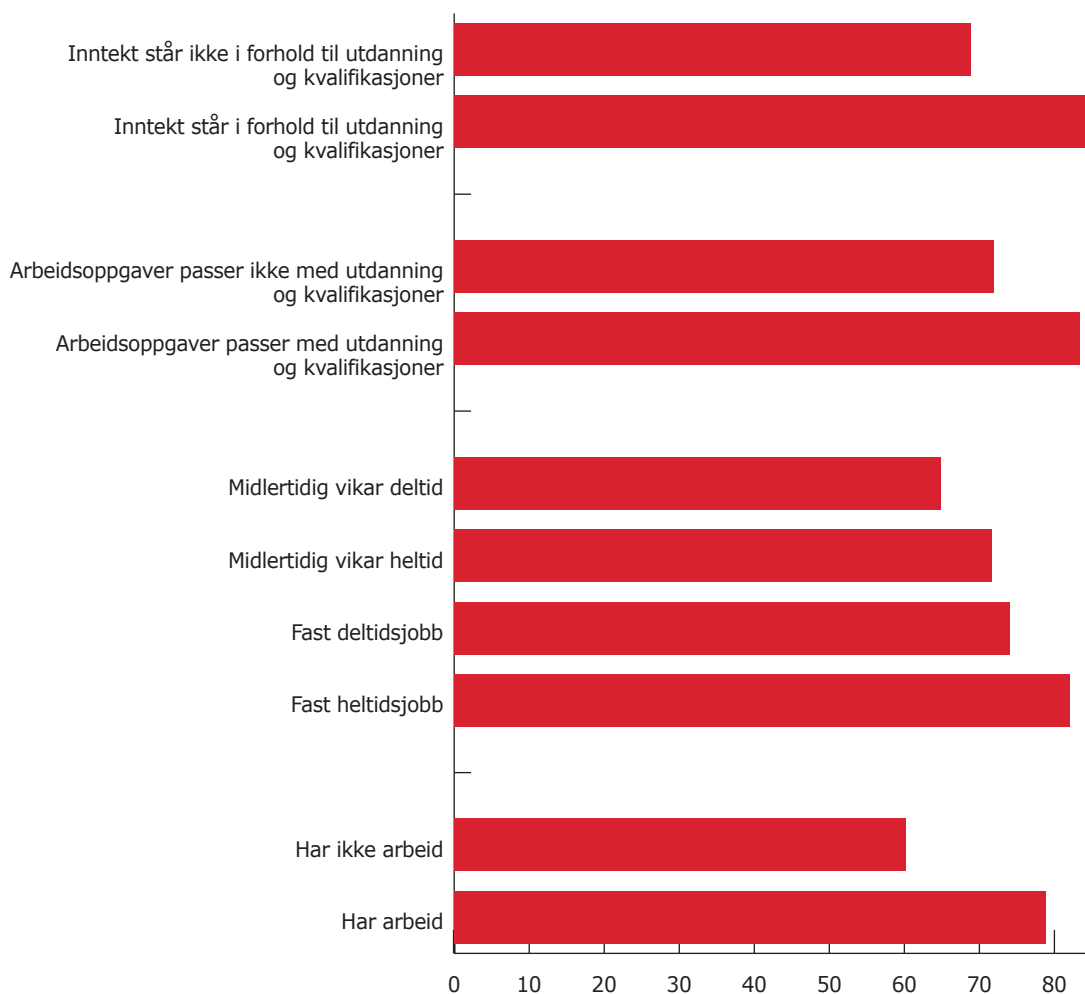
Videre spiller måten de forholder seg til det norske samfunnet på, tilegnelse og bruk av det norske språket og omgang med nordmenn en stor rolle for hvorvidt de opplever å være godt integrert i Norge. Andelen som opplever seg å være godt integrert, er størst blant dem som snakker norsk hjemme, de som ofte omgås nordmenn, som har flere enn én etnisk nordmann de kan snakke fortrolig med, som er gift med en nordmann, som

føler sterk tilhørighet til Norge og som daglig følger med på nyheter i norske medier.

Økt deltakelse av innvandrere i arbeidslivet er et viktig mål i integreringspolitikken, og det å ha arbeid regnes som en nøkkelindikator på integrering. I denne undersøkelsen finner vi da også at hvorvidt man opplever å være godt integrert eller ei, henger tett sammen med arbeidsmarkedsdeltakelse og type tilknytning til arbeidslivet. Dette fremgår av figur 2.2.

De fleste respondentene i denne undersøkelsen svarer at de er "godt integrert", uavhengig av om de har jobb eller ei. Likevel finner vi signifikante forskjeller mellom de som er i jobb og de som ikke

Figur 2.2: Andel som opplever å være godt integrert, fordelt på om de har arbeid (N=1011), om de har fast/midlertidig/heltid/deltids stilling (N=830), om arbeidsoppgavene og inntekten passer med utdanning og kvalifikasjoner (N=830). Prosent.

er det. Av dem som har en jobb, svarer åtte av ti at de er godt integrert, mens bare seks av ti av dem som ikke har jobb, sier det samme. Figuren illustrerer videre at jo fastere tilknytning til arbeidslivet, jo større er tilbøyeligheten til å føle seg godt integrert. Over 80 prosent av dem som har fast heltidsjobb, mener selv de er godt integrert mot bare 65 prosent av dem som jobber i en midlertidig stilling på deltid. Det er også en større andel som føler seg godt integrert blant dem som opplever at de har en jobb som står i forhold til egen utdanning og kvalifikasjoner, og som mener at inntekten står i stil med innsatsen de gjør på arbeidsplassen.

Hva innebærer det å være "godt integrert"?

Hva det vil si å være godt integrert, er ikke gitt, og dette kan variere fra person til person. Den norske regjeringen er nokså tydelig på at det å lære norsk og delta i arbeids- og samfunnslivet er viktig for å bli integrert. Klare eksempler på dette finner vi i St.prp. nr. 1 (2008–2009) hvor det står at "Regjeringen vil føre en aktiv integreringspolitikk overfor nyankomne innvandrere for å sikre at de raskest mulig kan bidra med sine ressurser i det norske arbeidslivet og samfunnet for øvrig" (St.prp. nr. 1 2008–2009, side 12). I "Et inkluderende språk", et lite hefte utgitt av Arbeids-

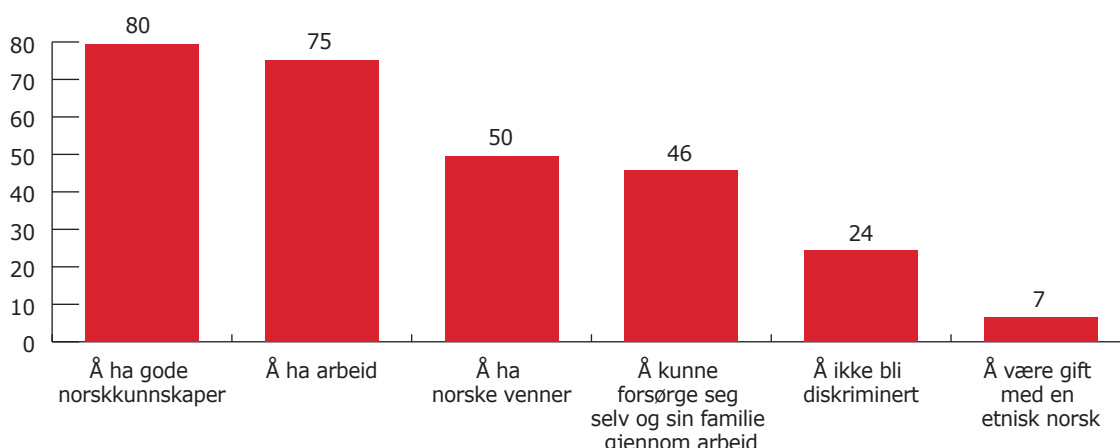
inkluderingsdepartementet i 2007, står det dessuten at "Integrering forutsetter at det legges til rette for at alle innbyggere i Norge behersker norsk, samt forstår og deltar i samfunnet på tvers av etniske skillelinjer".

Tallene våre viser at respondentene i denne undersøkelsen langt på vei er enige med regjeringen i hva som er viktig for å være integrert. Vi ga respondentene anledning til selv å få definere hva de mener er viktig for å være "godt integrert". Fra en liste med seks alternativer ble de bedt om å peke ut de tre de selv syntes var viktigst. Søylene i figuren under viser dermed andelen i utvalget som har oppgitt de ulike alternativene som en av de tre viktigste kjennetegnene ved det å være "godt integrert". Kvinner og menn er helt på linje i disse spørsmålene.

Figur 2.3 viser at de aller fleste (80 %) mener at det å ha gode norskkunnskaper er en viktig del av det å være godt integrert. Særlig er det de med lang botid som peker på at norskkunnskaper er viktig. Det er imidlertid ikke slik at de som snakker norsk hjemme, mener at det å ha gode språkkunnskaper er viktigere enn de som snakker eget morsmål hjemme.

Det å ha arbeid regnes også som svært viktig av mange (75 %), og det er i

Figur 2.3: Hva mener du er viktig for å være godt integrert? Prosent. (N=1011)

særdeleshet de som selv er i arbeid, som fremhever at arbeid er viktig for å være godt integrert. Det er betydelig færre blant de yngste i aldersgruppen 18–24 år som mener arbeid er viktig for å være godt integrert, enn blant de eldre gruppene. Dette kan ha sammenheng med at en stor andel av de unge ikke selv er i arbeid, men går på skole/studerer. Svært mange av disse opplever likevel at de er godt integrert i det norske samfunnet til tross for at de ikke er i arbeid. Videre er det spesielt mange personer med bakgrunn fra asiatiske land (79 %) som fremhever arbeid som viktig. Til sammenligning svarer "bare" 63 prosent av respondentene med opphav fra land i Sør-/Mellom-Amerika det samme. Det er ikke lett å peke på noen klar årsak til disse forskjellene. Arbeidsdeltakelsen er faktisk høyere blant respondentene fra Sør/Mellom-Amerika enn blant dem som har bakgrunn fra asiatiske land.

Halvparten av utvalget peker på at det å ha norske venner er svært viktig. Andelen som fremhever det å ha norske venner som viktig for å være godt integrert, er størst blant dem som selv har en eller flere etniske nordmenn de kan snakke fortrolig med.

Noe under halvparten svarer at det å kunne forsørge seg selv og sin familie gjennom arbeid er en vesentlig del av det å være godt integrert. Også på dette punktet er det de som selv er i arbeid, som i størst grad svarer at dette er viktig.

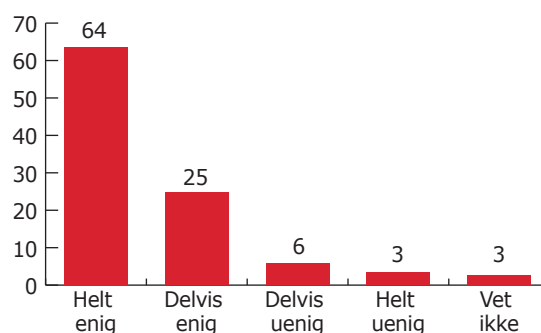
Litt over 20 prosent mener at det å ikke bli diskriminert er en viktig del av det å være integrert. Her skiller de yngste gruppene seg klart fra de eldre respondentene. 30 prosent av de yngste i aldersgruppen 18–25 år mener dette er viktig mot 17 prosent av de eldste (55–69 år). Det er også flere personer med bakgrunn fra et afrikansk land som peker på dette enn andre respondenter. Dette kan ha sammenheng med at det i

størst grad er personer med opphav fra Afrika som oppgir at de selv har opplevd å bli diskriminert på en eller flere arenaer (jf. kapittel 5).

Flertallet opplever at det er mulig å passe inn i det norske samfunnet og samtidig beholde egne tradisjoner

Som tidligere nevnt er integrering en toveis prosess som krever noe egeninnsats fra innvandrerne selv, men også at samfunnet tilrettelegger for gjensidig tilpasning. En velfungerende integreringspolitikk skal dermed legge til rette for at innvandrere skal kunne finne seg til rette i det norske samfunnet uten å måtte gi avkall på egen kultur og tradisjoner. Vi ba respondentene ta stilling til hvorvidt de opplever at dette er mulig i det norske samfunnet. Vi spurte: "Hvor enig eller uenig er du i følgende påstand: Innvandrere med samme opprinnelsesland som meg kan passe inn i det norske samfunnet og samtidig beholde sine tradisjoner?"

Figur 2.4: I hvilken grad er du enig eller uenig i følgende påstand: "Innvandrere med samme opprinnelsesland som meg kan passe inn i det norske samfunnet og samtidig beholde sine tradisjoner". Prosent. (N=1011)

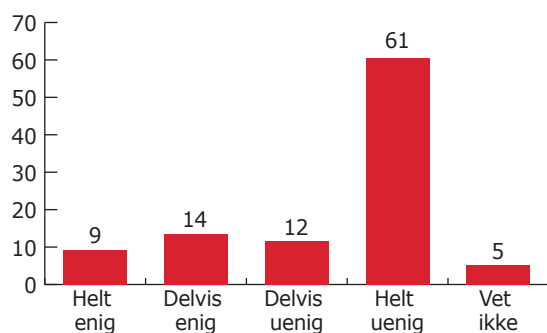

Som vist i figur 2.4 svarer nesten ni av ti at de er helt eller delvis enig i at innvandrere med samme opprinnelse som dem selv kan passe inn i det norske samfunnet og samtidig beholde sine egne tradisjoner. Andelen som er helt enig, er størst blant dem fra Øst-Europa. Hele syv av ti i denne gruppen sier seg helt enig.

Tilslutningen til påstanden er lavest blant respondenter fra Sør/Mellom-Amerika (58 %). Slår vi sammen de som sier seg helt og delvis enig, finner vi imidlertid ingen forskjeller mellom gruppene. Dette kan tolkes som at det store flertallet av våre respondenter, uavhengig av hvilken verdensdel de har sin opprinnelse fra og religiøs bakgrunn, mener at det er fullt mulig å få til gode integreringsprosesser i det norske samfunnet.

Vi vet ikke hvor mange av respondene i denne undersøkelsen som er muslimer, men 423 av de 1011 respondene kommer fra et land hvor islam er den rådende religionen.⁹ Vi spurte om respondentene opplevde at det var vanskelig å utøve sin religion/sitt livssyn i Norge. I overkant av syv av ti sa seg delvis eller helt uenig i dette. Dette er i tråd med funnene fra SSBs levekårsundersøkelse blant innvandrere i Norge, som også påviste at et flertall av ikke-vestlige innvandrere heller mot at det er lett å praktisere sin religion i Norge. Det er samtidig verdt å merke seg at så mye som en fjerdedel av utvalget opplever at det er vanskelig å utøve sin tro/sitt livssyn i Norge.

Figur 2.5: I hvilken grad er du enig eller uenig i følgende påstand: "Jeg opplever at det er vanskelig å utøve min tro/mitt livssyn i Norge". Prosent. (N=1011)

SSB finner i sin levekårsundersøkelse at det er særlig pakistanere som opplever at dette er vanskelig. Vi finner i vår undersøkelse at, sammenliknet med andre land, er det en større andel blant respondenter fra land hvor islam er den rådende religionen som opplever at det er vanskelig å utøve sin tro/sitt livssyn i Norge.

Sosial tilhørighet

Sosial tilhørighet – enten i form av vennskap og nettverk eller i form av å føle seg hjemme i et samfunn – er av stor betydning for de fleste mennesker. I denne undersøkelsen belyses tilhørighet langs to dimensjoner. På den ene siden ser vi på sosial tilhørighet på individnivå, i form av vennskap og relasjoner til etniske nordmenn. Vi måler antall norske venner, hyppighet på omgang med nordmenn og ulike arenaer for sosial kontakt. Det kan imidlertid være vanskelig å få venner i et nytt land, og som vi skal se, er det ingen selvfølge at alle har det. Sosial tilhørighet har også et annet aspekt enn de nære personlige relasjoner, nemlig tilhørighet til storsamfunnet eller landet en bor i. Vi har undersøkt om respondentene først og fremst opplever tilhørighet til Norge eller til hjemlandet sitt. Et interessant spørsmål er om det er slik at innvandrene er delt i to grupper, ved enten å ha en sterk tilhørighet til Norge eller til hjemlandet, eller om det er mulig å ha sterk tilhørighet til begge land på samme tid.

Nesten alle omgås nordmenn daglig

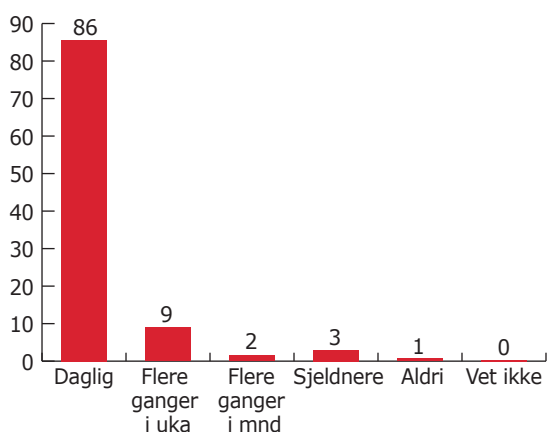
Vi spurte hvor ofte respondentene omgås nordmenn. Hva det vil si "å omgås nordmenn" er imidlertid ikke definert i spørreskjemaet. Det kan dermed variere noe hva respondentene legger i dette begrepet. Det kan dreie seg om tilfeldig omgang med nordmenn, for eksempel korte samtaler med ansatte i kolonialbutikken, mer rutinepregete samtaler med

personalet i barnehagen, daglig kontakt med norske kolleger i arbeidssituasjonen, kontakt med naboer over gjerdet og mer nære vennskaplige relasjoner med etniske nordmenn.

Så å si alle oppgir at de omgås etniske nordmenn enten daglig (86 %) eller flere ganger i uka (9 %). Det er en større andel personer fra Øst-Europa (94,5 %) og personer fra Sør/Mellom-Amerika (93,5 %) som omgås nordmenn daglig, enn personer fra Asia (83 %) og Afrika (78,4 %).

Hyppigheten i den sosiale omgangen med nordmenn er dessuten lavere blant de eldre respondentene i alderen 55–69 år enn blant de yngre gruppene. Jo høyere utdanningsnivå respondentene har, jo større andel oppgir å ha daglig kontakt med etnisk norske. Dette henger mest sannsynlig sammen med at det er flest i arbeid blant de yngre, høyt utdannede og de fra Øst-Europa og Sør/Mellom-Amerika. De som er i arbeid, svarer gjennomgående at de har hyppigere kontakt med nordmenn (88 %) enn de utenfor arbeidslivet (73,5 %). Som vi skal se, er arbeid en svært viktig arena for å treffe nordmenn.

Figur 2.6: Andel som oppgir å omgås nordmenn daglig, flere ganger i uka, flere ganger i måneden, sjeldnere eller aldri. Prosent. (N=1011)

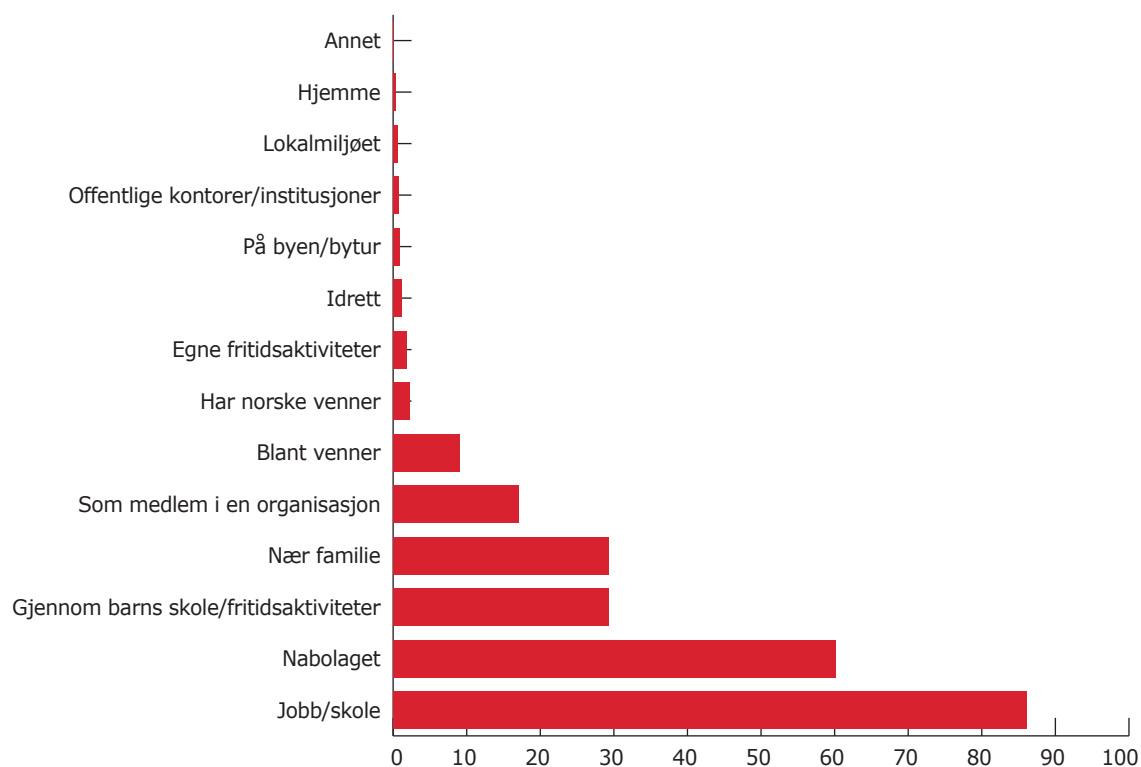
Jobb og skole er viktige arenaer for omgang med etniske nordmenn

Figur 2.7 viser med tydelighet at en svært stor andel, nesten ni av ti, omgås etnisk norske i sammenheng med enten jobb eller skolegang. Nabolaget er også en viktig arena for omgang med nordmenn. I underkant av tre av ti oppgir at de omgås nordmenn gjennom barns skole- og fritidsaktiviteter, mens en like stor andel omgås nordmenn i nær familie. Tre fjerdedeler av dem som omgås nordmenn i nær familie, er gift eller samboer med en etnisk nordmann. 63 prosent av disse er kvinner. Så mye som to av ti svarer at de omgås nordmenn gjennom sine medlemskap i organisasjoner. Dette kan dreie seg om idrettslag, politiske partier eller annet. I underkant av ti prosent svarer at de omgås nordmenn når de er blant venner.

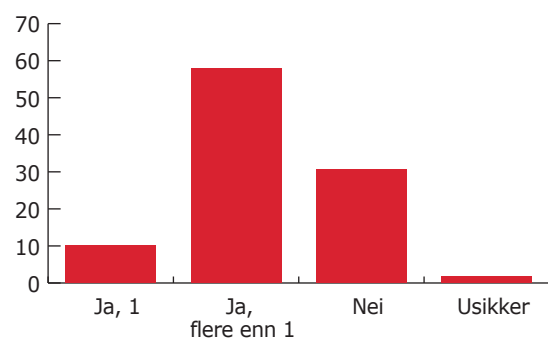
Mange har norske venner

Nesten syv av ti oppgir at de har norske venner i betydningen etniske nordmenn som står dem nær og som de kan snakke fortrolig med, utover eventuelle nordmenn i egen familie. Ti prosent oppgir å ha én norsk venn, mens 58 prosent har flere enn en. Vårt utvalg ligger dermed noe over utvalget i SSBs levekårsundersøkelse, hvor seks av ti oppga å ha en god norsk venn.

Figur 2.7: Andel som oppgir ulike sammenhenger hvor de omgås etnisk norske. Prosent. (N=1011)

Figur 2.8: Andel som, bortsett fra nærmeste familie, har noen etnisk norske som står dem nær og som de kan snakke fortlrolig med. Prosent. (N=1011)

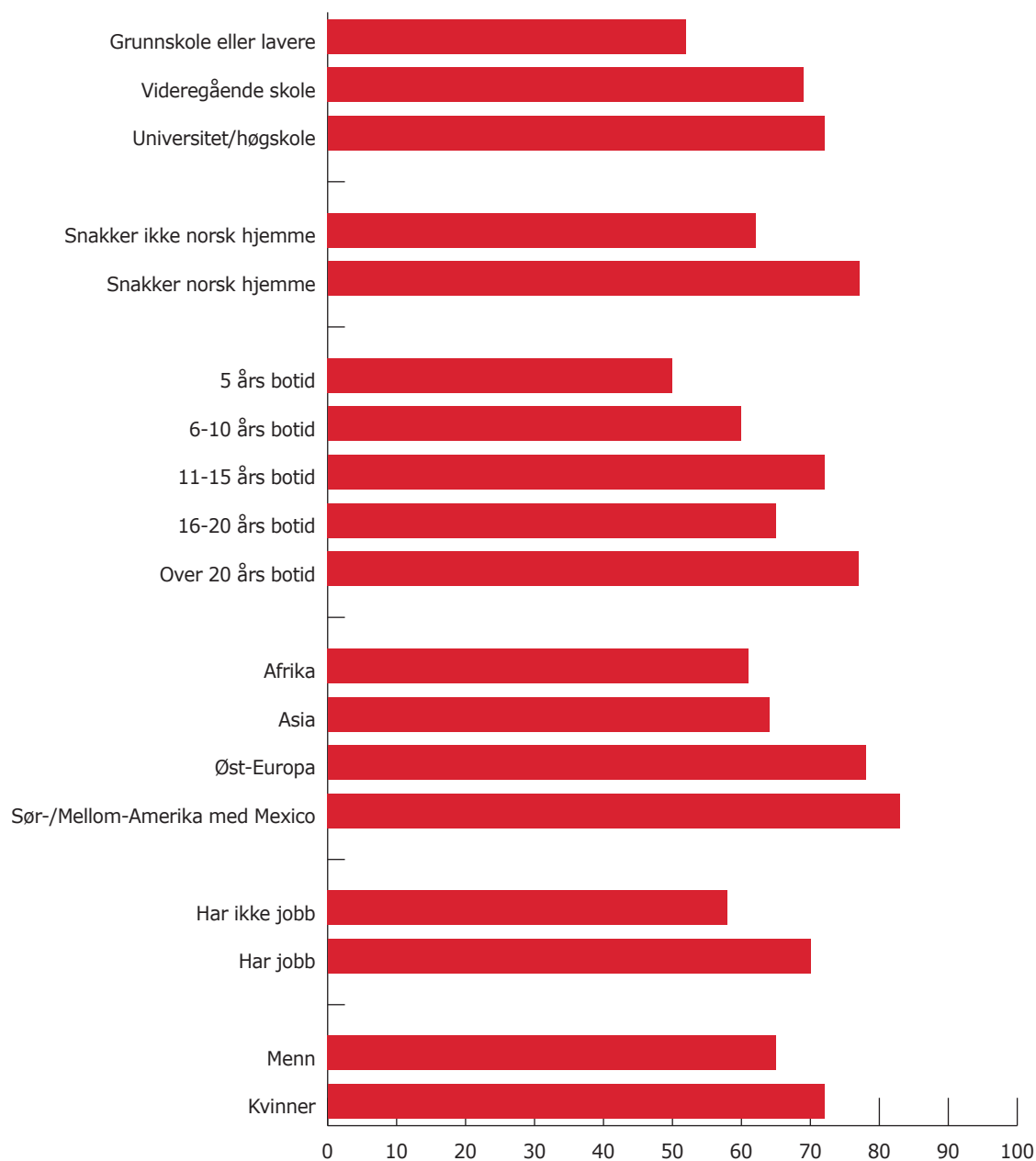

Et interessant funn er at kvinner (73 %) i større grad enn menn (66 %) oppgir å ha en eller flere etniske nordmenn de kan snakke fortlrolig med. Dette strider noe med tidligere forskning som viser at det vanligvis er omvendt. Fafo finner for eksempel i sin levekårsundersøkelse i Oslo at det i innvandrergруппene som oftest er kvinner som mangler fortlrolige (Bråthen mfl. 2007). I befolkningen som helhet er det derimot som oftest menn som er mest ensomme. Utvalget vårt likner dermed i stor grad på befolkningen

som helhet på dette punktet. Også SSBs levekårsundersøkelse blant et representativt utvalg innvandrere og etterkommere finner at mennene i større grad enn kvinnene oppgir å ha en norsk venn (61 % vs. 52 %). Dette understreker nok en gang at utvalget vårt er lite representativt for innvandrerbefolkningen som helhet.

En forklaring på våre funn kan være at kvinnene som deltar i denne undersøkelsen, oppgir å omgås etniske nordmenn på flere og andre typer arenaer enn det mennene gjør. Kvinnene har dermed flere kontaktpunkt til det norske samfunnet enn menn. Kvinner oppgir for eksempel i større grad enn menn å omgås etniske nordmenn gjennom barns skole- og fritidsaktiviteter. Dette er gjerne en arena hvor man enkelt kan komme i kontakt med andre voksne i samme livsfase som en selv, og hvor barn i samme alder er en fellesnevner som lett kan åpne for samtaler og kontakt. Kvinner oppgir dessuten i større grad enn menn at de omgås nordmenn gjennom norske ven-

Figur 2.9: Andel som har en eller flere etniske nordmenn som de kan snakke fortrolig med, utenom familien, fordelt på utdannelse, språk hjemme, botid, verdensdel, om de er i jobb eller ikke og kjønn. Prosent. (N=1011)

ner. Det er ikke vanskelig å tenke seg at vennskap kan generere flere vennskap. Har man først fått én eller noen få kontakter, kan dette bidra til at flere vokser frem.

De som er i jobb (70 %), oppgir i større grad å ha en eller flere norske venner enn de som ikke har jobb (57 %). Dette er ikke overraskende når vi vet at arbeidsplassen er en svært viktig sosial arena hvor innvandrere omgås nordmenn, jamfør forrige avsnitt. Mange vil

sannsynligvis her inkludere kollegiale bånd til norske kolleger som de kan snakke fortrolig med. Arbeidslivet er dessuten en viktig språklæringsarena, og språkkunnskaper er som kjent en viktig forutsetning for å inngå i nære sosiale relasjoner med majoritetsbefolkningen. De som er i arbeid, vil dermed mest sannsynlig ha bedre norskkunnskaper enn de som ikke er i arbeid, og derigjennom en bedre forutsetning for å etablere nære relasjoner til nordmenn både på og utenfor arbeidsplassen.

Vi finner videre at det er visse forskjeller mellom respondenter fra ulike verdensdeler med hensyn til om de har norske venner eller ikke. 78 prosent av innvandrerne fra Øst-Europa og 83 prosent av respondentene fra Sør/Mellom-Amerika oppgir å ha en eller flere norske venner, mens bare 64 og 61 prosent av respondentene fra henholdsvis Asia og Afrika oppgir det samme.

Andelen som oppgir å ha norske venner, er dessuten størst blant dem med høyest utdanningsnivå.

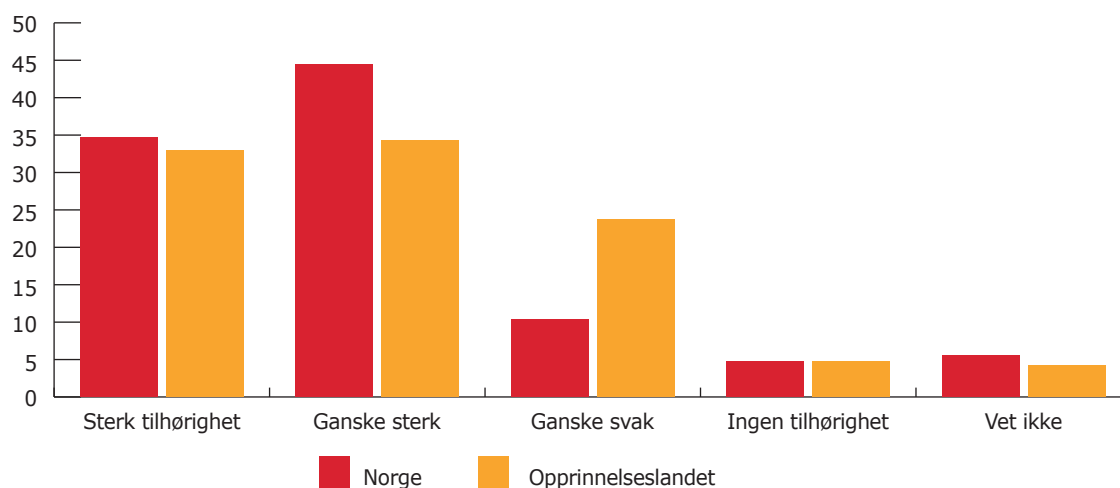
Til tross for at svært mange oppgir å ha norske venner/fortrolige samtalepartnere, er det verdt å merke seg at så mange som 30 prosent av utvalget *ikke* har en eller flere nordmenn i sin omgangskrets som de kan snakke fortrolig med. Det er imidlertid ikke slik at de som ikke har norske venner, har svært kort botid, mangler utdanning og står utenfor arbeidslivet. De uten norske venner har noe kortere botid enn de med norske venner, men nesten syv av ti av dem har bodd i Norge i mer enn ti år. Nesten halvparten av dem har høyere utdanning og hele 76 prosent er i jobb. Videre svarer nesten syv av ti av dem som ikke har norske venner, at de likevel føler seg godt integrert i Norge.

Sterk tilhørighet til Norge utelukker ikke sterk tilhørighet til hjemlandet

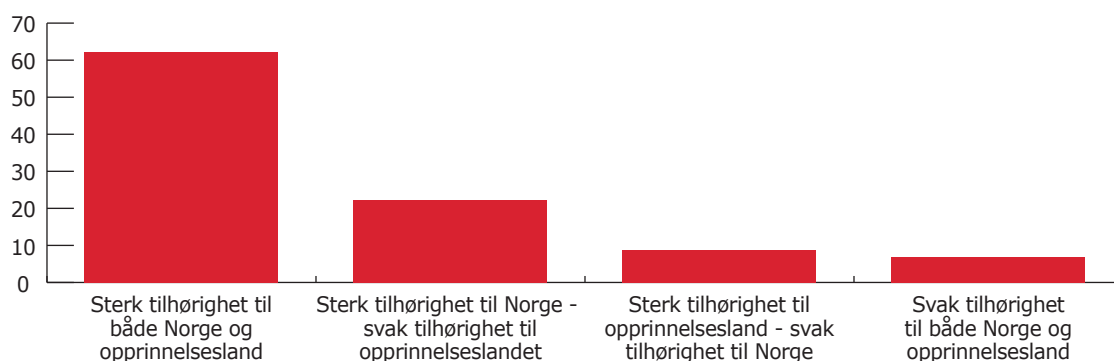
En meget stor andel av utvalget, nesten åtte av ti, opplever å ha en sterk tilhørighet til Norge, og det er flere som opplever sterk tilhørighet til Norge enn som opplever å ha en sterk tilhørighet til opprinnelseslandet sitt. At en stor andel innvandrere opplever å ha en sterk samhørighet til Norge, fremgår også av resultatene i SSBs levekårsundersøkelse (SSB, 2008). Blant et representativt utvalg innvandrere oppgir hele to tredjedeler at de har mer enn middels samhørighet med Norge.

I neste figur har vi slått sammen kategoriene "sterk tilhørighet" og "ganske sterk" til en ny kategori "sterk". Likeledes er kategoriene "ingen tilhørighet" og "ganske svak" slått sammen til en ny kategori "svak". Figuren viser ulike grader og kombinasjoner av opplevd tilhørighet til henholdsvis Norge og opprinnelseslandet.

Figur 2.10: Grad av tilhørighet til Norge og til opprinnelseslandet. Prosent. (N=1011)

Figur 2.11: Grad av tilhørighet til Norge og opprinnelseslandet. Prosent. (N=928)

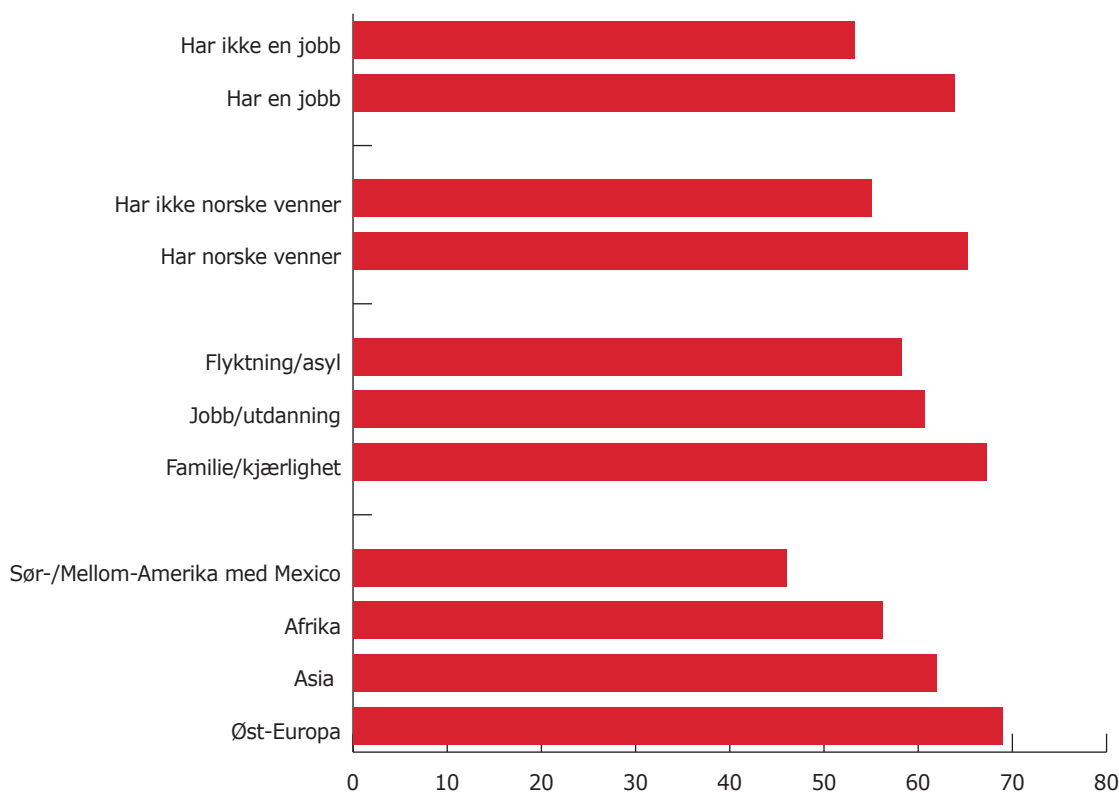

Figur 2.11 viser at i overkant av seks av ti opplever å ha sterk tilhørighet til *både* Norge og opprinnelseslandet. I vår undersøkelse svarer bare litt over to av ti at de har en sterk tilhørighet til Norge, men en svak tilhørighet til hjemlandet. Under én av ti føler det motsatte, ved at de har en sterk tilhørighet til opprinnelseslandet, men en svak tilhørighet til Norge. Nær syv prosent føler en svak tilhørighet til begge land. At det er fullt mulig å føle sterk tilhørighet til både Norge og opprinnelsesland, er også en av konklusjonene i SSBs levekårsundersøkelse (SSB, 2008). Her

fremheves det at identifikasjon og samhørighet med Norge ikke synes å forutsette en distansert og kjølig holdning til opprinnelseslandet og omvendt.

Det er som vist i figur 2.12, en større andel som opplever å ha en sterk tilhørighet til både Norge og sitt opprinnelsesland blant respondenter fra Øst-Europa enn fra de andre geografiske grupperingene. Nesten syv av ti av personene med opprinnelse fra Øst-Europa opplever sterk tilknytning til begge land, mot i

Figur 2.12: Andel som opplever å ha en sterk tilhørighet til Norge og en sterk tilhørighet til hjemlandet, fordelt på om de har jobb eller ikke, om de har norske venner eller ei, årsaker til at de kom til Norge og verdensdeler. Prosent. (N=928)

underkant av halvparten av respondentene fra Sør/Mellom-Amerika. Blant respondenter med opphav fra Afrika og Sør/Mellom-Amerika er det en større andel som svarer at de har en sterk tilhørighet til opprinnelseslandet, men en svak tilhørighet til Norge, enn blant andre grupper.

Videre finner vi at det er mindre utbredt at de som kom til Norge som flyktninger/asylsøkere, opplever en sterk tilknytning til begge land enn de som kom hit på grunn av familiegjenforening/kjærlighet eller på grunn av jobb eller utdanning. Blant flyktninger/asylsøkere er det mer utbredt å oppleve en sterk tilknytning til Norge og en svak tilhørighet til opprinnelseslandet enn blant grupper som hadde andre årsaker for å komme til Norge. En fjerdedel av dem som kom til Norge som flyktning/asylsøker, oppgir å ha en sterk tilknytning til Norge, men en svak tilknytning til hjemlandet, mot en femtedel av dem som kom på grunn av familiegjenforening/kjærlighet.

Det er også tydelig at det å ha et visst sosialt nettverk i Norge, enten gjennom vennskap eller deltakelse i arbeidslivet, spiller inn på grad av opplevd tilhørighet til Norge og opprinnelseslandet. Andelen som opplever sterk tilknytning til begge land, er størst blant dem som har en jobb og blant dem som har norske venner. Blant dem som har en jobb, er det dessuten en lavere andel som opplever å

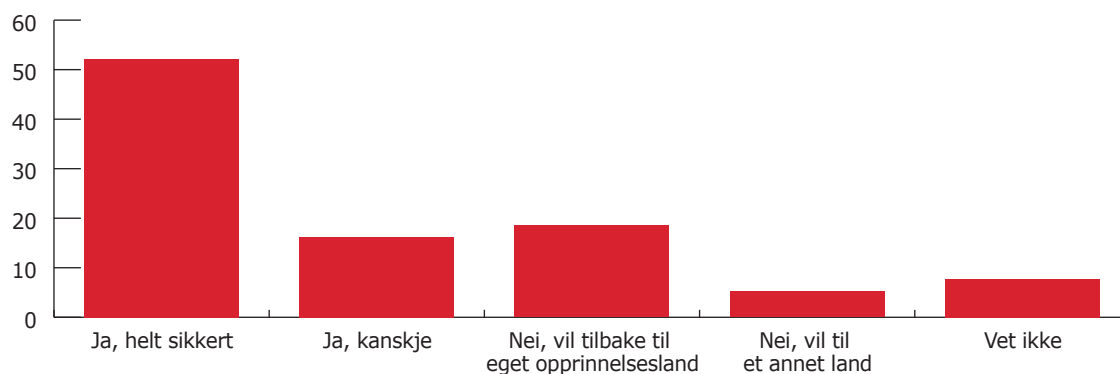
ha en svak tilhørighet til Norge, men en sterk tilhørighet til hjemlandet enn blant dem som ikke har en jobb.

Det å oppleve en sterk tilhørighet til Norge, men en svak tilhørighet til opprinnelseslandet øker, ikke overraskende, i takt med botiden. Nesten en tredjedel av dem som har en botid på mer enn 20 år, opplever en sterk tilhørighet til Norge, men en svak tilhørighet til hjemlandet. Under 20 prosent av dem med en botid på mellom fem og 15 år opplever det samme.

Det er en liten gruppe på 64 personer som opplever å ha en svak tilknytning både til Norge og til hjemlandet. Over halvparten av disse oppgir samtidig at de opplever å være godt integrert i det norske samfunnet. Den lille gruppen som opplever å ha en svak tilhørighet til både Norge og opprinnelseslandet, er spesielt representert blant dem med lav eller ingen utdanning.

Til tross for at det store flertallet i undersøkelsen opplever en sterk tilhørighet til Norge, sier mer enn fire av ti seg helt eller delvis enig i påstanden om at det alltid vil være vanskelig for dem å føle seg hjemme i Norge. Andelen som svarer dette, er størst blant respondenter fra muslimske land, blant dem som kom til Norge som flyktning/asylsøker, og blant dem som opplever å ha en svak tilhørighet til Norge, men en sterk tilhørighet til opprinnelseslandet.

Figur 2.13: Hvis du fritt fikk velge, ville du da valgt å bli boende i Norge resten av livet ditt? Prosent. (N=1011)

Over halvparten (52 %) av de spurte oppgir at de helt sikkert vil bli boende i Norge resten av sitt liv, mens 16 prosent svarer "ja, kanskje". Nesten en femtedel vil tilbake til sitt opprinnelsesland, mens fem prosent vil til et annet land. Nesten én av ti vet ikke om de vil bli boende i Norge resten av sitt liv.

Ikke overraskende henger graden av tilhørighet til Norge sammen med planer for fremtiden. Det er de som oppgir at de har en sterk tilhørighet til Norge og en svak tilhørighet til hjemlandet, som i størst grad satser på en fremtid i Norge. Nær åtte av ti i denne gruppen svarer at de helt sikkert vil bli boende i Norge resten av livet, mot bare to av ti blant dem som opplever å ha en svak tilhørighet til Norge, men en sterk tilhørighet til opprinnelseslandet. Respondenter med opprinnelse fra et afrikansk land skiller seg ut ved at de i langt mindre grad enn de andre gruppene svarer at de helt sikkert ville valgt å bli boende i Norge resten av livet. Det følger naturlig av at det er nettopp denne gruppen som i størst grad opplever å ha en svak tilhørighet til Norge, men en sterk tilhørighet til hjemlandet.

Oppsummering

De aller fleste respondentene, nesten åtte av ti, opplever å være godt integrert i det norske samfunnet. Det er særlig de med lang botid, de med høy utdanning, de som har norske venner og de som er i arbeid, som opplever å være godt integrert. Det er ikke gitt hva det innebærer å være godt integrert. Fra en liste med ulike alternativer er det særlig det å ha gode norskkunnskaper og det å være i arbeid flest oppgir å være viktige indikatorer på integrering. Flertallet opplever

at det er mulig å passe inn i det norske samfunnet og samtidig beholde egne tradisjoner. Én av fire opplever imidlertid at det er vanskelig å utøve sin tro/sitt livssyn i Norge, og spesielt gjelder dette respondenter fra land hvor islam er den rådende religionen.

Nær ni av ti respondenter omgås nordmenn daglig, og arbeidssted og skole er de viktigste arenaer for omgang med nordmenn. Helt konkret hva de som har svart, legger i det "å omgås" nordmenn, vites ikke, men nær syv av ti opplyser at de har norske venner i betydningen etniske nordmenn som står dem nær og som de kan snakke fortrolig med. Det er likevel verdt å merke seg at så mange som 30 prosent av respondentene oppgir å *ikke* ha noen nordmenn som de kan snakke fortrolig med. Noe overraskende er det en større andel blant kvinnene i utvalget som oppgir å ha norske venner, enn blant mennene. En årsak til dette kan være at kvinnene omgås nordmenn på flere og andre typer arenaer enn mennene i denne undersøkelsen.

Nesten åtte av ti opplever å ha en sterk tilhørighet til Norge. Dette utelukker imidlertid ikke at de også opplever en sterk tilhørighet til opprinnelseslandet. Hele seks av ti oppgir å ha en sterk tilhørighet til begge land. Det er vanskelig å vite hva det vil si å ha en sterk tilhørighet til Norge. Så mange som fire av ti hevder at det alltid vil være vanskelig for dem å føle seg hjemme i Norge. Graden av tilhørighet henger uansett sterkt sammen med respondentenes planer for fremtiden. De som har en sterk tilhørighet til Norge og en svak tilhørighet til hjemlandet, er de som i størst grad satser på en fremtid i Norge.

3 Holdninger til integrerings- og innvandringspolitikk

I dette kapitlet vil vi se nærmere på hvilke holdninger de ikke-vestlige innvandrerne i undersøkelsen har til noen utvalgte deler av den integrerings- og innvandringspolitikken som føres i Norge. Vi starter med et mer generelt spørsmål om integreringspolitikken, og i hvilken grad denne har oppslutning blant respondentene. Deretter ser vi litt nærmere på holdninger til regelverket knyttet til norsk statsborgerskap. Mener utvalget i undersøkelsen at personer som ønsker norsk statsborgerskap, bør kunne beherske norsk på et visst nivå? Vi ser videre på hvilke holdninger respondentene har til vanskelige temaer som omskjæring og tvangsekteskap. Støtter de ulike tiltak mot omskjæring og tvangsekteskap som er igangsatt av norske myndigheter? Vi går også inn på spørsmål knyttet til arrangerte ekteskap og valg av ektefelle.

I dette kapitlet vil vi også se nærmere på i hvilken grad respondentene er enige i den innvandringspolitikken som føres i Norge, på noen utvalgte områder. Vi

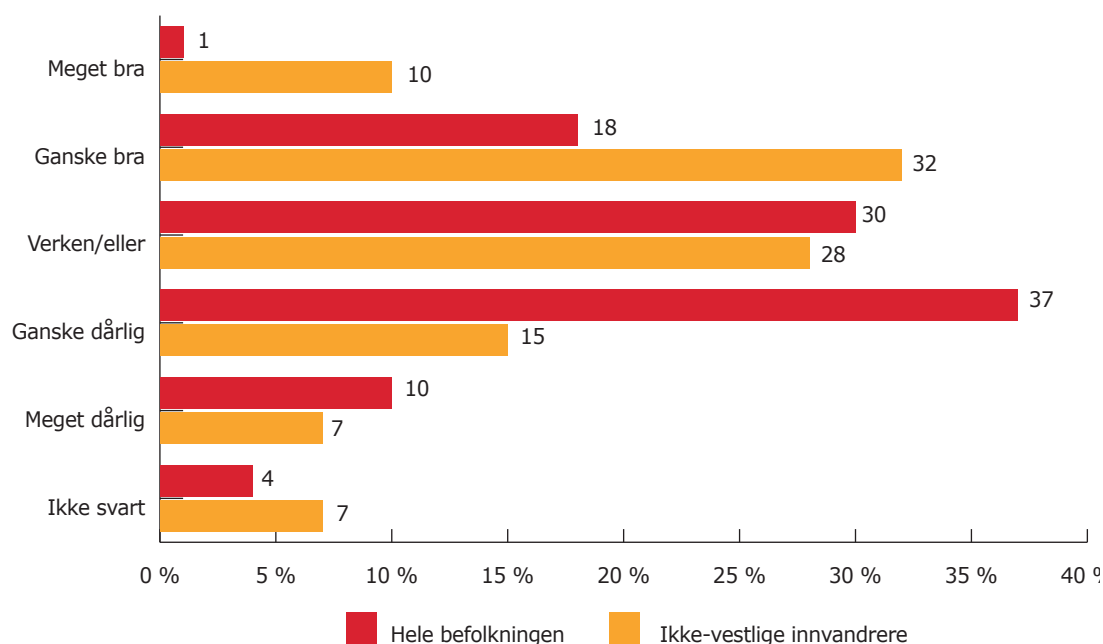
ser nærmere på respondentenes syn på flyktningpolitikk, regelverket for familieinnvandring og arbeidsinnvandring.

I de tilfellene hvor det er mulig har vi sammenliknet svarene fra denne undersøkelsen med Integreringsbarometeret 2006, som er en kartlegging av hele befolkningens holdninger til sentrale integreringsspørsmål (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2007).

Fungerer integreringen?

Et viktig mål for den norske regjeringen er at alle som bor i Norge, skal delta i samfunnet og ha like muligheter. Integrering handler om tilrettelegging og tilpassing for at nye innvandrere skal bli inkludert i samfunnet, står det på Arbeids- og inkluderingsdepartementets internettsider. Målet er å sikre at innvandrere raskest mulig bidrar med sine ressurser i det norske arbeidslivet og i samfunnet for øvrig (Arbeids- og inkluderingsdepartementet, 2008a).

Figur 3.1: "I det store og hele, hvordan synes du integreringen av innvandrere i det norske samfunnet fungerer?" Prosent. Ikke-vestlige innvandrere: N=1011, hele befolkningen: N=948.

Vi har stilt spørsmålet "I det store og hele, hvordan synes du integreringen av innvandrere i det norske samfunn fungerer?" både til befolkningen som helhet i Integreringsbarometeret (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2007), og til utvalget av personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn i denne undersøkelsen. Utvalget i denne undersøkelsen er langt mer positive til hvordan integreringen av innvandrere fungerer, sammenliknet med hele befolkningen. Fire av ti mener at integreringen fungerer meget bra eller ganske bra, mens det i befolkningen som helhet kun er to av ti som mener dette.

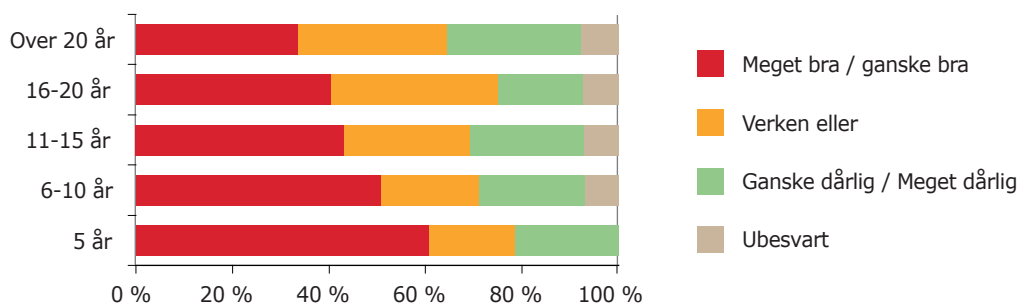
Kvinnene synes jevnt over at integreringen av innvandrere fungerer bedre enn mennene både i befolkningen som helhet og blant de ikke-vestlige innvandrerne i denne undersøkelsen. Andelen som er positive, er dessuten ganske jevnt fordelt på tvers av aldersgrupper. Blant de ikke-vestlige innvandrerne finner vi at andelen som mener integreringen går dårlig eller ganske dårlig, øker jo eldre respondenter er. Det er altså størst andel som er negative blant den eldste aldersgruppen, som er mellom 55–69 år. I befolkningen som helhet er det ikke flere blant de eldre som svarer mer negativt sammenliknet med andre.

I utvalget er det flere blant dem som har bodd i Norge en kort periode, som opplever at integreringen fungerer meget bra eller ganske bra sammenliknet med dem som har bodd her lenge. Andelen som er

positiv, synker i takt med økende botid. Hva som er årsaken til dette, er vanskelig å slå fast. På den ene siden har de som har bodd en kort periode (minimum 5 år) i Norge, den nærmeste erfaringen med de integreringstiltakene som eksisterer i dag. På den andre siden har de med lang botid erfaring med norsk integreringspolitikk over tid og har erfart konsekvensene av denne.

De som er i jobb, mener integreringen fungerer dårligere enn de som ikke er i jobb. Dette kan fremstå som et paradoks, da hovedmålet for integreringen i Norge er å sikre at innvandrere raskest mulig bidrar med sine ressurser i det norske arbeidslivet og i samfunnet for øvrig (Arbeids- og inkluderingsdepartementet, 2008b). Det vil si at de som er mest kritiske, også er de som har lyktes i henhold til den norske integreringspolitikken. Arbeidsledigheten i Norge i 2008 er rekordlav, dette gjelder også for ikke-vestlige innvandrere. Men på tross av at det er stadig flere ikke-vestlige innvandrere som deltar i det norske arbeidslivet, deltar de ofte i den delen som tilbyr midlertidige dårlig betalte jobber, som ikke krever særlig formell utdanning og som har et større innslag av akkordbaserte lønnsordninger – noe Fafo-forsker Anne Britt Djuve kaller arbeidslivets randsonen (Djuve, 2006). Djuve skriver at randsonen *kan* være en inngangsport til "det gode arbeidslivet", men at det viser seg at det likevel ikke er stor mobilitet fra randsonen til bedre jobber for denne gruppen. Terskelen for å komme inn

Figur 3.2: "I det store og hele, hvordan synes du integreringen av innvandrere i det norske samfunnet fungerer?" Fordelt på botid, i prosent. N=1011

er høy, men også veien videre for å bli værende og gjøre karriere er vanskelig.

De ikke-vestlige innvandrerne i denne undersøkelsen som har høyere utdanning, er også mer negativ til integreringen sammenliknet med dem som har lavere utdanning. Vi har alle hørt historier som den om den høyt utdannede kvinnen med somalisk bakgrunn som søkte jobb i fire år uten å bli kalt inn til intervju, eller drosjesjåføren fra Pakistan som er utdannet jurist. En ny rapport fra Statistisk sentralbyrå dokumenterer at høyt utdannede innvandrere dobbelt så ofte er overkvalifisert til jobber sammenliknet med ansatte i alt (Villund, 2008). Også Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005–2006 viser dette (Henriksen, 2008). Arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV) finner at innvandrere med høyere utdanning, spesielt de fra land utenfor OECD, i større grad enn nordmenn søker yrker de er overkvalifiserte for. Dette tyder på at de oppfatter det som vanskelig å få tilgang til jobber som er relevante i forhold til kvalifikasjonene de har (Myklebø, 2007).

Forskning viser altså at de ikke-vestlige innvandrerne som har høyere utdanning og som er i jobb, også har de nærmeste erfaringene med de integreringsutfordringene som Norge står overfor i arbeidslivet. Som følge av dette er de også de mest kritiske. Vårt utvalg skiller seg imidlertid fra populasjonen både ved at en større andel faktisk er i jobb, og at et stort flertall av dem opplever at arbeidsoppgaver og inntekt faktisk står i forhold til utdanning og kompetanse.¹⁰ Det kan likevel være sannsynlig at de har tidligere erfaringer fra arbeidslivets randsone, eller at de, i arbeidslivet, ser at mange andre sliter gjennom sin deltakelse.

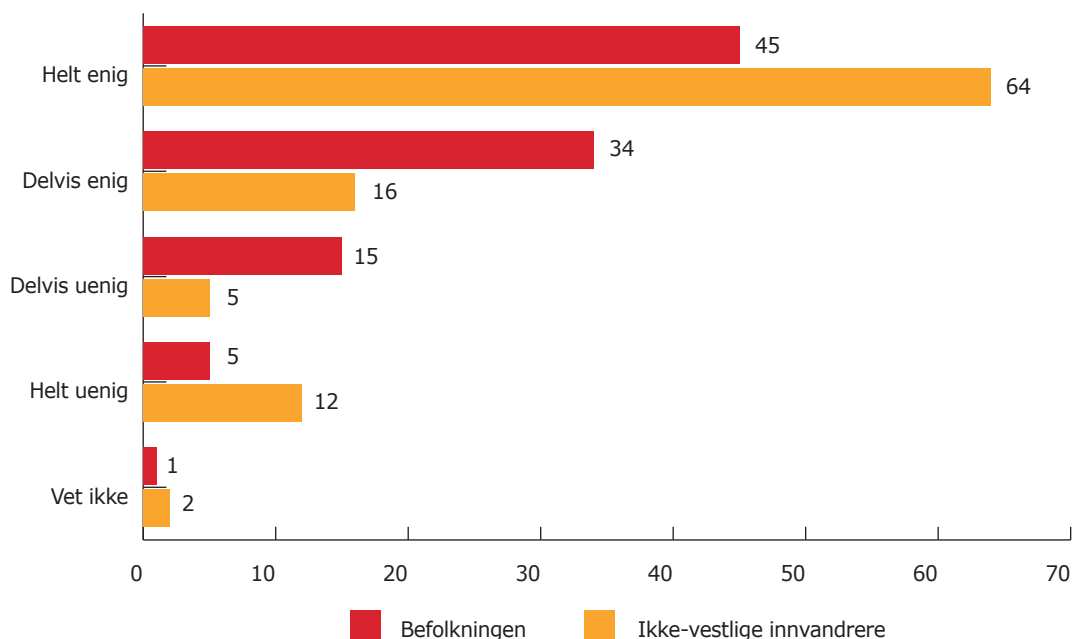
Et stort flertall ønsker innføring av språktest for å bli norsk statsborger

Integrering handler om å tilrettelegge for at innvandrere skal bli inkludert i samfunnet. Introduksjonsordningen, gjennom deltakelse i introduksjonsprogram og opplæring i norsk og samfunnskunnskap, er et viktig virkemiddel for at nye innvandrere skal kunne delta i norsk samfunnsliv. Innvandreres norskkompetanse har også vært et fokus i den offentlige integreringsdebatten, spesielt omkring spørsmål om rekruttering, ansettelse og kvotering av innvandrere i arbeidslivet.

Den 1. september 2008 trådte den nye statsborgerskapsloven i kraft. I henhold til denne loven skal alle som søker norsk statsborgerskap, og er mellom 18 og 55 år, ha gjennomført 300 timer godkjent norskopplæring eller de må dokumentere tilstrekkelige kunnskaper i norsk eller samisk.¹¹ Kravet om 300 timers opplæring er nytt, og i dette ligger det altså kun et krav om å gjennomføre et gitt antall timers opplæring og ingenting om hva man skal ha lært i løpet av disse timene. Det er likevel stor grad av enighet blant de ikke-vestlige innvandrerne om at personer som ønsker å bli norske statsborgere, bør bestå en språktest, slik at de kan praktisere norsk på et visst nivå. Mer enn seks av ti blant de ikke-vestlige innvandrerne sier seg helt enig i en slik påstand. Dette er flere enn i befolkningen som helhet. Dersom vi ser de som støtter påstanden helt og delvis under ett, er støtten så å si lik blant de ikke-vestlige innvandrerne og blant befolkningen som helhet.

¹¹ Ellers er det et krav om gjennomført norskopplæring for å få bopettingstillatelse. Det gjelder for alle mellom 16 og 55 år som fikk innvilget oppholds- eller arbeidstillatelse etter 1. september 2005 og ikke er fritatt etter introduksjonsloven.

Figur 3.3. Andel enige/uenige i påstanden "For å bli norsk statsborger bør man bestå en norsktest". Prosent. Ikke-vestlige innvandrere: N=1011, hele befolkningen: N=948.

Det er flere som er helt enige i påstanden blant dem som har videregående utdanning eller mer, sammenliknet med dem som har grunnskole/folkeskole eller ikke fullført grunnutdanning. Gruppen med den lavest fullførte utdannelsen er en liten gruppe, hvor også et flertall har gjennomført utdannelsen i et annet land. 70 prosent av dem er dessuten ikke i jobb. Siden arbeid, som vist i kapittel 2, er den viktigste arenaen for å møte andre nordmenn og lære det norske språket, er det nærliggende å slutte at denne gruppen trolig har lavere norsk-kompetanse enn de med høyere utdanning. Det vil dermed også være en større utfordring å skulle bestå en slik språktest.

Det er også en større andel som mener at man skal bestå en språktest for å få statsborgerskap, blant personer som er i jobb, sammenliknet med personer som ikke er i jobb. Som nevnt er det trolig flere med svakere språkkunnskaper i norsk blant dem som ikke er i arbeid, enn det er blant dem som er i arbeid. Språkkunnskaper blir ofte betegnet som en viktig faktor for å kunne delta i arbeidslivet. Vi finner altså en tendens til

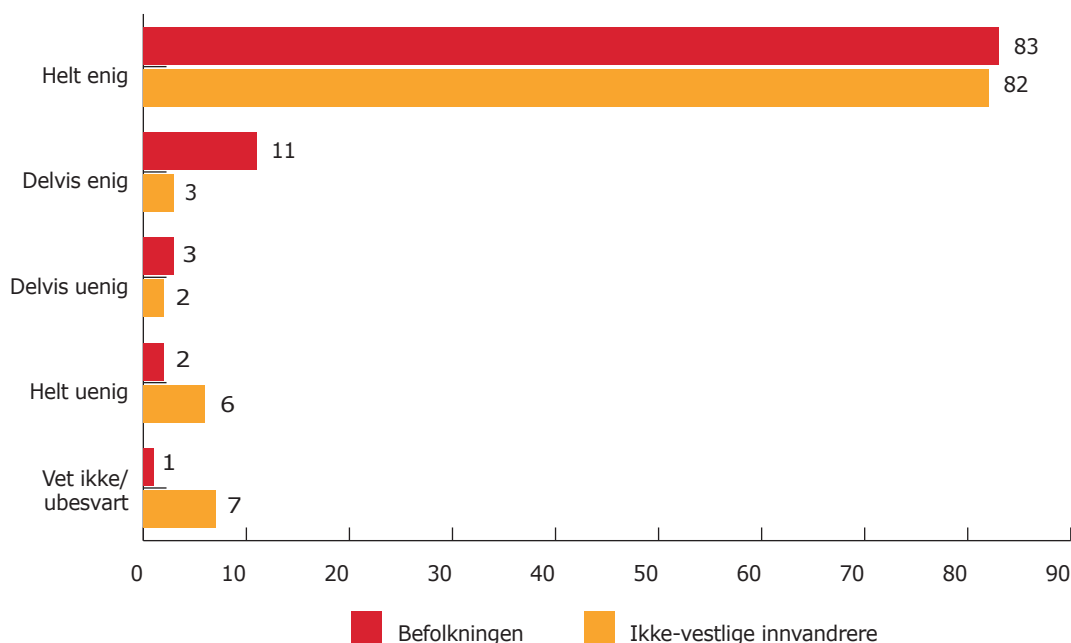
at de ikke-vestlige innvandrerne i denne undersøkelsen som i størst grad deltar i samfunns- og arbeidsliv og som trolig har de beste språkkunnskapene, også er de som stiller krav til at også andre bør beherske norsk på et visst nivå.

Sterk støtte til tiltak mot omskjæring

I 2004 ble det innført obligatorisk informasjon om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse til nyankomne flyktninger til Norge. Mottakerne av informasjonen må signere en egenerklæring om at de har mottatt og forstått informasjonen (Utlendingsdirektoratet, 2006). Målgruppen for dette tiltaket er asylsøkere med bakgrunn i kulturer som praktiserer tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Det er bare asylsøkere over 18 år som skal undertegne egenerklæringsskjemaet, mens personer fra og med fylte 12 år kun skal motta informasjonen som ligger i egenerklæringen. Det er politiet som skal gjennomføre tiltaket i praksis.

Både i Integreringsbarometeret 2006 (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2007) til hele befolkningen og i denne undersøkelsen har vi spurt i hvilken grad

Figur 3.4. Andel enige/uenige i at innvandrere fra land som praktiserer omskjæring, bør skrive under på at de har mottatt informasjon om at omskjæring av jenter er forbudt i Norge, i prosent. Ikke-vestlige innvandrere: N=1011, hele befolkningen: N=948.

respondentene støtter et slikt tiltak mot omskjæring. Vi finner at det er sterk oppslutning om dette tiltaket blant de ikke-vestlige innvandrerne som har deltatt i denne undersøkelsen, og her er innvandrerbefolkningen og majoritetsbefolkningen helt på linje. Det er over åtte av ti som sier seg helt enige i påstanden i begge grupper. Det er flere blant befolkningen som helhet som sier seg delvis enig i påstanden (11 %), sammenliknet med utvalget i denne undersøkelsen (3 %). Og på den andre siden av skalaen er det flere blant de ikke-vestlige innvandrerne (6 %) som sier seg helt uenig i påstanden, sammenliknet med befolkningen som helhet (2 %).

Omskjæring forekommer i hele verden, men er mest utbredt i Afrika og i noen land i Asia (Utlendingsdirektoratet, 2004a). I vårt utvalg ser det ikke ut til at verdensdel eller opprinnelsesland har hatt betydning for i hvilken grad respondentene støtter påstanden. Heller ikke når vi legger sammen alle svarene fra respondentene som er født i de landene hvor vi vet omskjæring er utbredt, får vi noen utslag på grad av støtte til et slikt tiltak.

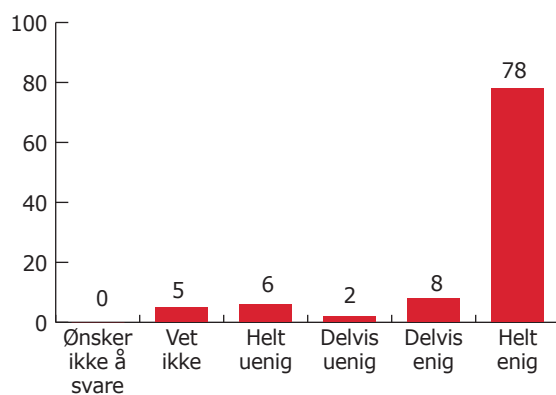
Bør norske myndigheter bekjempe ekteskapsinngåelse med tvang mer aktivt?

Det er flere ekteskap som inngås på tvers av landegrensene enn tidligere, og familiemønstre er i forandring. Statistikk viser at det er stadig flere som kommer til Norge fordi de finner seg en ektefelle her i landet (Daugstad, 2008). I perioden 1996 til 2006 innvandret 211 000 personer fra land utenfor Norden til Norge, av disse var det 42 000, rundt 20 prosent, som kom for å etablere seg i et samliv. Om lag 18 000 av disse kom til en ektefelle som var innvandrer eller etterkommer. Det er ikke mulig, ut fra statistikken, å si noe om omfanget av tvangsekteskap. Tvangsekteskap er et fenomen som forekommer over store deler av verden, både i Europa, Afrika og Asia (Utlendingsdirektoratet, 2004b). Det er et tema som jevnlig omtales i norske medier, og som det er knyttet stor interesse til. Tvangsekteskap er forbudt i Norge.¹²

¹² For mer om lovgivningen om tvangsekteskap, se: <http://www.imdi.no/upload/bakgrunn%20om%20lovgivning.pdf>

I 2007, etter at denne undersøkelsen ble gjennomført, ga Barne- og likestillingsdepartementet ut en handlingsplan mot tvangsekteskap for perioden 2008–2011. Handlingsplanen inneholder en bred satsing mot tvangsekteskap som både skal ivareta forebygging og sikre beskyttelse av dem som utsettes for overgrep. Handlingsplanen har en budsjetttramme på 70 millioner kroner.

Figur 3.5. Andel enige/uenige i at norske myndigheter bør bekjempe ekteskapsinngåelse med tvang mer aktivt, i prosent. N=1011.

Det er opp mot åtte av ti i utvalget som sier seg helt enig i påstanden om at norske myndigheter mer aktivt bør bekjempe ekteskapsinngåelse som skjer med tvang. Dersom respondentene hadde blitt stilt overfor denne påstanden nå etter at Handlingsplanen mot tvangsekteskap ble lansert, og dersom de var blitt gjort kjent med regjeringens satsing på dette området, er det mulig at denne fordelingen ville vært annerledes. Befolkningen som helhet ble ikke bedt om å ta stilling til denne påstanden. I Integreringsbarometeret stilte vi derimot befolkningen overfor andre spørsmål tilknyttet tvangsekteskap, som viste at idealet om det frivillige kjærlighetsekteskapet står sterkt i befolkningen (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2007, s. 43).

Vi finner ingen sammenheng mellom i hvilken grad respondentene støtter denne påstanden og kjønn, alder, botid, om de er i arbeid eller om de har høyere

utdannelse. Det er heller ikke mulig å dokumentere en sammenheng til hvilken verdensdel vedkommende har bakgrunn fra. Selv når vi samler alle som er født i land hvor tvangsekteskap forekommer (Utlendingsdirektoratet, 2004b), noe som utgjør 88 prosent av alle respondentene, er støtten til bekjempelse av tvangsekteskap nærmest like sterk som blant alle ikke-vestlige innvandrere. Det er ikke mulig, ut fra denne undersøkelsen, å si om dette betyr at ikke-vestlige innvandrere i Norge støtter norsk lovgivning om forbud mot tvangsekteskap, om det er et resultat av at respondentene i undersøkelsen svarer det de tror forventes av dem, eller om det er et resultat av skjevheter i utvalget¹³.

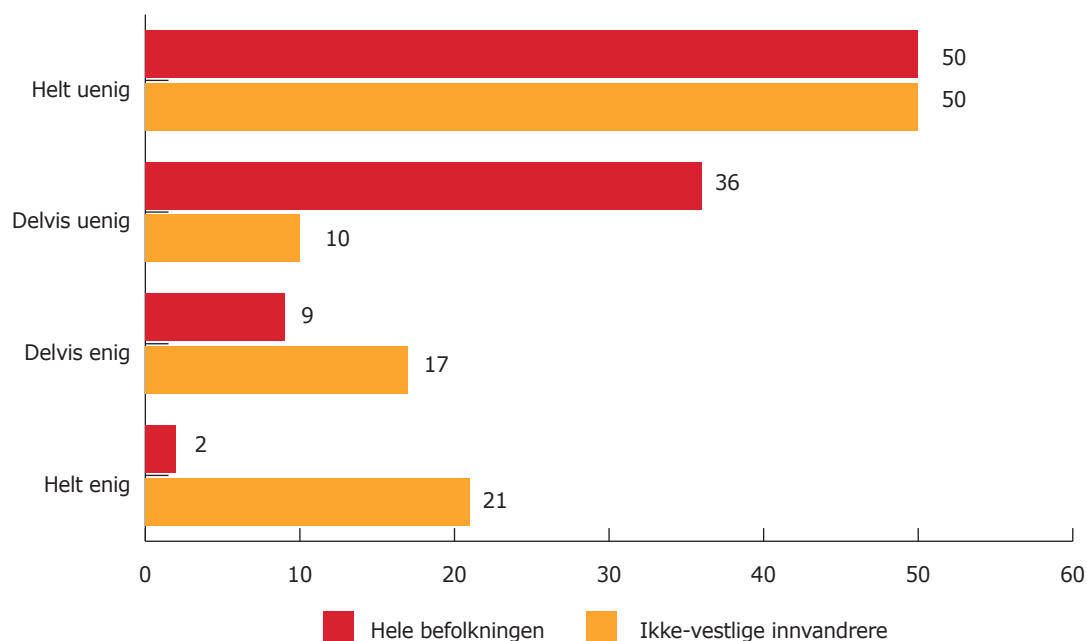
Bør foreldre engasjere seg aktivt i barnas valg av ektefelle?

I et arrangert ekteskap er det vanlig at familien kollektivt tar den ledende rollen i å finne egnede partnere til sine sønner og døtre, og det skal være opp til sønnene og døtrene selv å velge om de vil akseptere foreldrenes forslag (Fjeldvær, 2008). I de tilfeller hvor ekteskapskandidatene utsettes for tvang eller utilbørlig press for å akseptere familiens valg av partner, er dette å anse som tvangsekteskap.

I undersøkelsen har vi spurt utvalget om de mener at det er positivt at foreldre engasjerer seg aktivt i å finne ektefelle til sine barn. Det samme spørsmålet ble stilt til hele befolkningen i Integreringsbarometeret. Både blant utvalget av ikke-vestlige innvandrere og blant befolkningen som helhet er rundt halvparten helt uenig i denne påstanden. Videre er det 36 prosent blant befolkningen som helhet som sier seg delvis uenig i påstanden mot 10 prosent av de ikke-vestlige innvandrerne. Samlet er det altså nesten ni av ti blant den norske befolkningen som er skeptiske, og enten

¹³ For mer om utvalget i undersøkelsen, se kapittel 1.

Figur 3.6. Andel enige/uenige i at det er positivt at foreldre engasjerer seg aktivt i å finne ektefelle til sine barn, i prosent. Ikke-vestlige innvandrere: N=986, hele befolkningen: N=920.

er helt eller delvis uenige i påstanden, mens seks av ti blant de ikke-vestlige innvandrerne er det. På den motsatte enden av skalaen ser vi at 21 prosent av det ikke-vestlige utvalget sier seg helt enig i påstanden, mot kun 2 prosent i hele befolkningen. Det er også langt flere blant de ikke-vestlige respondentene som sier seg delvis enig, 17 prosent mot 9 prosent.

Det er ingenting i spørsmålsstillingen som antyder at det her er snakk om tvangsekteskap, men trolig er det mange som opplever at grensen mellom det "å engasjere seg aktivt i utvelgelsen av ektefelle" og tvangsekteskap er utydelig. Debatten om tvangsekteskap polariseres ofte. På den ene siden er det enkelte som mener at forskjellen mellom arrangerte ekteskap og tvangsekteskap kun er graden av tvang som blir benyttet. På den andre siden er det noen som idealiserer det arrangerte ekteskapet og mener det er mer holdbart sammenliknet med de ustabile kjærlighetsekteskapene (Fjeldvær, 2008, s. 140). I Norge er det vanlig at ekteskapet blir oppfattet som et individuelt valg basert på kjærlighet. Dette er et ideal som strider mot grunn-

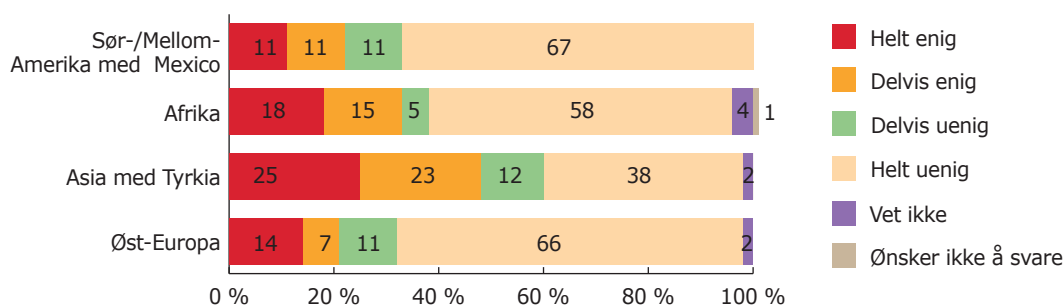
laget for det arrangerte ekteskapet hvor kollektivets interesser er styrende. Dette er trolig også en forklaring på den store skepsisen blant befolkningen som helhet på den ene siden, og på den andre siden at opp mot fire av ti blant utvalget av ikke-vestlige innvandrere er helt eller delvis positive til arrangerte ekteskap. I flere av landene hvor de ikke-vestlige respondentene har bakgrunn fra, er det vanlig å arrangere ekteskap for sine barn.

I undersøkelsen finner vi at hvilken verdensdel respondentene har opprinnelse fra, spiller inn på i hvilken grad de støtter påstanden.

Respondenter med bakgrunn fra Asia og Afrika sier seg oftest enige i påstanden. Nær halvparten av respondentene fra Asia, og en tredjedel av respondentene fra Afrika, sier seg helt eller delvis enige. Ser vi på Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa er det bare to av ti som er positive til at foreldre engasjerer seg aktivt for å finne egnet ektefelle til sine barn.

Det foreligger ingen sammenheng mellom utvalgets kjønn, alder eller botid og

Figur 3.7. Andel enige/uenige i at det er positivt at foreldre engasjerer seg aktivt i å finne ektefelle til sine barn, fordelt på verdensdel. Prosent. N=1011.

i hvilken grad de støtter påstanden om arrangert ekteskap. Derimot finner vi at personer med lavest utdannelse, de med ikke fullført grunnskole, i større grad er enige eller delvis enige i påstanden, sammenliknet med resten av utvalget. Som vi har vært inne på tidligere, er dette en liten gruppe hvor de fleste har skolegangen sin fra utlandet, som ikke er i jobb og som også trolig har lavere norskkompetanse enn resten av utvalget. Yrkesdeltakelse har også en betydning for hvordan respondentene stiller seg til denne påstanden. De i utvalget som er i jobb, er i større grad helt uenige i påstanden, sammenliknet med dem som ikke er i jobb. De som ikke er i jobb, sier seg i større grad helt enige. En mulig forklaring er at de med lavere utdannelse og dårlige språkkunnskaper i norsk, og de som ikke er i arbeid, har mindre kontakt med majoritetssamfunnet og dermed også de normer som er styrende for majoriteten.

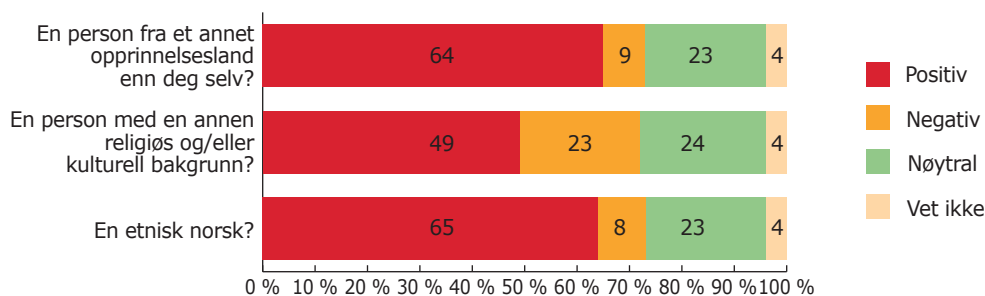
Det kunne tenkes at respondenter med ansvar for barn ville forholde seg annerledes til en slik påstand sammenliknet

med personer uten ansvar for barn. Men dersom vi fordeler utvalget mellom de som bor sammen med barn under 18 år, og de som ikke gjør det, finner vi at det ikke foreligger en slik sammenheng i vårt utvalg.

Holdninger til barns valg av ektefelle

I tillegg til å spørre respondentene om de mener det er positivt at foreldre engasjerer seg aktivt i valg av ektefelle for sine barn, har vi også spurt dem om de ville hatt en formening om hvem deres barn ble gift med – uavhengig om de har barn selv eller ikke. Konkret spør vi om de ville være positiv eller negativ til om deres barn giftet seg med en etnisk norsk, en person med en annen religiøs og/eller kulturell bakgrunn eller en person fra et annet opprinnelsesland. Spørsmålene er stilt uavhengig av hvilken type ekteskapsarrangement det er snakk om, altså hvorvidt det er et såkalt kjærlighetsekteskap hvor barna selv har funnet kandidaten, eller arrangert ekteskap hvor foreldre/familie finner ledsager til barna sine.

Figur 3.8. Andel som mener det er positivt/negativt om deres barn ble gift med en etnisk norsk, en person med en annen religiøs og/eller kulturell bakgrunn, eller en person fra et annet opprinnelsesland enn deg selv. Prosent. N=1011.

Over seks av ti er positive til at barnas ektefelle er etnisk norsk eller er fra et annet opprinnelsesland enn dem selv, mens halvparten er positiv til at vedkommende har en annen religiøs og/eller kulturell bakgrunn. Det er kun én av ti som er negativ til en person som er etnisk norsk eller har et annet opprinnelsesland, mens nesten en fjerdedel er negativ til at vedkommende har en annen religiøs og/eller kulturell opprinnelse. Andelene som sier seg nøytrale, er jevnstor for alle de tre alternativene, på mellom 23 og 24 prosent.

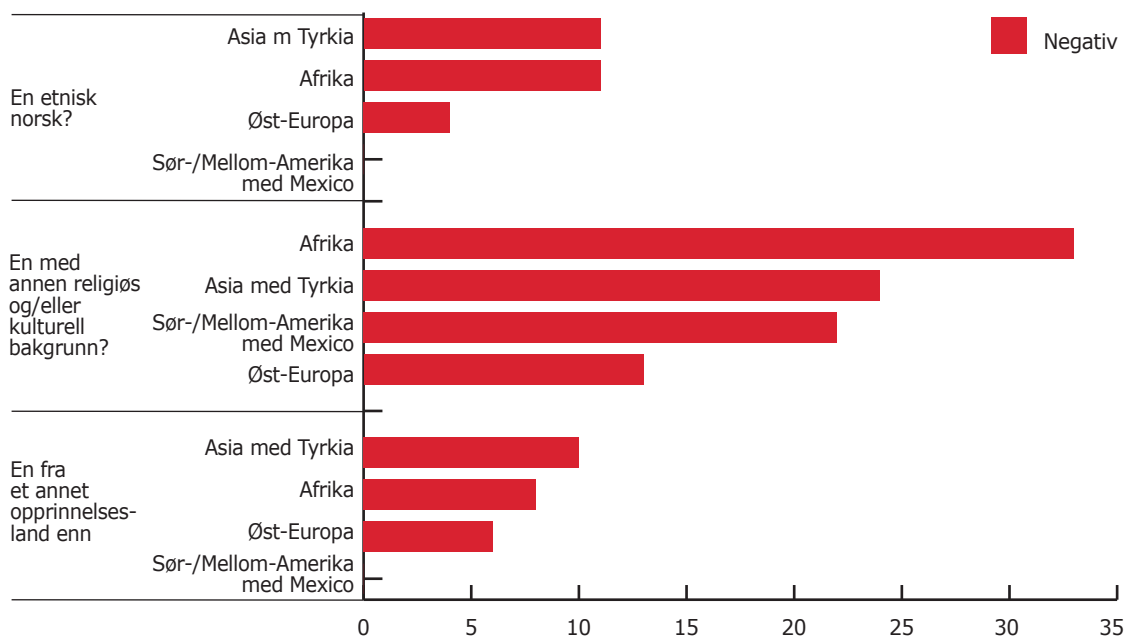
Majoriteten, 62 prosent av respondentene, har svar likt på alle tre alternativene. Det vil si at de har enten stilt seg positiv til alle, negativ til alle, nøytral til alle eller svart "vet ikke". Det var 432 personer, 42 prosent av hele utvalget, som stilte seg positiv til alle tre alternativene, mens kun 5 prosent var negativ. 12 prosent forholdt seg nøytrale til alle tre, mens noe over 1 prosent svarte "vet ikke" på alle tre.

Svarfordelingene tyder på at det for foreldre/eventuelle foreldre ikke er svigerdatters/-sønns nasjonalitet eller

opprinnelsesland som er av størst betydning. Hvilken religiøs og kulturell bakgrunn vedkommende har, synes å være mest utslagsgivende i svarfordelingen. Det er både færre positive og flere negative for denne "ekteskapskandidaten" sammenliknet med de to andre. Ved valg av partner søker vi ofte en person som har noenlunde de samme holdningene til tilværelsen som vi selv har (Luo & Kløhnen, 2005). Det er sannsynlig at også nære familiemedlemmer, som foreldre, vil være opptatt av slike holdninger.

Vi finner at det er en sammenheng mellom i hvilken grad respondentene er positive til de tre "ekteskapskandidatene" og hvilken verdensdel de opprinnelig er fra. Det er størst skepsis til en person med en annen religiøs og/eller kulturell bakgrunn, uavhengig av verdensdel, men skepsisen er størst blant respondenter med bakgrunn fra Afrika – hvor en tredjedel er negativ. For respondentene med bakgrunn fra Asia er to av ti negative til en slik svigersønn/-datter. Personer med bakgrunn fra Sør- og Mellom-Amerika og Øst-Europa er jevnt over mer positive til de tre alternative ektefellene.

Figur 3.9. Andel som stiller seg negative til om deres barn ble gift med en etnisk norsk, en person med en annen religiøs og/eller kulturell bakgrunn, eller en person fra et annet opprinnelsesland enn dem selv, fordelt på verdensdeler. Prosent. N=1011.

Under dette spørsmålet finner vi ingen sammenheng mellom i hvilken grad respondentene er positive til de tre alternativene og om de er kvinne eller mann, hvilken aldersgruppe de tilhører, eller hvor lang botid de har.

Støtter de ikke-vestlige innvandrerne den norske innvandringspolitikken?

Ifølge den norske regjeringen er hovedmålet med innvandringspolitikken at innvandringen skal styres for å sikre en stabil økonomisk og sosial utvikling (Arbeids- og inkluderingsdepartementet, 2008c). Reguleringen av innvandringen skal utformes i samsvar med internasjonale forpliktelser, behovet for rekruttering av utenlandsk arbeidskraft og tilrettelegging for kultur- og kunnskapsutveksling. Utlendingsloven er et viktig virkemiddel i innvandringspolitikken.

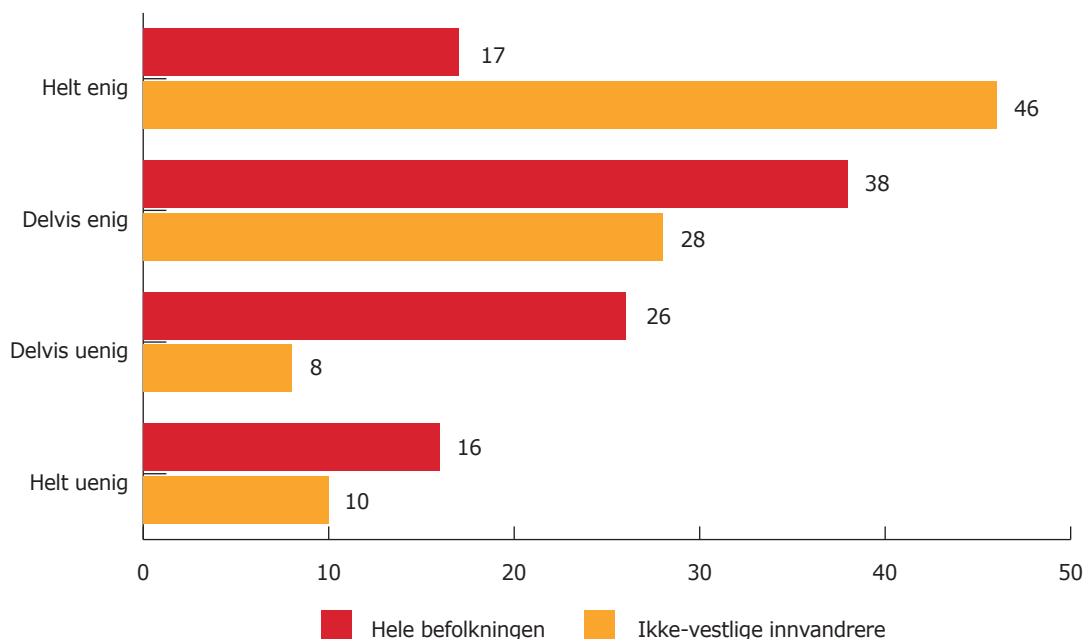
Bør Norge ta imot flere flyktninger?

Arbeid, utdanning, familieinnvandring og flukt er de vanligste årsakene for inn-

vandring til Norge. Av alle oppholdstillatelsene som ble vedtatt i 2007, var det kun fem prosent som ble gitt på grunnlag av en fluktsituasjon. Disse utgjorde 5750 tillatelser av til sammen 104 000 vedtak som ga utlendinger en tillatelse til opphold i landet (Utlendingsdirektoratet, 2008a).¹⁴

Både i Integreringsbarometeret 2006 og i denne undersøkelsen ba vi respondentene ta stilling til hvorvidt de mener at Norge bør ta imot flere flyktninger som har behov for beskyttelse, sammenliknet med det landet gjør i dag. Etter at undersøkelsen ble gjennomført, har antallet asylsøkere som har kommet til Norge, økt kraftig, fra 6500 i 2007 til antatte 14 000¹⁵ i 2008. Økningen i asylankomster medførte et umiddelbart behov for flere asylmottak og i flere kommuner har det vært kraftig motstand mot å opprette asylmottak. Denne situasjonen har ført til en del oppslag i media. Regjeringen innførte en innstramming i asylpolitikken som en reaksjon på de høye asylankomstene; målsettingen var å begrense

Figur 3.10. Andel enig/uenig i at Norge må ta imot flere flyktninger som har behov for beskyttelse enn det landet gjør i dag. Prosent. Ikke-vestlige innvandrere: N=931, hele befolkningen: N=920.

¹⁴ Gjelder ikke turistvisum eller forretningsreisende.
¹⁵ Prognoser fra Utlendingsdirektoratet pr. oktober 2008.

antallet asylsøkere som ikke har behov for beskyttelse. Også dette fikk mye omtale i media. Det er ikke mulig å si i hvilken grad disse episodene ville påvirke respondentenes svar dersom undersøkelsen ble gjennomført nå.

Nær halvparten av de spurte ikke-vestlige innvandrere er helt enig i at Norge bør ta imot flere flyktninger som har behov for beskyttelse. Dette er langt flere enn blant befolkningen som helhet.¹⁶ Blant de ikke-vestlige innvandrere er det flere menn enn kvinner som mener at Norge må ta imot flere flyktninger. Halvparten av de spurte mennene var helt enige i dette, mens fire av ti blant kvinnene var det. Vi finner at respondentens alder eller botid i Norge ikke har noen betydning for oppslutningen om påstanden.

Det er også flere med bakgrunn fra land i Afrika som er helt enig i påstanden, sammenliknet med dem fra land i andre verdensdeler. Nær seks av ti spurte fra Afrika var helt enig i at Norge bør ta imot flere flyktninger. Blant respondenter fra de andre verdensdelene som er representert, var det rundt fire av ti som var helt enig i dette.

I undersøkelsen finner vi at det er en sammenheng mellom selvoppgitt innvandringsgrunn og hvilket standpunkt de har til påstanden. Det er langt flere respondenter som oppgir flukt/fluktliknende årsaker som støtter påstanden om at Norge bør ta imot flere flyktninger, sammenliknet med dem som har oppgitt andre årsaker til at de kom til Norge. Det er over ni av ti innenfor denne gruppen som er enten helt eller delvis enig i

¹⁶ Svaralternativene i de to undersøkelsene er ikke likelydende. For Integreringsbarometeret var svaralternativene "passer helt", "passer ganske godt", "passer ganske dårlig", "passer dårlig". I tillegg var det en gruppe på 3 % som ikke svarte noen av alternativene. I undersøkelsen rettet mot ikke-vestlige innvandrere var alternativene som vist i diagrammet. I tillegg var det et svaralternativ "vet ikke" som er trukket ut for å kunne sammenlikne med Integreringsbarometeret.

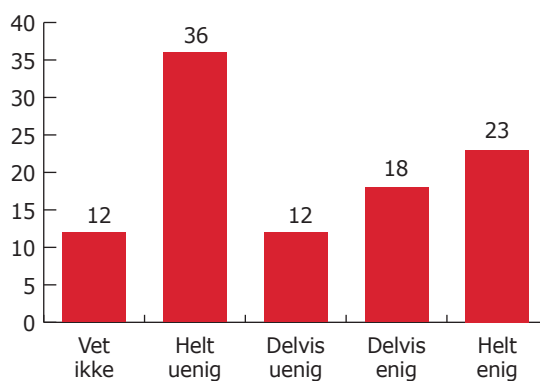
denne påstanden, seks av disse er helt enig. Også blant dem som har kommet til Norge for å ta utdanning, er det mange som sier seg helt eller delvis enig i påstanden, noe over åtte av ti. Det er uklart hvorfor personer som er i Norge for å studere, i større grad er enig i at Norge bør ta imot flere flyktninger sammenliknet med andre innvandrere.

Bør det bli vanskeligere for ektefelle og familiemedlemmer å få opphold i Norge?

Når en person som bor i utlandet, kommer til Norge for å bo sammen med familien sin, kaller vi det familieinnvandring. Personen i Norge, som familiemedlemmet i utlandet ønsker å forenes med, må være norsk eller nordisk statsborger eller ha en arbeids-/oppholdstillatelse som danner grunnlag for familieinnvandring. Tillatelsen gis først og fremst til nære familiemedlemmer, men også andre familiemedlemmer kan søke.¹⁷

I overkant av en tredjedel av utvalget er helt uenige i at det bør bli vanskeligere for ektefelle og familiemedlemmer å få opphold i Norge sammenliknet med slik det er i dag. Noe over to av ti er helt enig i en slik påstand. Vi har ikke stilt et tilsvarende spørsmål til hele befolkningen i Integreringsbarometeret.

Figur 3.11. Andel enig/uenig i at det bør bli vanskeligere for ektefelle og familiemedlemmer å få opphold i Norge sammenliknet med i dag. Prosent. N=1011.

¹⁷ For mer om regelverket for familieinnvandring, se www.udi.no

Familieinnvandring er blant de to vanligste årsakene til at innvandrere kommer til Norge. 17 900 personer fikk en slik tillatelse i 2007, det høyeste antallet noensinne (Utlendingsdirektoratet, 2008a). Rundt 25 prosent av familieinnvandringstillatelsene ble gitt til personer med norsk statsborgerskap og seks prosent ble gitt til en person som hadde oppholdstillatelse som flyktning. 45 prosent av tillatelsene ble gitt til personer som hadde en arbeidstillatelse; dette er en dobling av andelen sammenliknet med året før.

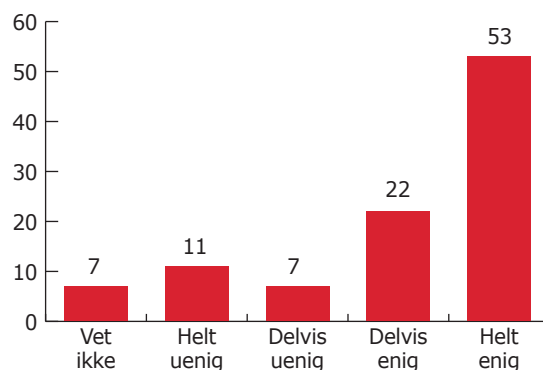
Det er små forskjeller i hvilken grad man støtter påstanden om at det bør bli vanskeligere for ektefelle og familiemedlemmer å få oppholdstillatelse i Norge, når vi fordeler utvalget på kjønn og aldersgrupper. Heller ikke utdannelse eller hvorvidt respondentene er i arbeid, ser ut til å ha innvirkning på svarfordelingen. Påstanden forutsetter på sett og vis at respondenten har en forståelse av hvordan regelverket for familieinnvandring faktisk er. Dette trenger ikke være riktig, selv om personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn trolig i større grad har personlige erfaringer med regelverket for familieinnvandring enn resten av befolkningen. Dersom vi fordeler respondentene inn etter hvilken grunn de oppgir for at de kom til Norge, finner vi at det lite som skiller de som oppgir at de har kommet pga. kjærlighet/familie (og som dermed trolig selv er familieinnvandret), og de som oppgir andre årsaker.

Vil arbeidsinnvandring løse behovet for arbeidskraft?

Da undersøkelsen ble gjennomført, var den norske økonomi i en periode med høy aktivitet og meget lav arbeidsledighet. Behovet for arbeidskraft var stort og mange norske bedrifter opplevde problemer med å rekruttere arbeidskraft. Utviklingen på arbeidsmarkedet er avhengig av etterspørsel og tilgang

på arbeidskraft, og det er flere faktorer som kan sies å påvirke tilgangen: den demografiske utviklingen, utvikling i arbeidstid og yrkesaktivitet og omfang av arbeidsinnvandring (St.meld. nr. 18 (2007–2008)). For å løse behovet for arbeidskraft rekrutterer norske bedrifter stadig mer arbeidskraft fra utlandet. Per 01.07.08 var det for første gang over 100 000 gyldige arbeidstillatelser i Norge, mot 75 000 på samme tid året før og 43 500 i 2006 (Utlendingsdirektoratet, 2008b). I 2007 la regjeringen frem en stortingsmelding om arbeidsinnvandring hvor de prøver å dokumentere den fremtidige etterspørselen etter arbeidskraft og hvilken plass arbeidsinnvandring skal ha i dette bildet (St.meld. nr. 18 (2007–2008)).

Figur 3.12. Andel enig/uenig i at Norge bør satse på økt arbeidsinnvandring de nærmeste årene for å løse behovet for arbeidskraft. Prosent. N=1011.

I undersøkelsen spurte vi hvorvidt Norge bør satse på økt arbeidsinnvandring de nærmeste årene for å løse behovet for arbeidskraft. Nær tre av fire blant de ikke-vestlige innvandrerne er enten helt eller delvis enig i at Norge bør satse på arbeidsinnvandring for å løse behovet for arbeidskraft. Over halvparten av de spurte er helt enig i en slik påstand. To av ti er enten helt eller delvis uenige.

Menn og kvinner er like enige i denne påstanden. Heller ikke respondentenes alder eller botid i Norge ser ut til å ha påvirket i hvilken grad de er enige i at Norge bør satse på arbeidsinnvandring.

Det er imidlertid interessant å merke seg at det er færre blant dem som kommer fra land i Øst-Europa som er helt enige i denne påstanden, sammenliknet med de andre verdensdelene i utvalget. De aller fleste arbeidsinnvandrerne til Norge kommer fra Øst-Europa, og særlig etter EU-utvidelsen i 2004 har denne gruppen vokst. Det er viktig å påpeke at respondentene i denne undersøkelsen ikke er representert av de siste års arbeidsinnvandring etter EØS-utvidelsen i 2004; utvalget består kun av personer som har bodd i Norge i fem år eller mer. I utvalget oppgir ti prosent av dem som har bakgrunn fra Øst-Europa, at de kom til Norge for å arbeide. Hadde denne andelen speilet situasjonen slik den er i dag, ville dette kunne fått konsekvenser for svarfordelingen for respondentene fra Øst-Europa.

Andelen som sier seg helt enig i påstanden, var størst blant personer med bakgrunn fra Sør- og Mellom-Amerika. Det er uklart hvorfor personer fra denne verdensdelen skiller seg ut som mer positiv til arbeidsinnvandring enn for eksempel personer fra Asia eller Afrika. Det er kun 13 prosent av alle respondentene som oppgir at de kom til Norge for å arbeide.

Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett nærmere på hvordan de ikke-vestlige innvandrerne i undersøkelsen forholder seg til utvalgte deler av den norske integrerings- og innvandringspolitikken.

Sammenliknet med befolkningen som helhet, er de ikke-vestlige innvandrerne langt mer positiv til den norske integreringspolitikken. Både blant befolkningen som helhet og blant utvalget i undersøkelsen er kvinner mer positive enn menn. Blant de ikke-vestlige innvandrerne er de eldre respondentene mer negative enn de yngre. Undersøkelsen viser at de som har høyere utdanning og/eller som er i

jobb, og som dermed har erfaringer fra de integreringsutfordringene som Norge står overfor i arbeidslivet, også er de som er mest kritiske.

Åtte av ti av de ikke-vestlige innvandrerne i undersøkelsen sier seg helt eller delvis enig i at man bør bestå en språktest for å kunne bli norsk statsborger. Det er flest blant dem som har utdanning og/eller er i jobb, som er enig i en slik påstand.

Det er en sterk støtte blant utvalget i undersøkelsen til et tiltak om obligatorisk informasjon om omskjæring til nyankomne flyktninger. Videre finner vi at utvalget ønsker en mer aktiv bekjempelse av tvangsekteskap fra myndighetenes side. Undersøkelsen ble gjennomført før regjeringens Handlingsplan mot tvangsekteskap ble lansert. Vi har også vært inne på respondentenes holdninger til foreldres engasjement i barnas valg av ektefelle i dette kapitlet. Sammenliknet med befolkningen som helhet, er utvalget av ikke-vestlige innvandrere mer positiv til arrangert ekteskap. Vi fant at blant de ikke-vestlige innvandrerne er det en sammenheng mellom holdninger til arrangert ekteskap og hvilken landbakgrunn de har. Dette har trolig en sammenheng med hvilke former for ekteskapsinngåelse som er vanlig og akseptert i den kulturen som respondentene er en del av. Til sist i kapitlet har vi sett nærmere på hvordan respondentene forholder seg til barns ektefelle. Er det positivt eller negativt om barna velger en ektefelle som er etnisk norsk, av en annen religiøs og/eller kulturell bakgrunn eller har et annet opprinnelsesland? De aller fleste stiller seg enten positivt eller nøytralt til alle tre alternativene, men respondentene er mindre positive til at ektefellen har en annen religiøs og/eller kulturell bakgrunn sammenliknet med de andre alternativene. Det er en sammenheng mellom respondentenes landbakgrunn og hvordan de forholder seg til

de tre "ekteskapskandidatene". Personer med bakgrunn fra Afrika og Asia er mer skeptisk enn personer fra Øst-Europa og Sør- og Mellom-Amerika.

Til slutt i kapitlet har vi sett nærmere på noen utvalgte områder innenfor innvandringspolitikken, og hvordan utvalget av ikke-vestlige innvandrere forholder seg til disse. De fleste av respondentene mener at Norge bør ta imot flere flyktninger med behov for beskyttelse sammenliknet med i dag; det er 75 prosent

som enten er helt eller delvis enig i en slik påstand. Sammenliknet med befolkningen som helhet, er det større enighet om dette blant de ikke-vestlige innvandrerne i undersøkelsen. Rundt halvparten av utvalget sier de er enten helt eller delvis uenig i at det bør bli vanskeligere for ektefelle og familiemedlemmer å få opphold i Norge, sammenliknet med slik det er i dag. Det er også stor enighet om at arbeidsinnvandring vil bidra til å løse arbeidskraftsbehovet i landet; 75 prosent sier seg helt eller delvis enig i dette.

4 Holdninger til og deltakelse i arbeidslivet

I dette kapitlet ser vi nærmere på respondentenes arbeidstilknytning. Hvor mange er i arbeid? Hvem er i jobb, og hvor jobber de? Hvordan fikk de den jobben de har nå? Hvordan vurderer de sine arbeidsoppgaver i forhold til inntekt og tidligere arbeidserfaring og kompetanse? Manglende norskkunnskaper er en viktig barriere for å få innpass i arbeidsmarkedet og for å få utnyttet sin kompetanse. Vi vil derfor også se nærmere på i hvilken grad respondentene opplever at de har tilstrekkelige norskkunnskaper i forhold til det arbeidet de har. Til slutt i kapitlet vil vi ta for oss noen barrierer som kan medføre at innvandrere ikke får arbeid, eller ikke ønsker arbeid. Her vil svarene på spørsmål om diskriminering på arbeidsmarkedet og om kvinners rolle på arbeidsmarkedet analyseres. Her vil vi også se nærmere på dem i utvalget som ikke er i arbeid, med henblikk på å undersøke hva som er årsakene til at de ikke jobber.

Som påpekt i kapittel 1 er respondentene i undersøkelsen i stor grad ikke-vestlige innvandrere som ut fra en rekke integreringsmål er svært godt integrert. Undersøkelsen kan derfor ikke benyttes til å gi et fullgodt og representativt bilde av innvandreres deltakelse og tilpasning

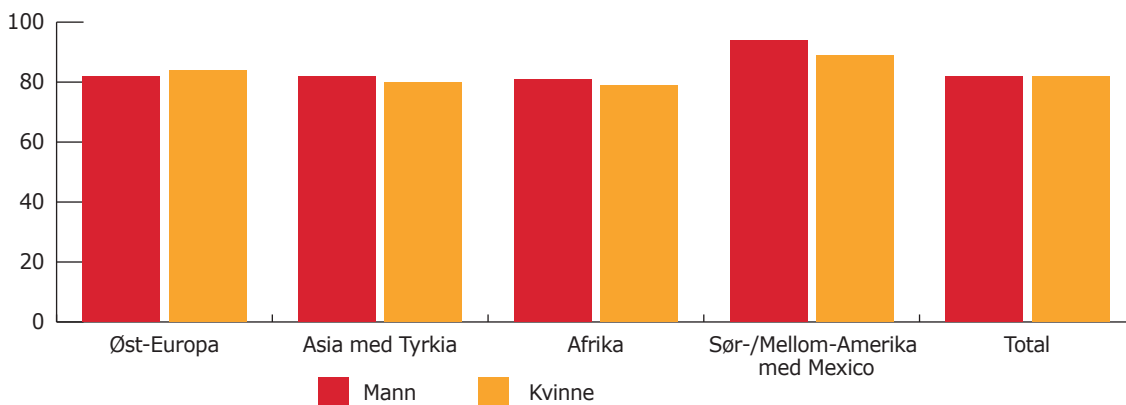
på det norske arbeidsmarkedet. På den andre siden har vi å gjøre med en gruppe innvandrere hvor de fleste deltar i arbeidslivet, og har gjort seg en del viktige erfaringer fra denne arenaen. De kan dermed gi oss et viktig innblikk i noen av de erfaringer og utfordringer som innvandrere har i det norske arbeidslivet.

Sterk arbeidstilknytning i utvalget

Hele 82 prosent av utvalget oppgir at de er i jobb, og andelen er lik for menn og kvinner (se figur 4.1). Blant de under 25 år, og de over 55 år, er 72 prosent i arbeid og hele 85 prosent av dem mellom 25 og 55 år jobber. Andelen som er i arbeid, henger imidlertid sammen med utdanningsnivå. Seks av ti av dem med grunnskole eller lavere er i jobb, mot åtte av ti og ni av ti med henholdsvis videregående skole og høyskole-/universitetsutdanning.

Om respondentene er i jobb eller ei, har ingen sammenheng med deres botid, hvilken verdensdel de kommer fra eller landbakgrunn. Ni landbakgrunner i vårt utvalg er store nok til å gjennomføre separate analyser av. Av disse har respondentene fra Pakistan lavest sysselsettingsgrad, med 77 prosent. I register-

Figur 4.1. Andel som oppgir at de er i jobb, etter kjønn og landbakgrunn (verdensdel). Prosent. N=1011

statistikken over sysselsetting kommer personer fra Somalia og Irak svært dårlig ut. I vårt utvalg er imidlertid hele tre av fire med bakgrunn fra Somalia, og nesten ni av ti fra Irak, i jobb.

Vi finner en liten (men signifikant) underrepresentasjon av kvinner med bakgrunn fra land hvor islam utgjør den største religionen blant de sysselsatte i utvalget.¹⁸ 74 prosent av kvinnene i utvalget med denne type landbakgrunn er i arbeid, i motsetning til 86 prosent av dem som kommer fra andre land.

Det å ha mange barn påvirker sysselsettingsgraden negativt for kvinner. Blant kvinnene med tre eller flere barn i dette utvalget er 63 prosent i arbeid, mens kvinner uten barn eller med inntil to barn har en sysselsettingsgrad på henholdsvis 82 og 87 prosent. Menn med tre eller flere barn har til sammenlikning en sysselsettingsgrad på 80 prosent.

En stor andel av dem som er i arbeid, har en sterk tilknytning til arbeidsmarkedet. Av dem som oppgir at de er i jobb, er det hele 84 prosent som har fast jobb, mot 16 prosent som har midlertidig stilling eller deltid. 76 prosent av mennene og 63 prosent av kvinnene har fast heltidsstilling. Bare ni prosent av kvinnene og fire prosent av mennene jobber deltid i en midlertidig stilling.

Mange med lederansvar i utvalget

43 prosent av utvalget, 38 prosent av kvinnene og 47 prosent av mennene, oppgir at de har leder- og/eller persona-lansvar for noen på arbeidsplassen sin. Om de oppgir å ha lederansvar eller ikke, henger ikke sammen med utdanningsnivå. Hele 38 prosent av dem med fullført grunnskole eller lavere utdanning oppgir at de har lederansvar.

Generelt sett er personer med innvandrerbakgrunn underrepresentert i lederyrker i Norge. At andelen er så høy i denne undersøkelsen, følger antakeligvis av at utvalget i stor grad består av innvandrere som skårer høyt på en rekke integreringsindikatorer.¹⁹ Det kan også være en del som er selvstendig næringsdrivende i utvalget. Disse vil naturlig nok ha lederansvar, og vil svare bekreftende på spørsmålet. Materialet gir dessverre ikke muligheter til å skille ut selvstendig næringsdrivende.

Respondentenes fordeling på bransjer

Av dem som er i jobb, oppgir hver femte at de arbeider i annet yrke enn de næringskategoriene som vises i figur 4.2. Blant disse er det antakelig en god del selvstendig næringsdrivende. Til sammen jobber hele 17 prosent innen helsevesen/sosialomsorg. Resten av utvalget fordeler seg rimelig jevnt (mellom 7 og 10 %) på de andre bransjene, utenom bank/forsikring/finans, forsvar/politi/rettsvesen og jordbruk/skogbruk hvor svært få innvandrere jobber. Innenfor enkelte bransjer er det klare kjønnsforskjeller. Nesten 30 prosent av kvinnene jobber innenfor helse og omsorg, mens mennene er overrepresentert innenfor kategoriene "Samferdsel/Transport/Post/Tele" og "Industri/Håndverk".

Ved å sammenlikne svargivningen med registertall fra SSB på sysselsatte ikke-vestlige innvandrere etter næring fra 4. kvartal 2007²⁰, kan det synes som om utvalget er noe underrepresentert innen forretningsmessig tjenesteyting (herunder rengjøring), og til en viss grad overrepresentert innen offentlig forvaltning. Det må understrekes at selv om det for de andre næringene er små forskjeller, er det problematisk at tallmaterialet ikke er helt sammenliknbart kate-

¹⁸ Vi har delt utvalget inn i muslimske land og ikke-muslimske land med bakgrunn i inndelingen som gjøres på www.islamic-world.net

¹⁹ Jf. kapittel 1
²⁰ <http://www.ssb.no/innvregsys/tab-2008-06-24-06.html>

gorimessig. I tillegg opererer vi med en "annet yrke"-kategori som skaper vanskeligheter for komparasjon med annen registerstatistikk på bransjetilknytning.

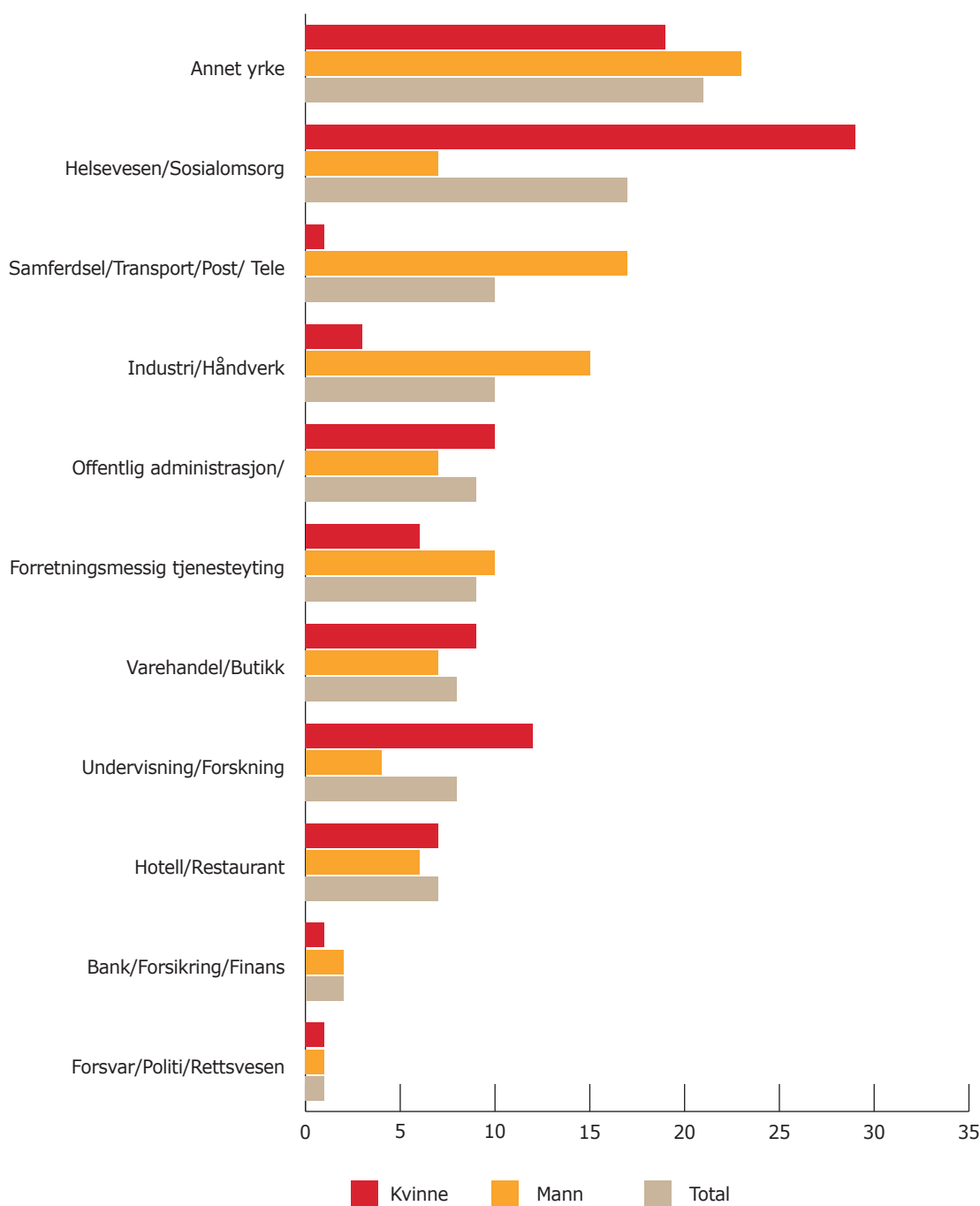
Nettverk viktigste rekrutteringskanal for dem med lav utdanning

Materialet viser med tydelighet at hvilket utdanningsnivå den enkelte har, har inn-

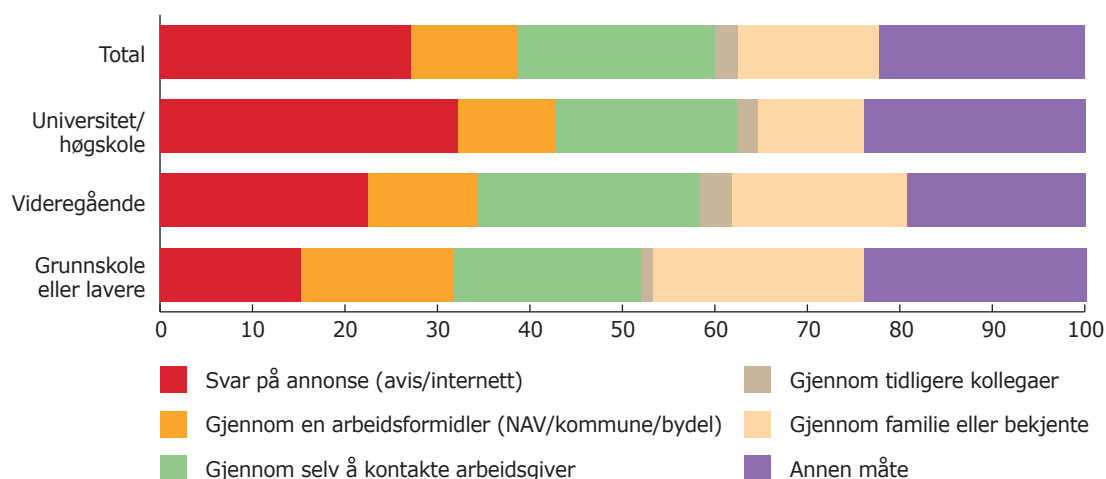
virkning på hvordan de fikk den jobben de hadde på intervjudtidspunktet.

I figur 4.3 fremkommer det at blant dem med høy utdanning har én av tre fått jobb gjennom å svare på annonse. Kun 15 prosent av dem med laveste utdanning i utvalget har fått jobben på denne måten.

Figur 4.2. Utvalgets fordeling på bransje, totalt og etter kjønn. Prosent. N=830. Andelen er beregnet ut fra 862 bransjetilknytninger for de 830 respondentene, ettersom noen har flere jobber i ulike bransjer.

Figur 4.3 Rekrutteringskanal for den jobben respondenten er i, etter utdanning. Prosent. N=828

Nettverk er viktigere for dem med lav utdanning. Om lag én av fem blant dem med videregående utdanning eller kortere har fått jobb gjennom familie eller bekjente. Dette gjelder kun drøye én av ti av dem med høy utdanning.

Samlet sett svarer hele 22 prosent at de fikk jobben på "annen måte". Det er uvisst hva som ligger i dette, men det er grunn til å tro at dette kan være respondenter som fikk siste jobben gjennom mobilitet innen den arbeidsplassen de er i. Det kan også skjule seg en del selvstendig næringsdrivende blant disse. Disse kan som nevnt ikke identifiseres i vårt materiale.

De fleste opplever samsvar mellom arbeidsoppgaver, kompetanse og lønn

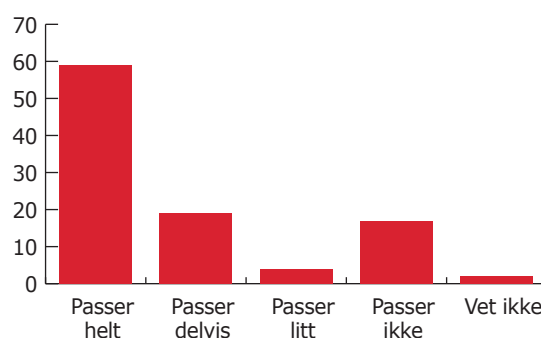
Det er dokumentert at innvandrere i mindre grad enn resten av befolkningen får utnyttet sin utdanning og kompetanse i det norske arbeidsmarkedet (Henriksen 2008, Villund 2008). Dette gjelder ikke for flertallet i denne undersøkelsen.

Arbeidsoppgaver passer godt med utdanning og kunnskaper

I figur 4.4 ser vi at under to av ti av dem som er i arbeid i vårt utvalg, enten er uenig i eller er bare delvis enig i at de

har arbeidsoppgaver som passer med deres utdanning og kunnskaper. Nesten seks av ti mener på den annen side at arbeidsoppgavene passer helt.

Figur 4.4: Andel som opplever at arbeidsoppgaver passer med deres utdanning og kunnskaper. Prosent. N=830

Noen er feilplasserte – hvem er de?

Hva kjennetegner så de som i størst grad opplever å være feilplassert i forhold til utdanning og kunnskaper? I kapittel 2 viste vi at de i mindre grad opplever å være godt integrert i det norske samfunnet.²¹ Det er ikke signifikante forskjeller mellom menn og kvinner på dette spørsmålet (se figur 4.5). Det er noe større opplevelse av feilplassering i arbeidslivet blant respondenter fra Afrika og Asia. Størst utslag gir det å være ung og ha kort botid. En mulig årsak til dette kan være at unge og de med lav

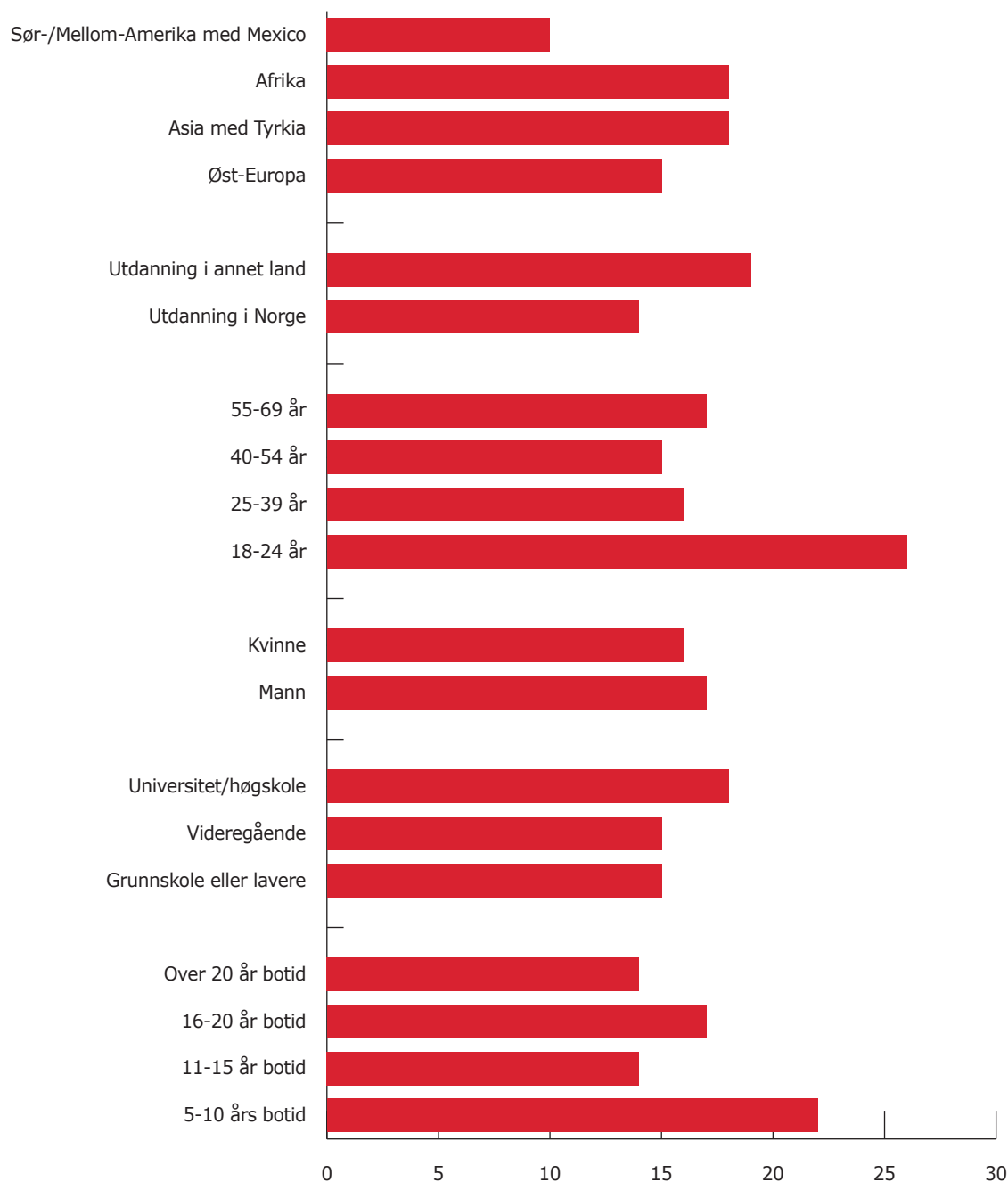
²¹ Se figur 2.2

botid har liten erfaring fra arbeidslivet, og dermed har urealistiske forventninger. Videre tyder det på at man får jobber som passer bedre kompetansemessig med økende alder og botid i Norge. Vi skal imidlertid legge merke til at botiden slutter å "virke" i positiv retning etter ti år. Det vil si at de med 11–15 års botid, og de med botid over 20 år svarer likt på spørsmålet. Årsaken til dette kan være at du har noen år på deg til å finne din plass i arbeidslivet. Klarer du ikke å få

uttelling for kunnskap og erfaring i løpet av de første 15 årene i Norge, kan dette tenkes å ha en "diskvalifiserende" effekt som bidrar til at du heller ikke vil klare det etter denne tiden.

Det er videre interessant at det så å si er ingen forskjeller mellom respondenter med ulik utdanningsbakgrunn. Det hadde vært naturlig å anta at graden av opplevelse av å være overkvalifisert steg med utdanning. Interessant nok viser

Figur 4.5: Andel som opplever at arbeidsoppgaver passer svært dårlig med deres utdanning og kunnskaper. Prosent. N=830

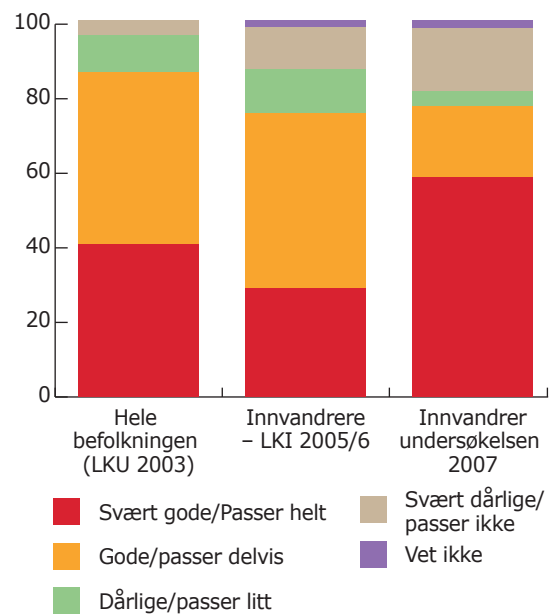
det seg at når vi sammenlikner utdanningsgruppene og kontrollerer for botid, finner vi at opplevelse av overkvalifisering minskes for dem med høy utdanning når botiden øker. 28 prosent av dem med høy utdanning og botid på mellom fem og ti år oppgir at utsagnet ikke passer. For dem med mellom 10 og 20 års botid er andelen om lag ti prosentpoeng lavere, og for dem med botid på mer enn 20 år er det én av ti som mener de er overkvalifisert til sin jobb. For dem med videregående eller lavere utdanning har botiden ingen effekt på opplevelsen av å være overkvalifisert. De med utdanning tatt i utlandet opplever imidlertid noe sjeldnere at arbeidsoppgavene passer med deres kompetanse. Dette kan være et tegn på at utdanning fra utlandet er tyngre omsettbart på det norske arbeidsmarkedet.

Et liknende spørsmål ble stilt både i SSBs Levekårsundersøkelse blant innvandrere fra 2005/2006 og den generelle Levekårsundersøkelsen (2003) (Blom og Henriksen (red.) 2008). SSB spurte hvordan respondentene opplevde sine muligheter for å utnytte sine ferdigheter og kunnskaper i jobben. Respondentene kunne velge mellom rangerte svaralternativer fra "svært gode" til "svært dårlige".

I figur 4.5 kan vi se at respondentene i vårt utvalg i større grad opplever å være både veldig fornøyd og veldig misfornøyd med hensyn til om de er riktig plassert når det gjelder kvalifikasjoner, sammenliknet med begge levekårsundersøkelsene fra SSB. Årsaken til dette er uvisst. At vårt utvalg skiller seg fra utvalget i levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006 kan forklares med at utvalget vårt, som tidligere nevnt, ikke er representativt for innvandrerbefolkningen som helhet. Det er imidlertid vanskeligere å forklare hvorfor det er en langt større andel i vårt utvalg som opplever å få brukt sine kvalifikasjoner i jobben, enn i hele befolkningen (LKU 2003).

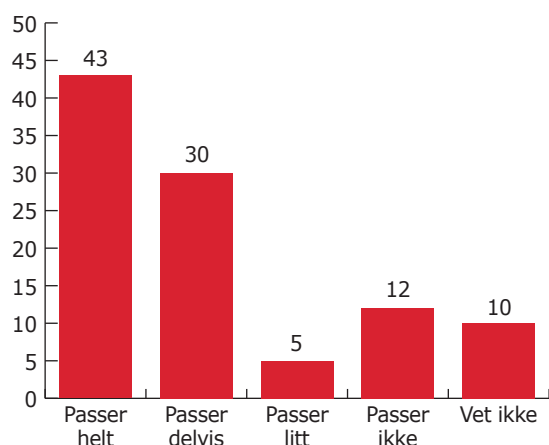
Det kan trolig skyldes at spørsmålsstillingen er noe ulik og at svarene dermed ikke er direkte sammenliknbare.

Figur 4.6 Opplevelse av mulighetene for å utnytte ferdigheter og kunnskaper i jobben (LKU 2003 og LKI 2005/6) og opplevelse av at arbeidsoppgavene passer med utdanning og kunnskaper (Innvandrerundersøkelsen 2007). Prosent. N Innvandrerundersøkelsen IMDi=830, N LKI 2005/6=3053, N LKU 2003=3489

Vi stilte også spørsmål om det er slik at personer fra samme opprinnelsesland som en selv ofte har en jobb hvor de ikke får brukt sin utdanning eller tidligere arbeidserfaring. Som vist i figur 4.7, opplever mer enn fire av ti at så er i tilfelle i stor grad (passer helt), tre av ti til en viss grad (passer delvis) og bare fem prosent opplever at det kan forekomme (passer litt). Én av ti mente at dette ikke stemmer (passer ikke).

Figur 4.7: Vurdering av om personer fra samme opprinnelsesland får benyttet sin utdanning eller tidligere arbeidserfaring. Prosent. N=1011

Personer fra Øst-Europa er i mindre grad pessimister på egne landsmenns vegne enn personer fra andre verdensdeler. Det er dessuten en betydelig større andel fra land hvor islam er den rådende religionen²² som opplever at egne landsmenn ofte har en jobb hvor de ikke får uttelling for utdanning og arbeidserfaring, enn blant respondenter fra andre land. Dette er i tråd med andre funn i undersøkelsen hvor personer fra muslimskdominerte land opplever seg mer diskriminert enn personer fra øvrige land.²³

Det er imidlertid *ikke* slik at egne erfaringer er det som er viktigst for hvordan respondentene vurderer mulighetene for andre personer fra samme land til å bruke utdanning og arbeidserfaringer. 56 prosent av dem i utvalget som er i jobb, opplever personlig at de får uttelling for sin kompetanse i sin arbeidssituasjon, men oppgir at de er mer pessimister på vegne av andre landsmenns muligheter for det samme. I overkant av én av ti har både positive egenerfaringer og er optimister på vegne av andre, mens en noe større andel (16 %) har både negative egenerfaringer og er pessimistisk innstilt på andres vegne.

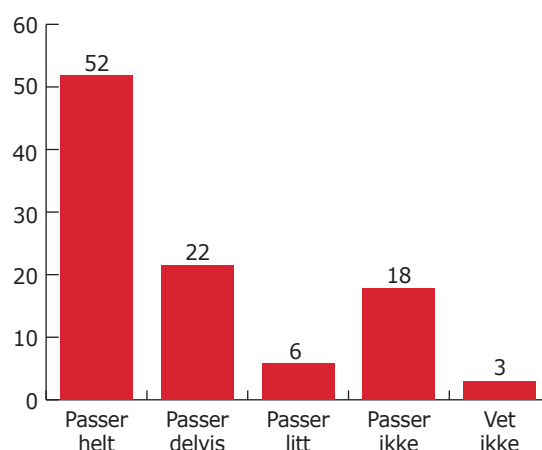
²² I henhold til inndeling i muslimske og ikke-muslimske land på www.islamic-world.net

²³ Jf. kapittel 5.

Lønn og kvalifikasjoner samsvarer også godt for de fleste

Som det fremgår av figur 4.8, mener litt over halvparten av dem som er i jobb i utvalget, at de har en rettferdig lønn som står i et rimelig forhold til deres kvalifikasjoner. Nær to av ti opplever situasjonen motsatt.

Figur 4.8: Opplevelse av rettferdig lønn for arbeid. Prosent. N=830

Hvis vi antar at ingen mener at de tjener for mye, betyr dette at andelen som opplever seg feilplassert i forhold til arbeidsoppgaver og i forhold til inntekt, er omtrent lik. Heller ikke på dette spørsmålet påvirker respondentenes utdanningsnivå svarfordelingen.

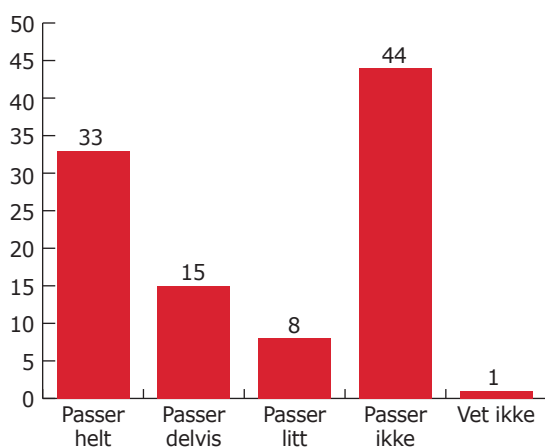
Ikke overraskende er det en sterk sammenheng i svargivningen på spørsmålet om samsvar mellom lønn og utdanning/kunnskaper og samsvar mellom arbeidsoppgaver og utdanning/kunnskaper. Nesten syv av ti av dem som er i jobb, mener de har arbeidsoppgaver som passer helt eller delvis med utdanning/erfaring, *samtidig* som de mener de har en lønn som passer helt eller delvis med bakgrunnen deres. Ti prosent mener de både har feil arbeidsoppgaver og at de har en lønn som ikke passer med deres bakgrunn/kunnskaper. Størst grad av misnøye er det blant dem som jobber fast deltid. Det er flest som opplever seg feillønnet innenfor Samferdsel/Transport/

Post/Tele (om lag 20 %) og færre innen Helsevesen/Sosialomsorg (om lag 5 %).

Mange har behov for bedre norskkunnskaper for å fungere godt i jobben

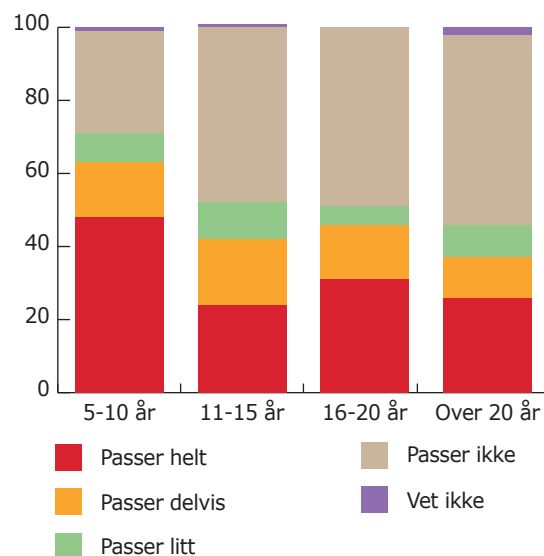
Som nevnt tidligere i rapporten handler denne rapporten om velintegrerte innvandrere som har bodd i Norge i minimum fem år og som skårer høyt på en rekke tradisjonelle integreringsindikatorer. Det er dermed svært interessant at nesten halvparten av dem som er i jobb, opplever at de har behov for bedre norskkunnskaper for å fungere godt i jobben. Selv blant dem med botid på 20 år eller mer i Norge er det flere enn hver fjerde innvandrere i arbeid som opplever et slikt behov.

Figur 4.9: Andel som opplever et behov for bedre norskkunnskaper for å fungere godt i jobben. Prosent. N=830

Behovet er like stort blant kvinner og menn. Heller ikke form for tilknytning til arbeidslivet (fast/midlertidig eller vikar, heltid/deltid) eller om man er leder eller ikke, påvirker opplevd behov for bedre norskkunnskaper. Botid synes imidlertid å spille en rolle. Som vist i figur 4.10 halveres andelen som opplever et stort behov for bedre norskkunnskaper for å fungere godt i jobben, når botiden endres fra 5–10 år til 20 eller mer.

Figur 4.10 Andel som oppgir at utsagnet "Jeg har behov for bedre norskkunnskaper for å fungere godt i jobben", passer helt, delvis, litt eller ikke. Prosent. N=830

Samlet sett opplever hver tredje i utvalget at de helt klart har behov for bedre norskkunnskaper i jobben, og ikke overraskende er behovet synkende jo høyere utdanningsnivå respondenten har. 42 prosent av dem med grunnskole eller lavere som høyeste fullførte utdanning opplever at utsagnet passer helt, i motsetning til 35 prosent av dem med videregående og 29 prosent av dem med universitets- eller høyskoleutdanning.

Vi har sett nærmere på sammenhengen mellom å oppgi at man har et klart behov for bedre norskkunnskaper i jobben ("passer helt"), og hvilket språk man snakker hjemme. Vi finner at de som svarer at de snakker norsk hjemme, har et lavere behov for forbedrede norskkunnskaper i jobben enn de andre. Forskjellene er imidlertid ikke store; 25 prosent av dem som kun snakker norsk hjemme, opplever et klart behov, i motsetning til 37 prosent av dem som kun snakker eget morsmål. Blant dem som oppgir at de snakker norsk og morsmål like ofte hjemme, er andelen med opplevd behov 31 prosent.

Opplevd behov for bedre norskkunnskaper i jobben varierer mellom respondenter fra ulike verdensdeler. Bare to av ti fra Øst-Europa og en fjerdedel av respondentene fra Sør/Mellom-Amerika har et slikt behov. Til sammenlikning opplever fire av ti personer med opprinnelse fra Asia og Afrika det samme behovet. Forskjellene gjelder på tvers av botid. Det er om lag en dobbelt så stor andel i de to sistnevnte gruppene som oppgir tydelig behov for bedre norskkunnskaper enn hva gjelder for personer fra Øst-Europa, etter over 20 års botid i Norge.

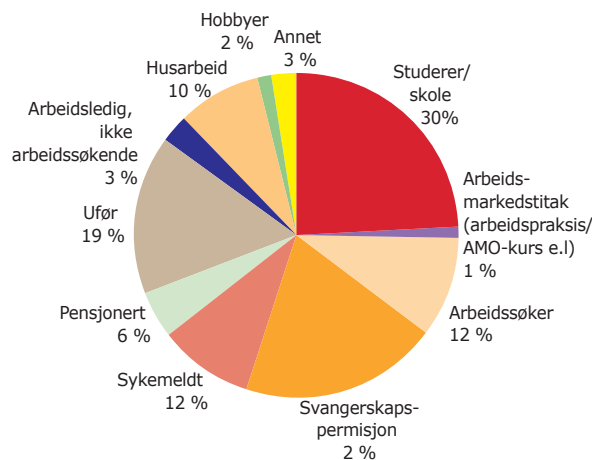
Hvem står utenfor arbeidslivet – og hvorfor?

Det er generelt sett i Norge en klar statistisk sammenheng mellom det å være født i et ikke-vestlig land og ikke å være i arbeid og/eller være arbeidssøker. Vårt utvalg skiller seg således fra statistikken på dette området ettersom nesten alle er i jobb. Det er kun 181 personer i vårt utvalg som ikke jobber, 94 menn og 87 kvinner. Nær syv av ti av dem som ikke er i jobb, har utdanning på videregående skolenivå eller over, og mer enn fire av ti har tatt den høyeste utdanningen sin i Norge. Her vil vi se nærmere på denne gruppen. Om de ikke er i arbeid, hva er så deres hovedaktivitet? Hva oppgir de av årsaker til ikke å være i arbeid? Har de selv valgt å stå utenfor arbeidslivet, eller er det slik at disse innvandrerne opplever at de er utestengt fra arbeidsmarkedet?

Hva gjør de som ikke er i arbeid?

Når vi spør om hva som er hovedaktiviteten til dem som ikke arbeider, er det hele 12 prosent som oppgir at de er sykemeldte og to prosent er i svangerskapspermisjon. Hvis spørsmålet ikke er misforstått, innebærer dette at de har en arbeidsplass de er sykemeldt, eller har permisjon, fra. Når de regnes inn blant de sysselsatte, stiger andelen som er i arbeid i utvalget, til 85 prosent.

Figur 4.11: Hva er din hovedaktivitet? Prosent. N=181

Av de resterende uten arbeid er det tre av ti som oppgir skolegang/studier som hovedaktivitet. 19 prosent er uføre og fem prosent er pensjonert. Hele 12 prosent oppgir at de er arbeidsledige og aktivt søker arbeid. Bare tre prosent er ledige som ikke søker arbeid, og én prosent er på arbeidsmarkedstiltak. Om lag én av ti oppgir at deres hovedaktivitet er husarbeid og/eller at de passer barn/eldre familiemedlemmer.

Hvorfor står noen utenfor arbeidslivet?

På spørsmål om *hvorfor* de ikke er i arbeid, er det 18 prosent av disse 181 som oppgir at de ikke får jobb, 23 prosent som av ulike grunner ikke ønsker å jobbe, og om lag seks av ti som oppgir andre grunner.

Vi spurte også de 181 som ikke var i arbeid, mer konkret hva de mente var den viktigste årsaken til dette. De ulike årsakene er kategorisert i tabellen under. Ut ifra årsakene som oppgis, kan respondentene kategoriseres i fire grupper: De som er utenfor arbeidsstyrken, de undersysselsatte, de som er utenfor på grunn av omsorgsoppgaver og de som har et uavklart forhold til arbeidslivet.²⁴ Det er verdt å merke seg at tabellen gjengir *årsaker til ikke å være i arbeid*

²⁴ I tillegg er det en gruppe kalt Annet.

blant et ikke-representativt utvalg ikke-vestlige innvandrere. Undersøkelsen gir ikke grunnlag for en generell analyse av årsaker til lavt sysselsettingsnivå blant innvandrere i Norge.

Tabellen viser at 41 prosent oppgir svar som tilsier at de befinner seg *utenfor arbeidsstyrken*. Dette skyldes enten dårlig helse, at de studerer eller er pensjonert.

22 prosent av dem som ikke er i jobb, kan kategoriseres som *undersysselsatte*. De oppgir årsaker til ikke å være i arbeid som enten handler om at det er mangler ved deres egen utdanning/språk/kvalifikasjoner, eller som handler om barrierer som diskriminering, dårlig oppfølging fra

offentlige myndigheter eller vanskeligheter med å få brukt sin kompetanse i Norge. De mest vanlige forklaringene er diskriminering fra arbeidsgivere, manglende utdanning og dårlige norskkunnskaper, med om lag ti respondenter hver (hhv. 4–6 % av de 181).

Åtte prosent peker på *omsorgsoppgaver* i hjemmet som viktigste årsak til ikke å være i arbeid. Det kan være at de har små barn eller at de av andre grunner prioriterer familielivet fremfor deltakelse i arbeidslivet.

Nitten prosent har et noe *uavklart forhold til arbeidslivet*, og oppgir årsaker som at de er i et kvalifiseringsløp, nett-

Tabell 4.1. Andel som oppgir ulike grunner for at de ikke jobber, etter kjønn. Prosent. N=181

	Mann (N=94)	Kvinne (N=87)	Total (N=181)
Utenfor arbeidsstyrken			
Dårlig helse	46 %	24 %	35 %
Alder/pensjonist	9 %	2 %	6 %
Samlet for utenfor arbeidsstyrken	55 %	26 %	41 %
Undersysselsatte			
Mangler utdanning	4 %	5 %	4 %
Får ikke godkjent utdanningen fra opprinnelseslandet	1 %	0 %	1 %
Mangler arbeidserfaring	0 %	1 %	1 %
Liten etterspørsel etter egen utdanning og/eller arbeidserfaring	0 %	1 %	1 %
Dårlig oppfølging fra arbeidskontoret/Aetat/ NAV-kontoret	0 %	1 %	1 %
For dårlig i norsk	2 %	8 %	5 %
Mangler nettverk (venner og bekjente som kan finne jobb)	1 %	1 %	1 %
Diskriminering fra arbeidsgivere	6 %	5 %	6 %
Finner ikke den jobben jeg vil ha	1 %	2 %	2 %
Får ikke jobb	1 %	3 %	2 %
Samlet for undersysselsatte	17 %	28 %	22 %
Omsorg			
Har små barn	1 %	13 %	7 %
Prioriterer familielivet	0 %	2 %	1 %
Samlet for omsorg	1 %	15 %	8 %
Er på vei inn/uavklart			
Er student	13 %	14 %	13 %
Går på kurs/har praksisplass	0 %	3 %	2 %
Permisjon	0 %	2 %	1 %
Avventer/nettopp blitt arbeidssøkende	3 %	3 %	3 %
Samlet for er på vei inn/uklart	16 %	22 %	19 %
Annet			
Har ikke tid	2 %	1 %	2 %
Har ikke søkt/vil ikke	3 %	1 %	2 %
Annet	0 %	1 %	1 %
Vet ikke	3 %	3 %	3 %
Ønsker ikke å svare	3 %	1 %	2 %
Samlet for annet	12 %	8 %	10 %
Total	100 %	100 %	100 %
N	94	87	181

opp blitt registrert ledige eller er i permisjon. Disse personene er kanskje på vei inn igjen i arbeidslivet.

Ni av ti mener at kvinner og mødre bør delta i arbeidslivet

Som det fremgår av tabellen, er det ikke en overvekt av kvinner blant dem som ikke er i jobb. Vi finner imidlertid at kvinnene og mennene i denne undersøkelsen har ulike årsaker til å stå utenfor arbeidslivet. Kvinnene befinner seg oftere i kategorien undersysselsatte og utenfor arbeidslivet på grunn av omsorgsoppgaver, mens menn oftest oppgir dårlig helse som årsak til at de ikke jobber (46 %). Til sammen kan vi regne over halvparten av de mennene som ikke jobber, til ikke å være en aktuell del av arbeidsstyrken. For kvinner er denne andelen 26 prosent.

Det er imidlertid ikke slik at respondene i undersøkelsen mener at kvinner med barn bør være hjemme heller enn å arbeide. Generelt sett gir de klar støtte til at mødre og kvinner med innvandrerbakgrunn bør være i arbeid. De fleste mener også at bruk av barnehage er et viktig virkemiddel for å lære innvandrerbarn norsk.

Nesten ni av ti er helt eller delvis enig i følgende utsagn: "Det er bra for barna at mor har lønnet arbeid utenfor hjemmet." Bare én av ti er negativ til at mødre jobber.

Når vi bruker et utsagn som går på kvinners deltakelse generelt, "Kvinner bør delta i arbeidslivet på lik linje med menn", er det kun fem prosent til sammen som sier seg delvis eller helt uenig. Hele 94 prosent sier seg helt eller delvis enig i utsagnet.

Menns holdninger til disse spørsmålene er de samme uavhengig av om de er i arbeid eller ei. De kvinnene som står utenfor arbeidsstyrken, gir imidlertid noe

mindre støtte til disse utsagnene enn kvinnene som er i jobb.

Sammenlikner vi alle menn og kvinner under ett, er det ikke kjønnsforskjeller i holdninger til kvinners deltakelse i arbeidslivet generelt. Når vi trekker inn morsrollen og hvorvidt det er bra for barna at mor jobber utenfor hjemmet, fremstår mennene som noe mindre likestillingsorienterte enn kvinnene.

Et diskriminerende arbeidsmarked?

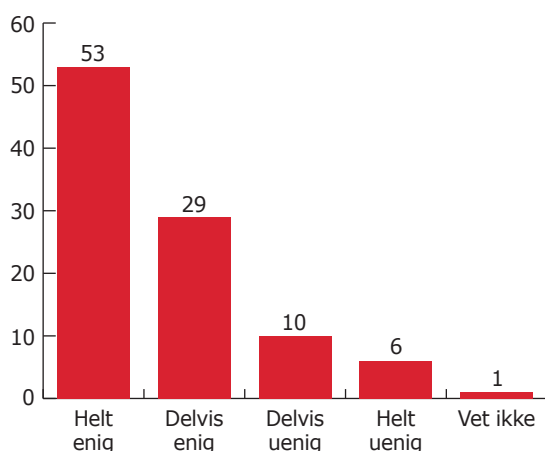
I ordsiftet om innvandreres muligheter på det norske arbeidsmarkedet er diskriminerende holdninger og atferd fra majoriteten én av forklaringene på at innvandrere har lavere sysselsettingssandeler enn etniske nordmenn, og at de får dårligere uttelling for sin utdanning i arbeidslivet. Omfanget av etnisk diskriminering i arbeidslivet er imidlertid vanskelig forskbart, og diskriminering er en årsaksforklaring det ofte blir mye debatt rundt.

Likevel har det gjentatte ganger blitt dokumentert at diskriminering forekommer (se f.eks. LDO 2007, Djuve 2005, Rogstad 2001). Det er også dokumentert at personer, når de blir spurt, mener at diskriminering forekommer og/eller at de selv har bevitnet dette. I kapittel 5 i denne rapporten behandles utvalgets opplevelse av diskriminering og rasisme. Her fremgår det at nær en femtedel har opplevd å bli diskriminert en eller flere ganger ved søking om ansettelse eller forfremmelse i løpet av det siste året. Diskriminering var også et tema i IMDis Integreringsbarometer fra 2006, en undersøkelse blant et representativt utvalg i befolkningen. Her svarte ni av ti at diskriminering av innvandrere forekommer, og én av ti hadde selv bevitnet diskriminering på sin arbeids- eller studieplass siste året.

Halvparten opplever å ha like rettigheter og muligheter som etnisk norske til arbeid og utdanning

I denne undersøkelsen ba vi respondentene ta stilling til hvorvidt de selv opplever å ha like muligheter og rettigheter til arbeid og utdanning som etnisk norske.

Figur 4.12: Andel som sier seg helt enig, delvis enig, delvis uenig og helt uenig i påstanden: "Jeg har like rettigheter og muligheter som etnisk norske til arbeid og utdanning." Prosent. (N=1011)

Over åtte av ti er helt eller delvis enig i denne påstanden. Seks prosent sier seg helt uenig og én av ti er delvis uenig. Det er verdt å merke seg at kun drøye halvparten mener at de faktisk har like muligheter og rettigheter som etnisk norske til arbeid og utdanning. Kvinner

og menn stiller seg likt til denne påstanden. Hvor lenge respondentene har bodd i Norge, spiller heller ikke inn på hva de svarer på dette spørsmålet.

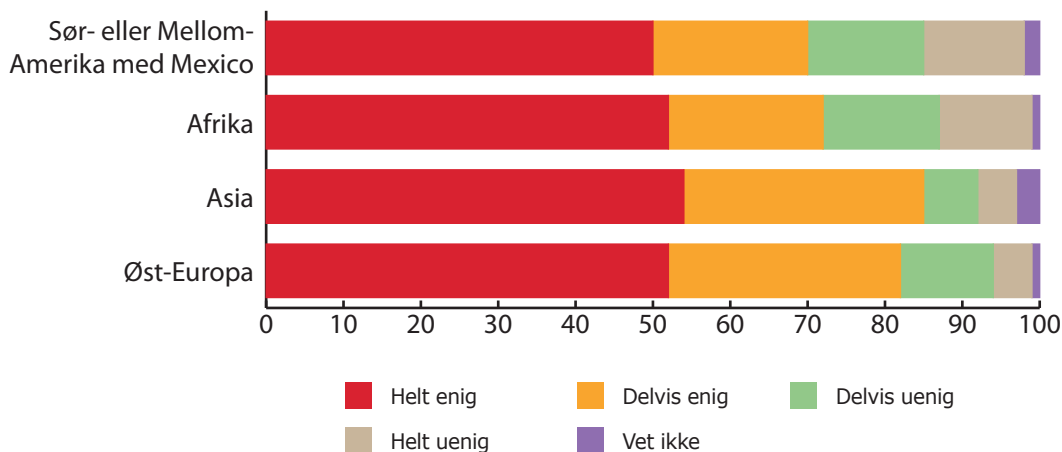
Som figur 4.13 viser, er det også små forskjeller mellom respondenter fra Asia, Øst-Europa, Afrika og Sør/Mellom-Amerika når det gjelder andelen som sier seg helt enig i at de har like rettigheter og muligheter som etniske norske til arbeid og utdanning. I de to sistnevnte gruppene er det likevel en noe større andel som opplever at de *ikke* har like muligheter og rettigheter til arbeid og utdanning. Mer enn hver fjerde respondent fra Afrika og Sør/Mellom-Amerika er helt eller delvis uenig i påstanden. Respondentene fra Asia opplever i størst grad at de har like rettigheter og muligheter.

Norske arbeidsgivere oppfattes som diskriminerende

Vi stilte også et annet spørsmål rundt dette temaet. Spørsmålet dreide seg om hvorvidt respondentene mener at arbeidsgiveres skepsis til innvandrere er en av de viktigste årsakene til at innvandrere ikke får jobb.

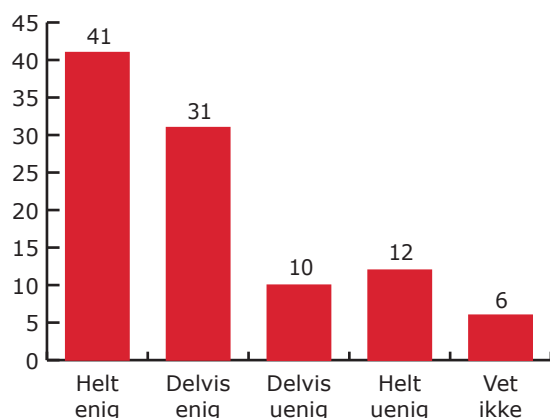
I overkant av 40 prosent er helt enige i denne påstanden, mens litt over 30 pro-

Figur 4.13. Respons på utsagn som hevder at respondenten har like rettigheter og muligheter som etnisk norske til arbeid og utdanning, etter landgruppering (verdensdel). Prosent. N (synkende rekkefølge)=254, 540, 171 og 46.

sent er delvis enig. Over syv av ti oppfatter med andre ord norske arbeidsgivere som diskriminerende. Dette gjelder for både kvinner og menn. De yngste respondentene, i alderen 18–24 år, er i større grad helt enige (48 %) enn de eldste, i alderen 55–69 år (33 %).

Figur 4.14: Andel som er helt enig, delvis enig, delvis uenig eller helt uenig i følgende påstand: "Arbeidsgiveres skepsis til innvandrere er en av de viktigste årsakene til at innvandrere ikke får jobb." Prosent. (N=1011)

Det er ikke slik at de i utvalget som står utenfor arbeidslivet, i større grad enn de andre opplever at arbeidsgiveres skepsis til innvandrere er en av de viktigste grunnene til at flere innvandrere sliter med å skaffe seg arbeid. Botid i Norge ser heller ikke ut til å spille inn. Hvilken verdensdel respondentene har sin opp-

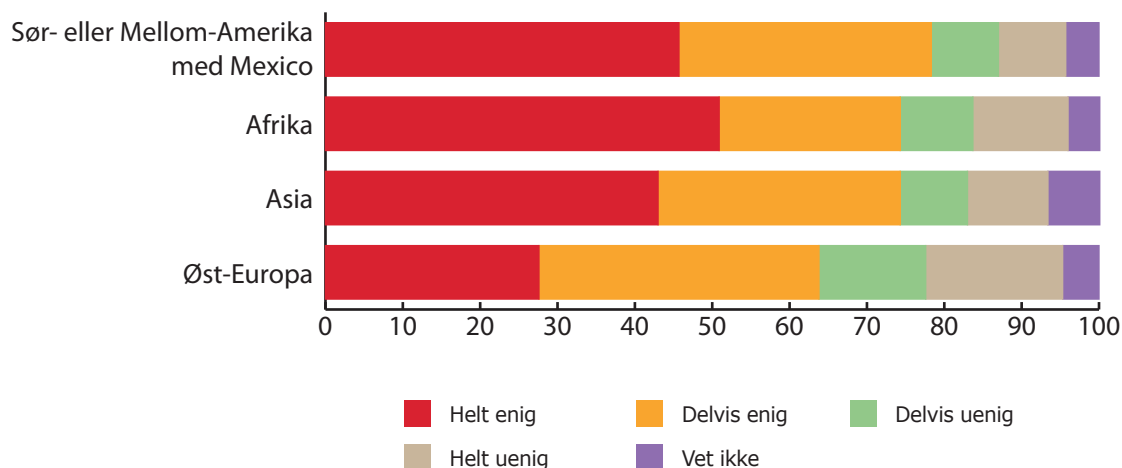
rinnelse fra, synes derimot å ha mye å si for hva de mener om norske arbeidsgivere.

Figur 4.15 viser at personer fra Øst-Europa er de som i minst grad er helt enig i påstanden om at arbeidsgiveres skepsis er blant de viktigste årsakene til at innvandrere ikke får jobb, mens respondenter fra Afrika i størst grad sier seg helt enig. Dette kan henge sammen med egne erfaringer fra arbeidsmarkedet. Som vi skal se i kapittel 5, er det personer fra Afrika som i størst grad oppgir å ha opplevd å bli diskriminert på flest arenaer, mens personer fra Øst-Europa er de som i minst grad har opplevd dette.

Større tro på moderat kvotering blant innvandrerne enn befolkningen som helhet

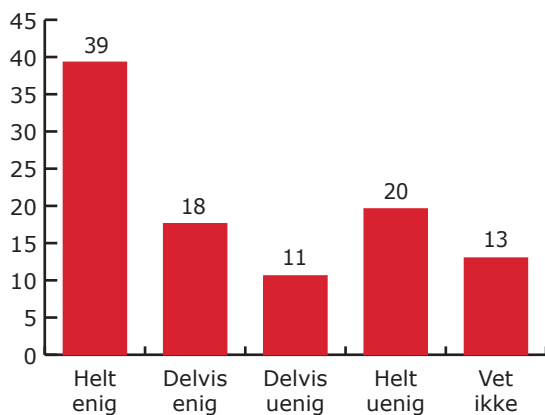
Det er tankevekkende at mer enn syv av ti godt integrerte innvandrere med mange års botid i Norge mener at norske arbeidsgiveres diskriminerende atferd er en av de viktigste barrierene for innvandreres arbeidsmarkedsdeltakelse. Et mulig virkemiddel for å motvirke eventuell etnisk diskriminering ved ansettelsesprosesser er bruk av moderat kvotering av innvandrere i arbeidslivet.

Figur 4.15. Respons på utsagn som hevder at arbeidsgiveres skepsis til innvandrere er en av de viktigste årsakene til at innvandrere ikke får jobb, etter landgruppering (verdensdel). Prosent. N (synkende rekkefølge)=254, 540, 171 og 46.

I hvilken grad mener innvandrerne i vårt utvalg at innvandrere skal få forrang til jobber når de er like godt kvalifiserte som en etnisk norsk søker?

Figur 4.16: Andel som er helt enig, delvis enig, delvis uenig og helt uenig i følgende påstand: "Når en innvandrere og en etnisk norsk er like godt kvalifisert for en jobb, bør arbeidsgiveren ansette innvandreren." Prosent. (N=1011)

I denne undersøkelsen sier seks av ti seg helt eller delvis enig i at en arbeidsgiver bør kvotere inn en innvandrere dersom innvandreren har like gode kvalifikasjoner som en etnisk norsk søker. Dette funnet skiller seg klart fra svarfordelingene i IMDi Integreringsbarometer 2006. I Integreringsbarometeret, som var rettet mot hele befolkningen, avdekket IMDi en betydelig motstand mot bruk av moderat kvotering. Kun 13 prosent stilte seg bak en påstand om at *ikke-vestlige* søkere kunne prioriteres når han/hun sto likt kvalifikasjonsmessig med en norsk søker. Det er verdt å merke seg at spørsmålene i de to undersøkelsene har en noe ulik ordlyd. Vi har i denne undersøkelsen brukt begrepet "innvandrere", som kan innbefatte alt fra svensker til pakistanere. I 2006-undersøkelsen ble begrepet ikke-vestlige innvandrere benyttet. Dette må tas med i betraktningen når vi sammenlikner svarene.

Det er likevel grunn til å tro at utvalget i denne undersøkelsen kan regnes som mer positive til bruk av moderat kvotering enn befolkningen som helhet. Kvin-

nene og mennene i utvalget skiller seg ikke fra hverandre i holdning til spørsmålet om kvotering. Det er heller ikke slik at de som ikke har jobb, er mer positive til kvotering enn de som er i arbeid.

Vi finner imidlertid at respondenter med høy utdanning i mindre grad er positive til moderat kvotering av innvandrere i arbeidslivet enn de med lavere utdanning. De med lengst botid er i mindre grad positive enn de med kortere botid. Det er også slik at respondenter fra Øst-Europa i mindre grad gir sin tilslutning til påstanden enn øvrige respondenter.

Oppsummering

Hele åtte av ti i utvalget er i jobb, og de fleste har en sterk tilknytning til arbeidslivet. 76 prosent av mennene og 63 prosent av kvinnene som er i arbeid, har en fast heltidsstilling. Mer enn fire av ti har dessuten et leder- og/eller personalsvar for noen på arbeidsplassen sin. Nettverk er den viktigste rekrutteringskanalen inn i arbeidslivet for dem med lavest utdanningsnivå. De med høyere utdanning har i større grad fått jobb ved å svare på jobbannonser i aviser eller på Internett. Syv av ti av dem som er i jobb, opplever å ha arbeidsoppgaver som passer helt eller delvis med utdanning/erfaring, samtidig som de mener de har en lønn som passer helt eller delvis med bakgrunnen deres. Det er de yngste gruppene og de med kortest botid som i størst grad opplever å være feilplassert i forhold til utdanning og kunnskaper. Nesten halvparten av dem som er i arbeid, opplever at de har et behov for bedre norskkunnskaper for å fungere godt i jobben. Behovet er også stort blant dem som har lang botid.

Det er kun 181 personer i utvalget som ikke er i jobb. 54 prosent av dem er ute av arbeidsstyrken på grunn av helseproblemer, pensjon eller studier. 22 prosent kan på grunn av ulike barrierer regnes

som undersysselsatte. Åtte prosent står utenfor arbeidslivet på grunn av omsorgsoppgaver, og resten har et uavklart forhold til arbeidslivet ved at de for eksempel er i permisjon eller i et kvalifiseringsløp. Av dem som står utenfor arbeidslivet, er det særlig kvinner som oppgir familierelaterte omsorgsoppgaver som årsak. Ni av ti respondenter i undersøkelsen mener imidlertid at kvinner og mødre bør delta i arbeidslivet.

Litt over halvparten av dem som deltar i undersøkelsen, er helt enige i at de har

like rettigheter og muligheter som etnisk norske til arbeid og utdanning. Det er med andre ord en betydelig andel som ikke er helt overbevist på dette punktet. Over syv av ti er helt eller delvis enig i at arbeidsgiveres skepsis til innvandrere er en av de viktigste årsakene til at innvandrere ikke får jobb. Seks av ti støtter tiltak som moderat kvotering, og sier seg helt eller delvis enig i at når en innvandrere og en etnisk norsk er like godt kvalifisert for en jobb, bør arbeidsgiveren ansette innvandreren.

5 Opplevd diskriminering og rasisme

Dette kapitlet handler om opplevd diskriminering. Vi har spurt om respondentene i løpet av det siste året har opplevd å bli diskriminert på grunn av sin utenlandske bakgrunn på ulike samfunnsarenaer. Hvem er det som opplever seg mest diskriminert? På hvilke arenaer er det mest vanlig å bli diskriminert? Til slutt i kapitlet ser vi nærmere på om respondentene i undersøkelsen opplever Norge som et rasistisk samfunn.

Kapitlet gir et bilde av hvor mange i utvalget som har opplevd diskriminering avgrenset til året 2006. Vi får ikke belyst hvilken form diskrimineringen har hatt i de ulike situasjonene, om den urettmessige forskjellsbehandlingen eller diskrimineringen var i form av eksempelvis verbal trakassering eller som en følge av en etablert praksis. Vi får heller ikke belyst diskrimineringens alvorlighetsgrad og konsekvenser for ofrene.

Diskriminering i søkelyset

Den siste tiden har flere saker utløst sterk kritikk og påstander om rasisme fra det offentlige. De alvorligste og mest medieomtalte var sakene som involverte Ali Farah²⁵ og Eugene Obiora²⁶. Også historier som gir sterke indikasjoner på diskriminerende holdninger i befolkningen dukker med jevne mellomrom opp. Oppslag om høyt kvalifiserte innvandrere som ikke får jobb, innvandrere som har problemer på boligmarkedet og som opplever at det er på grunn av deres etniske bakgrunn, innvandrere som blir nektet

inngang på utesteder og restauranter – tilsynelatende uten gyldig grunn. Eksempler på slike historier den seneste tiden er historien om sognepresten i Oppdal, Joseph Moiba, opprinnelig fra Sierra Leone, som på grunn av sin etnisitet og etter ønske fra pårørende, ble nektet å forrette i begravelser ved flere anledninger. En annen er historien om Fatou Sonko og de fire barna hennes, opprinnelig fra Senegal, som har ringt eller gått på til sammen 30 visninger uten resultat, til tross for at hun har sikker inntekt, fast jobb og gode referanser.

Slike saker er med å sette fokus på direkte diskriminering av personer med synlig innvandrerbakgrunn i form av urettmessig forskjellsbehandling, verbal trakassering, latterliggjøring, men også på indirekte diskriminering som følge av regelverk og rutiner, manglende kompetanse, samt etablerte ledelses- og arbeidsmiljøkulturer.

Diskrimineringsloven som trådte i kraft fra 2006, har som mål å sikre et helhetlig vern mot diskriminering på grunnlag av blant annet etnisitet og religion på alle samfunnsområder. Likestillings- og diskrimineringsombudet skal sikre at diskrimineringsloven blir fulgt. Loven må ses i en bredere sammenheng der holdnings- og påvirkningsarbeid er minst like viktig. Handlingsplan mot rasisme og diskriminering (2002–2006) er et viktig ledd i en bredere innsats. Våren 2009 vil det bli lagt frem en ny handlingsplan mot rasisme og diskriminering.

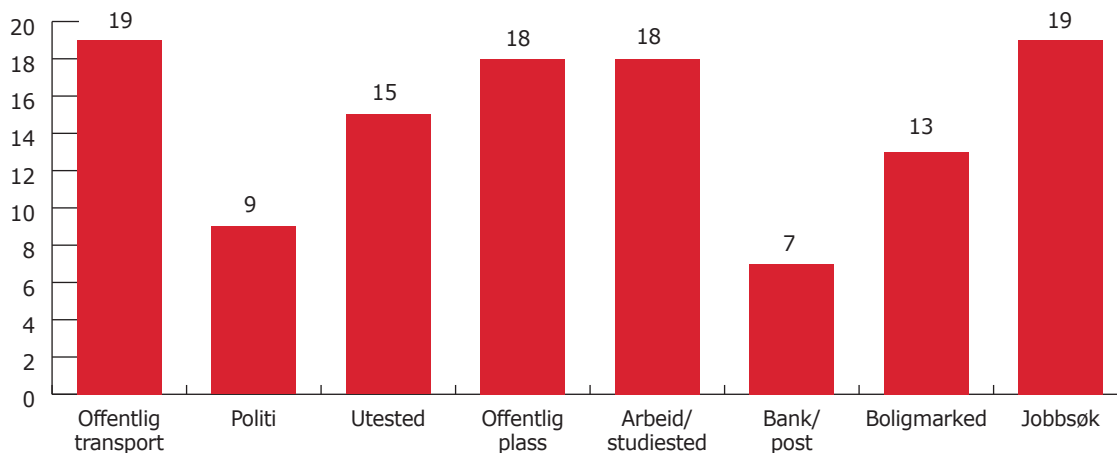
Ofrenes tolkning av situasjonen i sentrum

Det finnes ingen entydig eller enkel metode for å avdekke omfanget av diskriminering. En kan skille mellom en rekke ulike former for diskriminering:

²⁵ Sommeren 2007 ble Ali Haji Mohamed Farah slått ned og alvorlig skadet. Saken vakte stor medieoppmerksomhet etter at ambulansesjåførene forlot den skadede Farah. Helsetilsynet konkluderte med at ambulansepersonellets oppførsel kunne forstås diskriminerende med rasistiske overtoner.

²⁶ Eugene Ejike Obiora var en norsk statsborger, opprinnelig fra Nigeria, som september 2006 omkom mens han ble pågrepet av polititjenestemenn på Østbyen Servicekontor, der han var for å klage på et avslag på søknad om sosialhjelp.

Figur 5.1 Andel som oppgir å ha blitt diskriminert en eller flere ganger på grunn av sin utenlandske bakgrunn i 2006 fordelt på ulike arenaer, i prosent. N=1011.

objektiv diskriminering og subjektiv diskriminering, strukturell diskriminering og statistisk diskriminering for å nevne noen. Den objektive, faktiske, diskrimineringen er svært vanskelig å dokumentere ettersom den ofte skjer subtilt, i lukkede rom og kanskje også er uintendert. *Opplevd* diskriminering er lettere å kartlegge, og i denne undersøkelsen er det respondentenes selvopplevde diskriminering som er beskrevet. Subjektiv diskriminering av denne typen er imidlertid bare én av mange indikatorer på omfanget av etnisk diskriminering. Andre supplerende indikatorer er eksempelvis holdningsundersøkelser i befolkningen, levekårsundersøkelser og -statistikk, rettspraksis, samt data om henvendelser fra rettshjelpskontor og frivillige organisasjoner.

Det er verdt å understreke at mange potensielle ofre for etnisk diskriminering ikke er med i utvalget. Helt nyankomne innvandrere, barn og ungdom med innvandrerbakgrunn, personer med én innvandret forelder og adopterte er ikke representert i utvalget. Det kan i tillegg være sentrale diskrimineringsarenaer og -aktører som ikke kommenteres i denne undersøkelsen.

Mest opplevd diskriminering i det offentlige rom og i arbeidslivet

Vi spurte de ikke-vestlige respondentene om de i løpet av det siste året har opplevd å bli diskriminert på grunn av sin utenlandske bakgrunn i noen av følgende situasjoner:

offentlig transport, ved kontakt med politiet, på utesteder/restauranter, på offentlige plasser (gater, torg e.l.), på jobb/studiested, i banken/postkontoret, ved kjøp eller leie av bolig eller ved søknad om jobb.

Rundt halvparten oppgir at de har opplevd å bli diskriminert på en eller flere av disse arenaene. Det er ikke på noen enkelt arena flere enn to av ti som har opplevd diskriminering. Når det er sagt, har nær en femtedel opplevd å bli diskriminert en eller flere ganger ved søking om ansettelse eller forfremmelse (19 %) ²⁷ og når de har benyttet offentlig transportmidler som buss, tog eller t-bane (19 %) i 2006. Deretter følger diskriminering på en offentlig plass som torg eller park og/eller ved arbeids- eller studiested, med om lag ett prosentpoeng under. Svarfordelingen bekrefter at ute-

²⁷ En undersøkelse gjennomført for Aften av Respons i august 2007 blant ikke-vestlige innvandrere i Oslo, viser at langt flere, fire av ti, har opplevd å bli diskriminert på arbeidsmarkedet en eller annen gang. Engh, Christine: "Fire av ti diskrimineres på jobbmarkedet", publisert 05.09.07 kl. 11:05 og lastet ned 10.09.07 på <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article1976715.ece?service=print>

steder og restauranter samt boligmarkedet også er aktuelle diskrimineringsarenaer med henholdsvis 15 prosent og 13 prosent som har hatt negative opplevelser. Hver tiende av de spurte har opplevd å bli diskriminert i kontakt med politiet. Postkontor og bank er den arenaen hvor færrest har hatt negative erfaringer.

I levekårsundersøkelsen som ble gjennomført av Statistisk sentralbyrå (SSB) i 2005/2006, ble det også spurt om opplevd diskriminering på en rekke områder som arbeid, utdanning, bolig, helse, utested, nektelse av varer og tjenester mv. (Blom og Henriksen (red.), 2008). Også i denne undersøkelsen har rundt halvparten av innvandrerne opplevd diskriminering på ett eller flere områder. En liknende dansk undersøkelse konkluderer med at innvandrere i begrenset grad opplever diskriminering, men bekrefter mønsteret for forekomst av diskriminering i vår undersøkelse (Ministeriet for flyktninge, indvandrere og integrasjon, 2007). Omfanget er høyere på gater, torg, buss og tog, enn i bank og postkontor eller ved kontakt med politiet.

Når omfanget av diskriminerende opplevelser er relativt høyt på arbeids- og studiesteder, kan det til en viss grad rokke ved forestillinger om studentmiljøet som tolerant og internasjonalt og arbeidslivet som den fremste arenaen for integrering og inkludering. En undersøkelse blant utenlandsstudentene ved Universitetet i Oslo i 2005 publisert i *Studentspeilet*, viser at 16 prosent hadde erfart å bli diskriminert i studietiden.²⁸ I artikkelen "Diskriminering som erfaring" trekker forskeren Jon Rogstad på en undersøkelse blant et representativt utvalg personer med tyrkisk, bosnisk og pakistansk bakgrunn i Oslo (Rogstad, 2004). Han konstaterer at arbeid ikke gir tilstrekkelig beskyttelse mot å erfare etnisk diskriminering. Den sosiale og økonomiske

integrasjonen arbeidslivet tilbyr, danner ikke en fullgod motsats til diskriminering og utestenging. Dataene Rogstad referer til, tyder snarere på at arbeidstakere opplevde mer diskriminering enn personer utenfor arbeidslivet. En forklaring artikkelen fremmer, er den såkalte eksponeringsteorien. Med den menes at man må utsettes for situasjoner hvor forskjellsbehandling er mulig for å kunne bli diskriminert. Det gjør man som deltaker i arbeidslivet. Gitt et utvalg av respondenter med en overvekt av høytutdannede, sysselsatte og med forholdsvis lang botid, vil trolig eksponeringsteorien ha relevans for tolkningen av samtlige funn. De er i større grad enn populasjonen av ikke-vestlige innvandrere eksponert for situasjoner og arenaer der krenkelser og forskjellsbehandling på bakgrunn av utenlandsk bakgrunn kan skje.

Hver tiende av de spurte i vår undersøkelse har opplevd å bli diskriminert på etnisk grunnlag i møte med politiet en eller flere ganger i løpet av 2006. Vi spør ikke hvor mange av respondentene som faktisk har vært i kontakt med politiet det siste året, men det er ikke uvanlig at det kan gå et helt år mellom hver gang. Det er dermed ikke mulig å si noe om hvor mange av de respondentene som faktisk har vært i kontakt med politiet, som har opplevd seg diskriminert. En undersøkelse fra NTNU samfunnsforskning dokumenterer at negative holdninger til en viss grad forekommer i politiet (Berg mfl., 2007). 11 prosent av de spurte er enige i at det forekommer rasisme blant ansatte i eget politidistrikt, og 15 prosent sier seg enige i at det eksisterer negative holdninger i politiet. Det store flertallet av de spurte sa seg imidlertid ikke enig i utsagnene. Samtidig viser tallene at nesten åtte av ti politiansatte er enige i at innvandrere er raske til å stemple politiet som rasister, og at nesten seks av ti selv har opplevd å bli kalt rasist.

²⁸ Universitas 19.10.05 "Diskrimineres"; lastet ned 07.11.08 fra: <http://www.universitas.no/?sak=46852>

Hvem opplever diskriminering på ulike arenaer?

Hvem er det som i størst grad opplever å bli diskriminert på de ulike arenaene? Er det personer med bestemte kjennetegn som er spesielt utsatt, eller gjelder det i like stor grad for alle ikke-vestlige innvandrere uansett landbakgrunn, kjønn, botid og alder?

Personer fra Afrika opplever mest diskriminering

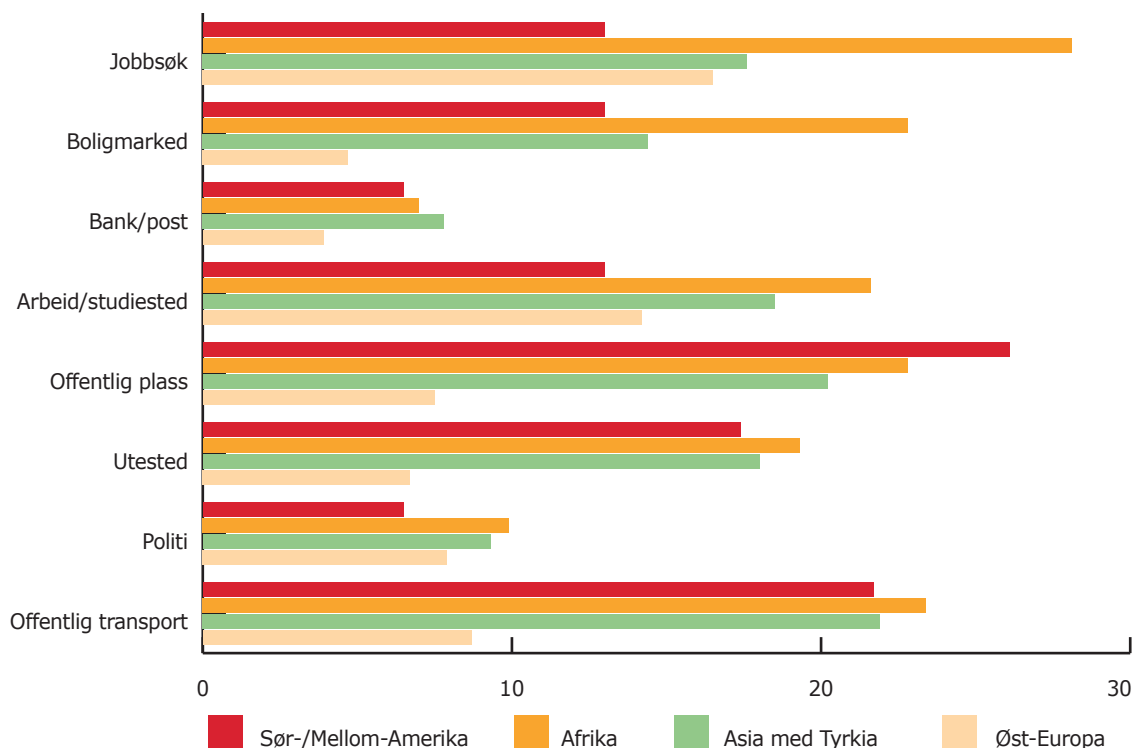
Vi finner klare sammenhenger mellom hvor i verden respondentene kommer fra og grad av opplevd diskriminering. Personer med bakgrunn fra Afrika oppgir i størst grad å ha opplevd diskriminering på seks av de åtte arenaene som her blir undersøkt. Videre analyse viser at andelen med bakgrunn fra Somalia som har opplevd diskriminering det siste året, ligger jevnt over høyere enn for personer fra de øvrige afrikanske land. Somalia er den femte største innvandrergруппen i Norge, og den klart største gruppen fra Afrika. Somaliere er også den største

gruppen blant respondentene med bakgrunn fra Afrika i denne undersøkelsen.

Respondentene fra Afrika skiller seg tydeligst fra respondentene fra de andre verdensdelene når det gjelder opplevd diskriminering ved jobbsøking og på boligmarkedet. Hele 28 prosent, nærmere tre av ti, av dem med afrikansk bakgrunn har opplevd en eller flere diskriminerende episoder når de har søkt ny jobb eller forfremmelse i 2006, mot henholdsvis 13 prosent av dem fra Sør- og Mellom-Amerika, 14 prosent av dem fra Asia og 16, 5 prosent av innvandrerne med østeuropeisk bakgrunn. Ved kjøp eller leie av bolig har nesten en fjerdedel av respondentene fra Afrika (23,8 %) opplevd å bli diskriminert i 2006, mens bare 13-14 prosent av respondentene fra Asia og Sør- og Mellom-Amerika har opplevd det samme.

Somaliere er også blant de ti innvandrergруппene som ble inkludert i SSBs Levekårsundersøkelse blant innvandrere, og de er den eneste innvandrergруппen fra

Figur 5.2 Andel innvandrere fra ulike verdensdeler som har opplevd diskriminering en eller flere ganger i 2006 fordelt på ulike arenaer, i prosent. N=1011.

Afrika. Levekårsundersøkelsen bekrefter at personer med afrikansk opprinnelse i større grad opplever seg diskriminert i forbindelse med jobbsøking enn andre grupper. Én av tre med bakgrunn fra Somalia oppgir at de opplever at deres innvandrerbakgrunn har hindret dem i å få en jobb de hadde søkt på og var kvalifisert for de siste fem årene. Deretter kommer personer fra Iran og Irak, hvor én av fire mener seg diskriminert på arbeidsmarkedet. Også i Levekårsundersøkelsen blant innvandrere er det flest somaliere, 42 prosent, som har opplevd forskjellsbehandling ved kjøp eller leie av bolig, deretter kommer personer med bakgrunn fra Iran og Irak, på hhv. 38 og 35 prosent.

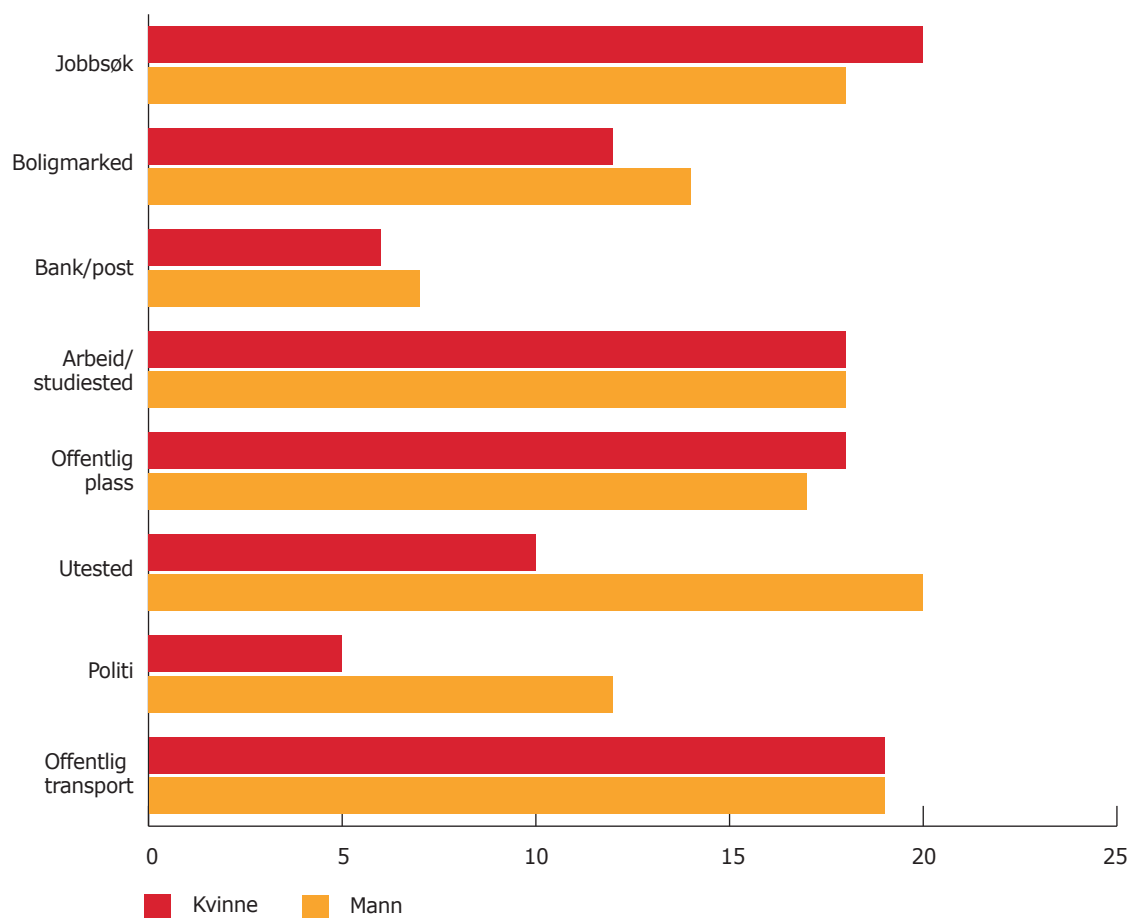
Innvandrere fra Øst-Europa minst utsatt

Personer med opprinnelse fra Øst-Europa skiller seg ut ved at de i langt mindre grad har opplevd diskriminering på de aktuelle arenaene. Ved kjøp eller leie av bolig har knappe fem prosent opplevd å bli diskriminert. Kun 4 prosent har opplevd å bli diskriminert på utesteder/restauranter, mot nesten en femtedel av de øvrige respondentene fra Afrika, Asia og Sør- og Mellom-Amerika. Personer med bakgrunn fra Øst-Europa er også mer forskånet for diskriminering på offentlige plasser som gater og torg. Personer med bakgrunn fra Sør- og Mellom-Amerika, samt innvandrere fra Afrika ligger over gjennomsnittet på 16,4 prosent, med henholdsvis 26 og 22 prosent. Kun 7,5 prosent av de med øst-europeisk bakgrunn oppgir å ha opplevd dette. Det samme mønsteret trer frem når vi undersøker forekomsten på offentlige transportmidler. I underkant av ni prosent av respondentene fra Øst-Europa har opplevd diskriminering en eller flere ganger på buss, tog eller t-bane, mot nær en fjerdedel av de resterende respondentene fra Asia, Sør- og Mellom-Amerika og Afrika.

Alle gruppene likner nokså mye på hverandre når det gjelder opplevd diskriminering i kontakt med politiet og opplevd diskriminering på arbeids/studiested. Innvandrete personer fra Øst-Europa har i like stor grad som gjennomsnittet i utvalget opplevd diskriminering i møte med politiet. Det er personer innvandret fra Sør- og Mellom-Amerika som synes minst utsatt her. 14 prosent av innvandrerne fra Øst-Europa har opplevd diskriminering en eller flere ganger på denne arenaen. Dette er kun fire prosentpoeng færre enn andelen for hele utvalget.

Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse er ikke like tydelig i sine resultater. Det er Bosnia-Hercegovina og Serbia og Montenegro som er de landene som representerer Øst-Europa i denne undersøkelsen. Personer fra Bosnia-Hercegovina er de som oppgir å ha opplevd minst diskriminering, mens personer som kommer fra Serbia og Montenegro, ikke kommer like bra ut. På flere arenaer, som arbeidsmarkedet, arbeidsplassen, boligmarkedet og utdanningsinstitusjoner, er andelen som opplever seg diskriminert blant personer fra Serbia og Montenegro, høyere enn for personer både fra Sri Lanka og Vietnam.

Figur 5.3 Andel kvinner og menn som har opplevd diskriminering på grunn av sin utenlandske bakgrunn en eller flere ganger i 2006 fordelt på ulike arenaer, i prosent. N=1011.

Få kjønnsforskjeller

På flere arenaer er det lite som skiller kvinner og menn i opplevd diskriminering. Dette funnet er noe overraskende og til dels i strid med funn i andre undersøkelser der det dokumenteres at folks fordommer i særlig grad rettes mot minoritetsmenn. Ifølge Jon Rogstad er det ofte slik at menn med innvandrerbakgrunn demoniseres, mens kvinnene vekker empati og sympati (Rogstad, 2004). Vårt utvalg av respondenter kjennetegnes av en overrepresentasjon av personer med jobb og høy utdanning. Uavhengig av kjønn kan de anses som mer integrerte og ressurssterke enn populasjonen av førstegenerasjons ikke-vestlige innvandrere. Vi har tidligere omtalt at å være i arbeid ikke gir beskyttelse mot diskriminering. Også høyere utdanning kan ha den samme effekten og medføre en større sannsynlighet for

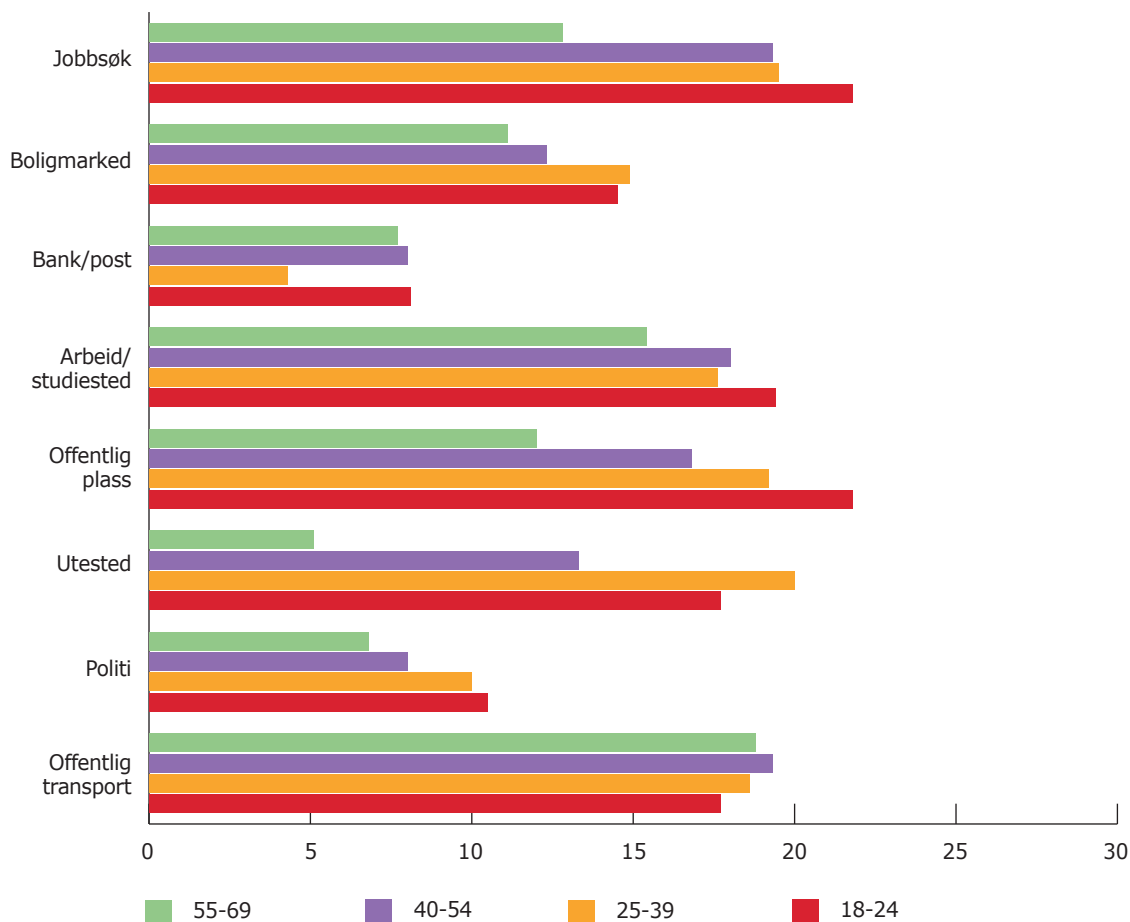
å oppleve diskriminering. Dette forklares gjennom høyere grad av eksponering, men også større forventninger til likebehandling. Skjevhetene i utvalget kan bidra til å forklare at kjønn gir relativt små utslag i denne undersøkelsen.

En større andel menn (12 %) enn kvinner (5 %) har opplevd etnisk diskriminering en eller flere ganger i kontakt med politiet i 2006. Også på utesteder og restauranter er det flere menn (20 %) enn kvinner (10 %) som har erfart diskriminering knyttet til deres utenlandske bakgrunn.

Opplevd diskriminering synker med økt alder

På flere av de undersøkte arenaene er det en tendens til at graden av opplevd diskriminering synker i takt med stigende

Figur 5.4: Andel i ulike aldersgrupper som oppgir at de har opplevd diskriminering på grunn av sin utenlandske bakgrunn en eller flere ganger i 2006, fordelt på ulike arenaer, i prosent. N= 1011.

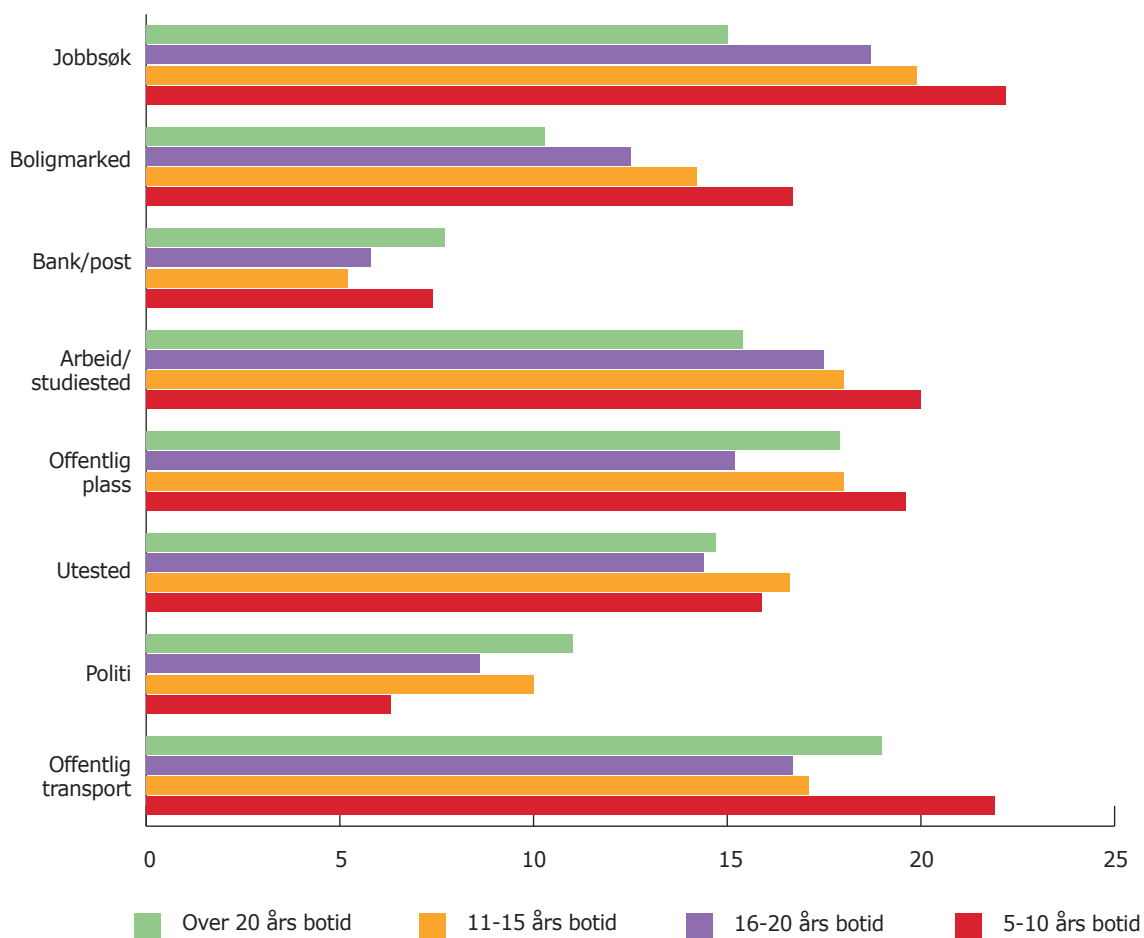
alder. Det vil si at jo eldre du blir, jo mindre diskriminering opplever du. Dette mønsteret er tydelig på alle områder unntatt på offentlige transportmidler og i banken/på postkontor. Sammenhengen mellom alder og opplevd diskriminering kan forklares med at det er en sammenheng mellom alder og hvilken arena man deltar i. Uavhengig av etnisk bakgrunn deltar den eldste aldersgruppen i mindre grad på arenaer som arbeidsmarked, boligmarked, studiesteder, utesteder og offentlige plasser generelt. De er også i mindre grad i kontakt med politiet. Dette forklarer hvorfor nær en femtedel av de yngste aldersgruppene (18–24 år og 25–39 år) har opplevd diskriminerende episoder på utesteder og restauranter, mens bare fem prosent av de eldste fra 55–69 år har opplevd dette. Også på offentlige steder som gater og torg er det de yngste gruppene som er mest utsatt

for ubehagelig episoder, trolig fordi de i større grad oppholder seg der sammenliknet med dem som er i den eldste gruppen.

Lang botid beskytter ikke mot diskriminering

Som figur 5.5 nedenfor viser, trer det frem et iøynefallende mønster på en rekke av de aktuelle arenaene; de med kortest botid (5 til 10 år) oppgir i størst grad å ha opplevd å bli diskriminert. Dette gjelder i jobbsøkersituasjonen, på boligmarkedet og på arbeids- eller studiested. Et klart unntak fra dette mønsteret er i møte med politiet. Her øker graden av opplevd diskriminering i takt med botid. Effekten av botid på omfang av opplevd diskriminering er langt fra entydig når det gjelder diskriminering på offentlige transportmidler, bank/postkon-

Figur 5.5: Andel med ulik botid som oppgir å ha opplevd diskriminering en eller flere ganger i 2006, fordelt på ulike arenaer og botid i Norge, i prosent. N=1011.

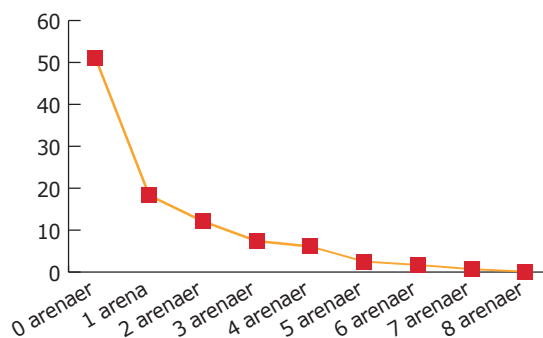
tor og på utsteder/restauranter. Her har de fleste innvandrere i utvalget en nokså lik andel med diskriminerende erfaringer uavhengig av botid. På disse arenaene kan det virke som om kompetansen botid gir i form av språk- og kulturforståelse, samt økt deltakelse og samhandling med majoritetssamfunnet, ikke beskytter mot å oppleve å bli dårligere behandlet enn andre i tilsvarende situasjon. På lik linje med ved kontakt med politiet, kan det virke som om utsatthet for diskriminering henger sammen med det å ha synlig minoritetsbakgrunn.

Personer fra Afrika opplever diskriminering på flest arenaer

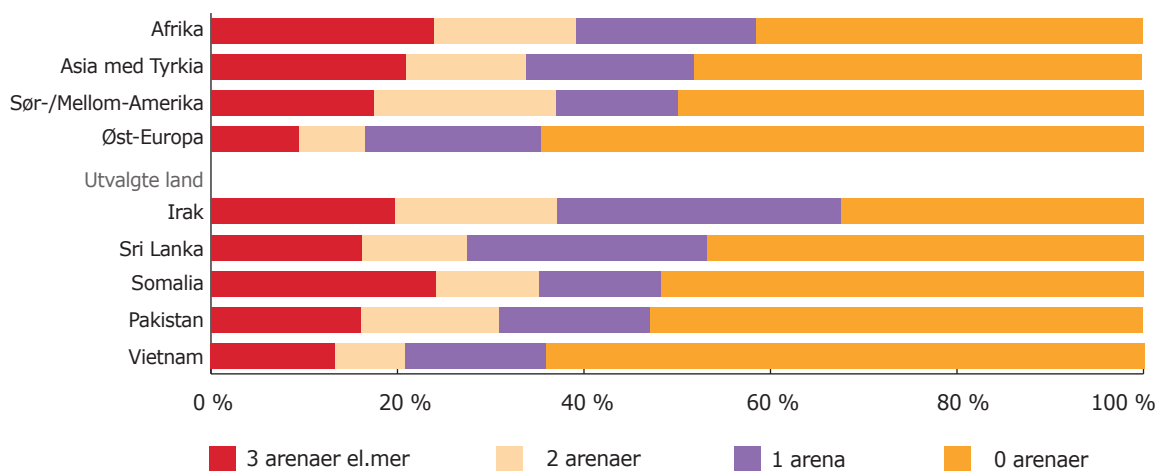
I figurene 5.6 og 5.7 nedenfor har vi laget en indeks som viser antall arenaer respondentene oppgir å ha opplevd diskriminering på en eller flere ganger i

løpet av 2006. Figur 5.6 viser andelen i utvalget som har opplevd diskriminering på henholdsvis kun én arena, to arenaer osv. opp til åtte ulike arenaer. Vi ser at enkelte av respondentene har opplevd å bli diskriminert en eller flere ganger på inntil syv arenaer.

Figur 5.6: Andel som oppgir å ha opplevd diskriminering i 2006, fordelt på antall arenaer, i prosent. N=1011

Figur 5.7: Andel fra ulike verdensdeler, og noen utvalgte land som oppgir om de har opplevd diskriminering på grunn av sin utenlandske bakgrunn i 2006, fordelt på antallet arenaer de har opplevd diskriminering, Totalt: N=302, innvandrere med somalisk bakgrunn N= 54, pakistansk bakgrunn N=87, vietnamesisk bakgrunn N= 53, irakisk bakgrunn N= 46 og srilankisk bakgrunn N= 62.

Figur 5.7 viser fordelingen på indeksen ut ifra verdensdeler og ut ifra følgende landbakgrunner: Somalia, Sri Lanka, Irak, Vietnam og Pakistan.

Vi finner at respondenter fra Afrika i størst grad oppgir å ha blitt diskriminert en eller flere ganger på en eller flere arenaer. Nesten 60 prosent av respondentene herfra oppgir å ha blitt diskriminert i 2006. Det er dessuten en større andel blant de med opprinnelse fra Afrika som har opplevd å bli diskriminert på flere arenaer enn blant respondenter fra de andre verdensdelene. Personer fra Øst-Europa skiller seg fra resten av respondentene ved at hele 65 prosent oppgir aldri å ha blitt diskriminert på noen av de aktuelle arenaene. Av dem som har blitt diskriminert, er det også færre som har blitt diskriminert på flere arenaer.

Blant de største landene er det personer med bakgrunn fra Irak som i størst grad oppgir å ha blitt diskriminert en eller flere ganger på en eller flere arenaer. Nesten to tredjedeler av irakerne oppgir å ha blitt diskriminert. Deretter er det noe over halvparten av personene fra Sri Lanka som oppgir at de har blitt diskriminert en eller flere ganger. Blant personer med opprinnelse fra Somalialia er det noe under halvparten som oppgir å ha blitt

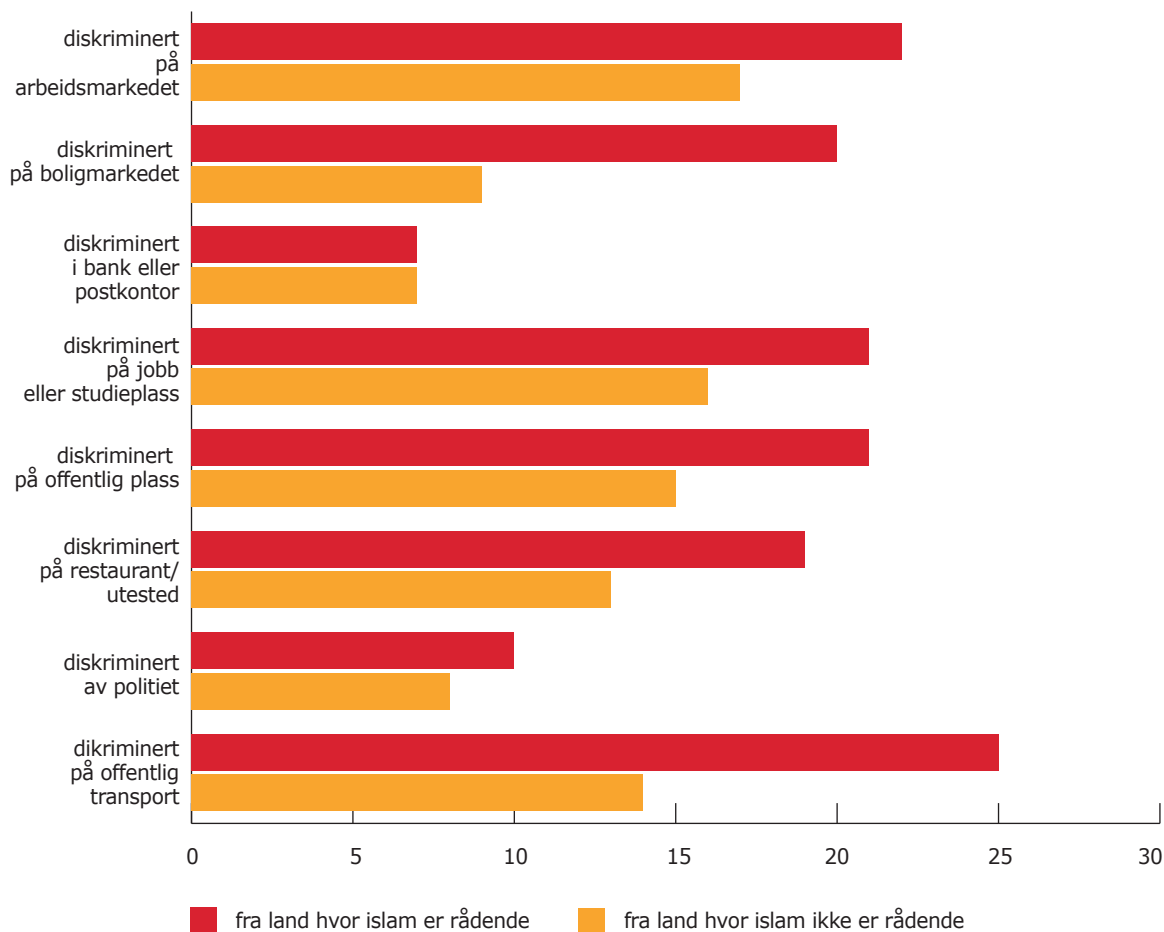
diskriminert; til gjengjeld skiller de seg ut fra de andre landgruppene ved at flere oppgir å ha blitt diskriminert på flere arenaer i løpet av 2006. Synlige minoriteter, og da særlig personer med bakgrunn fra Afrika, opplever mest diskriminering på flest arenaer. Mer enn hver femte fra Afrika har opplevd å bli diskriminert på tre eller flere arenaer.

Muslimere er spesielt utsatt for diskriminering

Vi har delt respondentene inn etter om opprinnelseslandet kan defineres som et muslimsk land eller ikke.²⁹ Som vist i figur 5.8, er det flere respondenter blant dem som er fra land hvor islam er den rådende religionen som har opplevd å bli diskriminert på grunn av sin utenlandske bakgrunn, enn det er blant dem som kommer fra andre land. Dette finner vi på alle de nevnte arenaer, med unntak fra bank og postkontor. Størst er forskjellen blant dem som har opplevd diskriminering på offentlig transport og på boligmarkedet. Én av fire med opprinnelse fra et muslimsk land har opplevd diskriminering på offentlig transport, mot 14 prosent fra andre land. Andelen som har opplevd diskriminering på boligmar-

²⁹ For mer om denne inndelingen, se kapittel 1.

Figur 5.8 Andelen som opplever seg diskriminert en eller flere ganger, fordelt på arena og om respondenten har opprinnelse fra et land hvor islam er den rådende religionen eller ei. Prosent. N=1011.

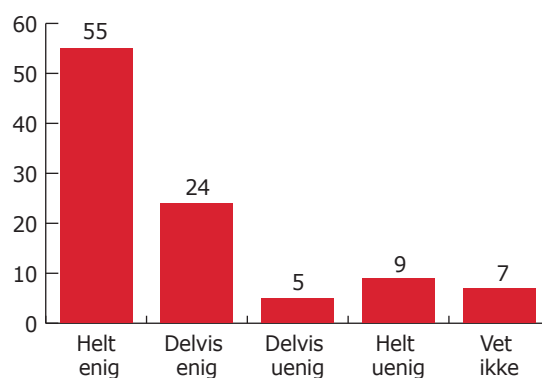

kedet, er over dobbelt så høy blant dem fra muslimske land som for de ikke-vestlige innvandrere fra ikke-muslimske land, henholdsvis 20 og 9 prosent.

Et sentralt funn i IMDis Integreringsbarometer 2006 var at befolkningens holdninger og observasjoner viste at personer med muslimsk bakgrunn var spesielt utsatt for skepsis og et fiendtlig sosialt klima. Over halvparten av den norske befolkningen uttrykker at de er mer mistenksom overfor personer med muslimsk tro enn andre, og like mange mener at muslimenes innvandring til Norge bør begrenses. Undersøkelsen viste også at flere hadde bevitnet trakassering og krenkende kommentarer av personer med mørk hudfarge eller muslimsk bakgrunn, enn noen annen form for etnisk diskriminering.

Vi spurte følgelig utvalget av ikke-vestlige innvandrere om de var enig i at folk flest er mer skeptiske til innvandrere med muslimsk bakgrunn.

Figur 5.9 Andelen enig/ uenig til påstanden "Folk flest er mer skeptiske til innvandrere med muslimsk bakgrunn", i prosent. N=1011

Svarfordelingen på dette spørsmålet gir en klar indikasjon på at muslimer

kan være spesielt utsatt for ubehagelige opplevelser. Over halvparten er helt enig i utsagnet, og så mange som åtte av ti er enten helt eller delvis enig. Det er svært lite som skiller mellom de som har opprinnelse fra land hvor muslimer er i flertall, og de som ikke er det. De yngste aldersgruppene (18–24 år) er i størst grad enig i utsagnet. Botid spiller også inn. Jo lengre botid, altså jo lengre erfaringsgrunnlag respondentene har, jo mer enige er de i utsagnet.

Etter flere dramatiske hendelser av internasjonal terrorisme er trolig frykt en viktig forklaring på denne skepsisen. Forskning bekrefter også en tendens til økt skepsis mot muslimer i flere europeiske land, og det er også dokumentert en økning i antall tilfeller av rasisme og diskriminering mot muslimer i Storbritannia etter bombingene i Londons undergrunn i 2005 (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2007)

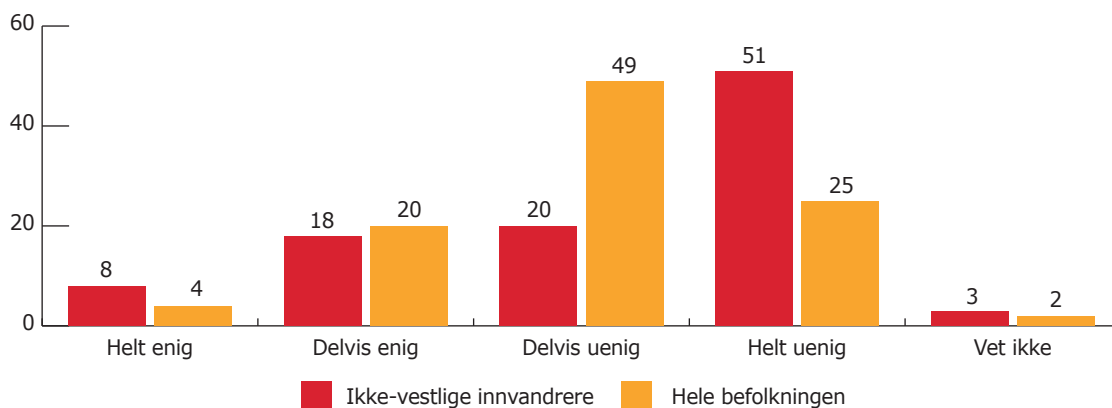
En fjerdedel av befolkningen oppfatter Norge som et rasistisk samfunn

Vi spurte hvor enig eller uenig respondentene var i påstanden om at Norge er

et rasistisk samfunn. Rasisme defineres gjerne som et menneskesyn, en politikk eller et sett av holdninger som bygger på den oppfatning at visse raser er andre raser overlegne.³⁰ I regjeringens handlingsplan mot rasisme og diskriminering (2002–2006) blir rasisme forstått som: «... ideen om at det finnes ulike raser eller etniske grupper som har ulike egenskaper, og at disse ulikhetene legitimerer negativ forskjellsbehandling. Det er en begrunnelse og rettfærdiggjøring av negativ forskjellsbehandling av enkeltpersoner eller grupper med utgangspunkt i deres «rase», hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse.» (Handlingsplanen mot rasisme og diskriminering (2002–2006.)) Hva respondentene legger i "rasisme" er imidlertid ikke gitt.

Det store flertallet i denne utvalgsundersøkelsen, om lag 75 prosent, sier seg helt eller delvis uenig i utsagnet. Svarfordelingene ligger til dels tett opp til svarene som ble gitt blant et representativt utvalg av hele befolkningen i IMDis Integreringsbarometer 2006.³¹ Som vist i figur 5.10 ovenfor, svarer utvalget av ikke-vestlige innvandrere

Figur 5.10 Andel i befolkningen og andel i et utvalg ikke-vestlige innvandrere som sier seg enig/uenig i påstanden "Norge er et rasistisk samfunn", i prosent. Data fra IMDis Integreringsbarometer 2006, N=948 og Innvandrersbarometeret. N=1011.

30 <http://www.dokpro.uio.no/ordboksoek.html>

31 Svarkategoriene var noe annerledes i Integreringsbarometeret. Respondentene skulle ta stilling til hvor godt utsagnene passet med egne oppfatninger. Svarkategoriene var "Passer helt", "Passer ganske godt", "Passer ganske dårlig" og "Passer ikke i det hele tatt".

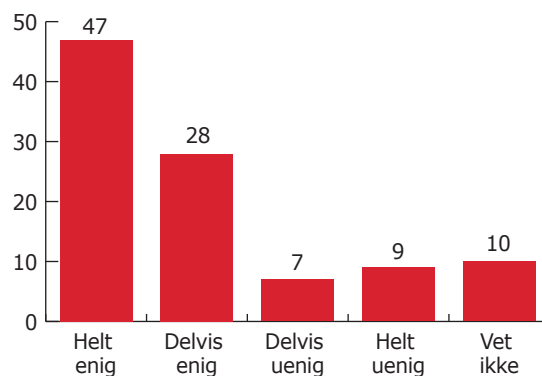
noe mer kategorisk enn befolkningen i alt. De svarer hyppigere at de tar helt avstand eller gir full tilslutning til karakteriseringen av det norske samfunnet som rasistisk. Sammenlikningen mellom de to utvalgsundersøkelsene viser først og fremst at dobbelt så stor prosentandel ikke-vestlige innvandrere tar helt avstand fra påstanden om at Norge er et rasistisk samfunn, 51 mot 25 prosent. Slår man sammen de som sier seg henholdsvis helt og delvis uenig og helt og delvis enig, finner vi imidlertid at de ikke-vestlige innvandrere og befolkningen som helhet svarer overraskende likt; omtrent en fjerdedel oppfatter Norge som rasistisk.

Med tanke på at undersøkelsen viser at det er personer med bakgrunn fra Afrika som i størst grad opplever seg diskriminert i Norge, er det overraskende at det er størst andel fra Afrika som sier seg helt uenig i påstanden om at Norge er et rasistisk samfunn. Det er klart flest fra Sør- og Mellom-Amerika som mener at Norge er et rasistisk samfunn, 47 prosent sier seg helt eller delvis enig. Personer med bakgrunn fra Øst-Europa er i minst grad enig i denne påstanden.

... og hvem er rasister?

Det er ikke gitt at det i Norge utelukken- de er etniske nordmenn som gir uttrykk for fremmedfiendtlige og/eller rasistisk atferd eller holdninger. At rasisme og diskriminering "går begge veier", var en gjenganger som ble påpekt i det åpne kommentarfeltet i utvalgsundersøkelsen blant befolkningen høsten 2006. Det ble derfor inkludert som en påstand i denne undersøkelsen. Vi spurte hvor enig eller uenig respondentene var i følgende påstand: "Fordommer og rasisme er like vanlig blant innvandrere som blant etniske norske."

Figur 5.11 Andel enig/uenig i påstanden "Fordommer og rasisme er like utbredt blant innvandrere som blant etnisk norske", i prosent. N=1011.

Nærmere åtte av ti er også helt eller delvis enig i dette utsagnet. Jo lengre botid, jo mer enig blir man også i utsagnet om at innvandrere også har fordommer mot andre innvandrere og overfor etnisk norske.

Oppsummering

Det er rundt halvparten av respondentene som oppgir at de har opplevd å bli diskriminert på offentlig transport, ved kontakt med politiet, på utesteder/ restauranter, på offentlige plasser (gater, torg e.l.), på jobb/studiested, i bank/postkontor, og/eller ved kjøp eller leie av bolig, en eller flere ganger, i løpet av 2006. Det er mest diskriminering i det offentlige rom. Arbeidslivet er også en sentral diskrimineringsarena. Nær en femtedel av utvalget har opplevd diskriminering når de har søkt ny jobb eller stilling i løpet av 2006.

Å være synlig minoritet slår negativt ut på sannsynligheten for å oppleve diskriminering på ulike arenaer. Å ha mørk hudfarge og et utseende som signaliserer at man har bakgrunn utenfor Norden, teller negativt. Personer med opprinnelse fra Afrika kommer gjennomgående dårligst ut, særlig ved jobbsøking og på boligmarkedet. Det er dessuten en større andel blant de med afrikansk bakgrunn som oppgir å oppleve gjentatt

diskriminering på flere arenaer, enn blant respondenter fra andre verdensdeler. Personer med bakgrunn fra Øst-Europa er til sammenlikning den minst utsatte gruppen. Muslimer synes videre å være en spesielt sårbar gruppe. Åtte av ti spurte er helt eller delvis enig i at muslimer er spesielt utsatt for etnisk diskriminering.

Det er naturlig å anta at andelen innvandrere som har god samfunnsforståelse og behersker godt norsk, øker med botid i landet. På enkelte områder, som ved jobbsøking, kjøp og leie av bolig og på arbeids- og studiested, er det også slik at graden av opplevd diskriminering synker i takt med økende botid. Man kan anta at tilegnet kompetanse, økt deltakelse og større nettverk gir uttelling på disse arenaene og til en viss grad beskytter mot forskjellsbehandling og ubehagelige opplevelser. På andre områder, som i kontakt med politiet, på offentlige steder

og transportmidler, i bank/postkontor og på utesteder/restauranter, ser vi ikke i samme grad det synkende omfanget av opplevd diskriminering med stigende botid i landet. Vår foreløpige analyse gir indikasjoner på at synlig minoritetsbakgrunn gjør deg mer utsatt og sårbar for diskriminering i det offentlige rom og i kontakt med politiet, og at ervervede kunnskaper og egenskaper virker mindre beskyttende.

Tall fra denne undersøkelsen, og tall fra IMDis Integreringsbarometer for 2006, viser at omtrent én av fire, uavhengig av etnisk opprinnelse, er helt eller delvis enig i at Norge er et rasistisk samfunn. Med resultater som peker mot at synlig annerledeshet gjør en mer utsatt for etnisk diskriminering, er det interessant at betydelig flere i utvalget av ikke-vestlige innvandrere tar kategorisk avstand fra beskrivelsen av Norge som et rasistisk samfunn, enn i totalbefolkningen.

6 Tillit til offentlige instanser og kontorer

I dette kapitlet vil vi gå inn på i hvilken grad de ikke-vestlige innvandrerne i undersøkelsen har tillit til ulike offentlige instanser og kontorer. Først spør vi om i hvilken grad respondentene var enige eller uenige i at man i Norge kan ha tillit til at alle blir behandlet rettfærdig og med respekt av tre ulike offentlige instanser i Norge: domstolene, på sykehus og av politiet. Vi vil også gå inn på hvordan respondentene opplever den norske skolen og lærerne som jobber der. Til sist vil vi se nærmere på respondentenes tilfredshet med måten de er blitt behandlet på, av legekontor, sosial/trygdekantore, Utlendingsdirektoratet (UDI) og Aetat/NAV.

Mer enn halvparten har full tillit

Majoriteten i befolkningen er sjelden i nærkontakt med politi, domstoler eller eksempelvis ambulanspersonell, men måten innvandrerbefolkningen oppfatter det generelle tjenesteapparatet og deres myndighetsutøvelse på, er avgjørende for instansenes legitimitet. Dersom deler av befolkningen opplever seg ekskludert, urettmessig forskjellsbehandlet, og med færre muligheter til å realisere sine ressurser, bryter dette med normen om like muligheter til deltakelse. Det blir således et grunnleggende demokratisk problem. Vi spurte om man i Norge kan ha tillit til at alle blir behandlet rettfærdig

og med respekt av politiet, på sykehus og av domstolene. Som figur 6.1 viser, har langt de fleste høy grad av tillit til de valgte offentlige instansene.

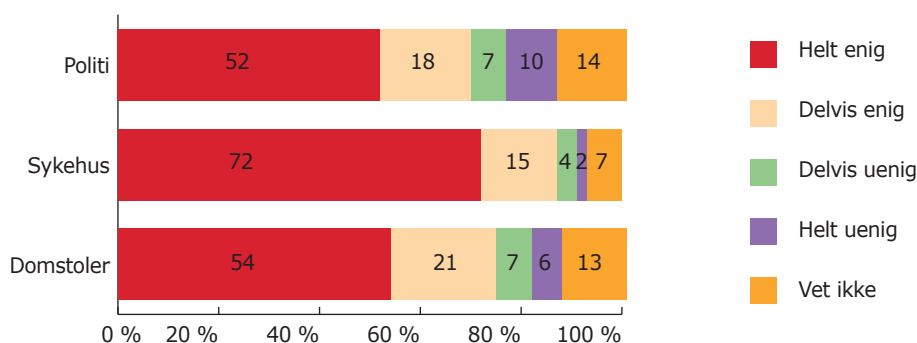
Omtrent halvparten er helt enig i at man kan ha tillit til politiet, noe over syv av ti av de spurte har full tillit til sykehus, mens i overkant av halvparten har full tillit til domstolene. Om vi legger til dem som sier seg delvis enig i utsagnet, er andelen med en viss grad av tillit til instansene nokså store. Kun et lite mindretall sier seg helt uenig i påstanden, fra ti prosent for politiet, syv prosent for domstolene, til to prosent for sykehus.

Det er en ganske stor andel av respondentene som svarer at de ikke vet om de er enige eller uenige i påstanden, fra 14 til 7 prosent. En forklaring kan være at de ikke har personlig erfaring fra de tre instansene som det her er snakk om, og dermed ikke føler de er i stand til å vurdere om de har tillit.

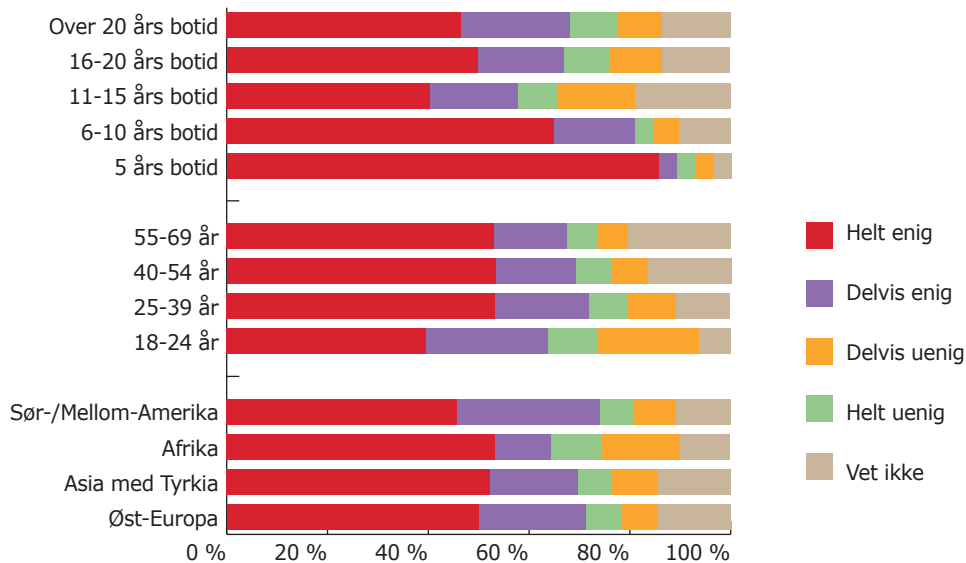
Minst tillit til politiet blant dem som har bodd lengst i Norge

Som figur 6.2 viser, er det personer med relativt kort botid på mellom fem og ti år som har størst tillit til politiet, sammenliknet med dem med lengre botid. Prosentandelen som uten forbehold mener

Figur 6.1 Andel som er enig/uenig i påstanden: "I Norge kan man ha tillit til at alle blir behandlet rettfærdig og med respekt av " henholdsvis 1. politi, 2. sykehus og 3. domstoler, i prosent. N=1011.

Figur 6.2: Andelen som sier seg enig/uenig i at man i Norge kan ha tillit til at alle blir behandlet rettferdig og med respekt av politiet, fordelt på ulike botid, alderskategorier og verdensdeler, i prosent. N=1011.

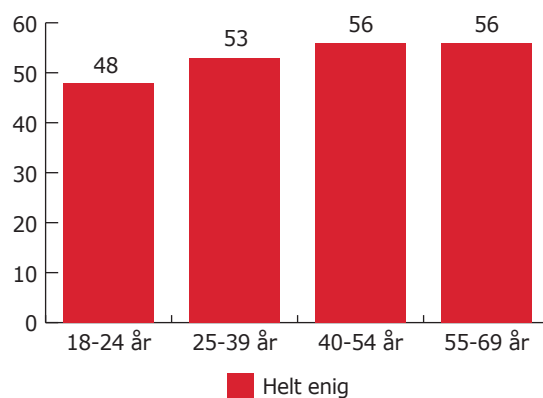
at man kan ha tillit til politiets behandling, faller markant fra 86 prosent blant dem med fem års botid til 47 prosent blant dem med en botid over 20 år. Dette utgjør en differanse på hele 39 prosentpoeng. Andelen som reserverer seg noe ved å svare "delvis enig", øker imidlertid parallelt fra under fire prosent for dem med fem års botid til 22 prosent for dem med en botid over 20 år.

Videre er det de yngste mellom 18–24 år som er mest kritiske til politiet. To av ti i den yngste aldersgruppen er helt uenig i påstanden. Bare 39,5 prosent av dem svarer at de er helt enig i påstanden, mens hele 53 prosent blant de øvrige aldersgruppene gir uttrykk for den samme tilliten. Hele 13 prosentpoeng skiller her den yngste og de øvrige aldersgruppene i utvalget.

Omtrent halvparten av respondentene svarer at de er helt enig i at man kan ha tillit til politiet. Ser vi også på gruppene som sier seg delvis enig i utsagnet, finner vi at personer med afrikansk bakgrunn, og i særdeleshet personer med somalisk innvandrerbakgrunn, har noe mindre grad av tillit til politiet enn de andre gruppene.

Vi finner videre at graden av tillit til domstolene øker i takt med alderen, som vist i figur 6.3. Jo eldre man er, jo større tillit har man til at domstolene behandler en rettferdig. 56 prosent blant de eldste oppgir at de er helt enig i at de kan ha tillit til domstolenes behandling, mot 48 prosent som svarer dette i aldersgruppen 18–24 år. De unge er noe oftere "helt uenig" og inntar oftere en mer ambivalent eller reservert holdning til rettsvesenet gjennom å svare at de er "delvis enig" i påstanden.

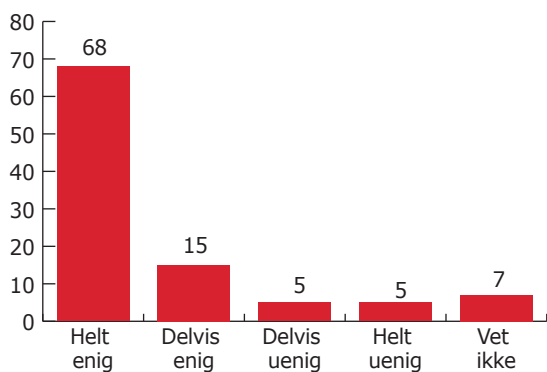
Figur 6.3: Andelen som sier seg helt enig i at man i Norge kan ha tillit til at alle blir behandlet rettferdig og med respekt av domstolene, fordelt på ulike alderskategorier, i prosent. N=1011.

Stor tillit til skolen, men én av fire mener lærere forskjellsbehandler elever med innvandrerbakgrunn

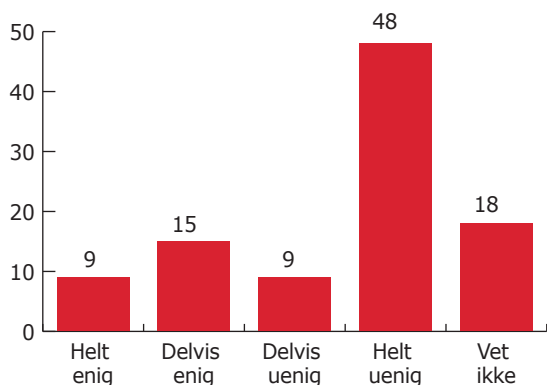
Vi spurte respondentene om de var enige i at den norske skolen gir alle barn, uansett etnisk opprinnelse, like gode muligheter til å klare seg videre i livet. Som vist i figur 6.4, sier 83 prosent av de spurte seg helt eller delvis enig i denne påstanden.

Figur 6.4: Andelen som sier seg enig/uenig i at den norske skolen gir alle barn, uansett etnisk opprinnelse, like gode muligheter til å klare seg videre i livet, i prosent. N=1011.

På den andre siden svarer en fjerdedel av utvalget at de er helt eller delvis enige i at lærere behandler barn med innvandrerbakgrunn dårligere enn etnisk norske barn.

Figur 6.5: Andelen som sier seg enig/uenig i at lærere behandler barn med innvandrerbakgrunn dårligere enn etnisk norske barn, i prosent. N=1011

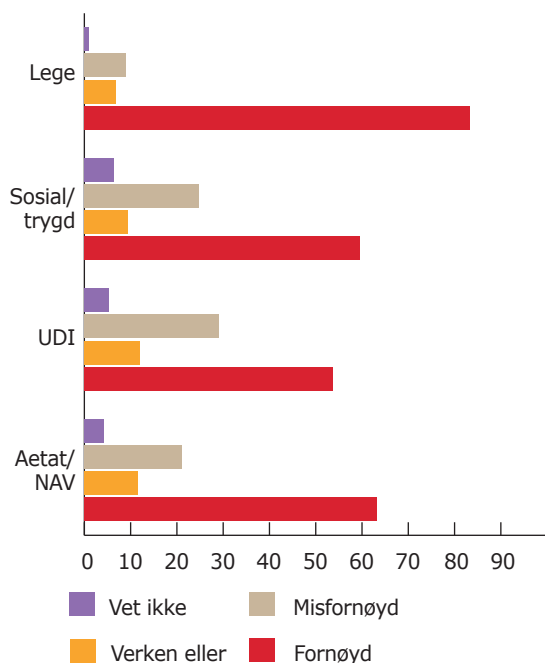
Ved første øyekast kan det oppleves som om de to påstandene i figur 6.4 og 6.5 "slår hverandre i hjel". Men dersom vi ser nærmere på spørsmålsformulerin-

gen, finner vi at spørsmålet i figur 6.4 er rettet mot det norske skolesystemet på et mer overordnet nivå, mens i figur 6.5 er spørsmålet mer på individnivå. Det er fullt mulig å være enig i at den norske skolen gir alle barn like muligheter, uavhengig av etnisk bakgrunn, og likevel mene at lærere kan behandle barn med innvandrerbakgrunn dårligere enn etniske norske barn. Når vi krysser de to påstandene og hvem som har svart hva, ser vi at halvparten av utvalget, 51 prosent, er både helt/delvis enig i at den norske skolen gir like gode muligheter til alle og helt/delvis uenig i at lærere forskjellsbehandler barn med innvandrerbakgrunn. Rundt 20 prosent sier seg helt/delvis enig i den første påstanden om skolen, samtidig som de også sier seg helt/delvis enige i at lærere behandler barn med innvandrerbakgrunn dårligere enn etnisk norske barn. En slik fordeling kan for eksempel skyldes at respondentene har personlige erfaringer med lærere som forskjellsbehandler. Når vi i tillegg ser at det er de yngste aldersgruppene som i størst grad er enige i utsagnet om at lærere forskjellsbehandler, kan dette skyldes at de har egne erfaringer fra den norske skolen friskt i minne. Kjønn og botid har ikke betydning for i hvilken grad respondentene støtter denne påstanden.

Flest fornøyde kunder på legekontor

Vi tok for oss noen offentlige kontorer i Norge og spurte om respondentene alt i alt var fornøyd eller misfornøyd med måten de er blitt behandlet på, på legekontoret, sosial/trygdekontor, Utlendingsdirektoratet (UDI) og Aetat/NAV. Figuren viser andel av dem som har vært i kontakt med de ulike instansene som har vært fornøyd eller misfornøyd med måten de har blitt behandlet på.

Figur 6.6 Andel fornøyde/misfornøyde med måten de er blitt behandlet på av ulike offentlige instanser/kontorer, i prosent. (N UDI=717, N Sosial/trygd=592, N NAV=742 og N Lege=971).

Legekontoret er det kontoret de fleste av respondentene har forholdt seg til og har en erfaring med. Hele 83 prosent av dem som har hatt befattning med lege, sier de er fornøyd med den behandlingen de har fått der. Andelen som har vært fornøyd med behandlingen de har fått på de resterende kontorene, ligger langt lavere. 63 prosent har vært fornøyd med Aetat/NAV, 60 prosent har vært fornøyd med sosial/trygdekontor og 54 prosent har vært fornøyd med UDI.

Vi ser en tendens til at grad av tilfredshet med de ulike kontorene stiger i takt med alderen. Jo eldre man er, jo mer fornøyd synes man å være med måten man blir behandlet på. Det er flest som sier seg fornøyd med legekantoret. Her er også variasjonen mellom de ulike aldersgruppene minst. Det er ingen store forskjeller mellom kvinner og menn når det gjelder hvor fornøyd de er

med måten de har blitt behandlet på, på de ulike kontorene. Det er også lite som skiller i hvilken grad respondentene er fornøyd, når vi fordeler på hvilken verdensdel de opprinnelig er fra. Vi finner imidlertid at respondentene med opprinnelse fra Øst-Europa jevnt over er blant de mest fornøyd.

Oppsummering

Det er en gjennomgående høy grad av tillit til norske offentlige etater og instanser. Om lag halvparten av de spurte oppgir å ha tillit til at man blir behandlet rettferdig og med respekt av politi og de norske domstoler, mens hele to tredjedeler av utvalget har tillit til sykehusene. Det er de eldste gruppene som har mest tillit til politi og domstolene. Det er verdt å merke seg at tilliten til politiet er minst blant de unge, synker generelt med økende botid blant respondentene og er minst blant personer med opprinnelse fra Afrika.

Over åtte av ti spurte er dessuten helt eller delvis enig i at den norske skolen er rettferdig ved at den gir alle barn, uansett etnisk opprinnelse, like gode muligheter til å klare seg videre i livet. Likevel er det opp mot én av fire som mener at lærere behandler norske barn bedre enn barn med innvandrerbakgrunn.

Hele åtte av ti var fornøyd med behandlingen de hadde fått på legekantoret, mens andelen fornøyd med sosial- og trygdekontor, UDI og NAV lå 30–40 prosentpoeng lavere. Respondentene fra Afrika er sammen med de spurte fra Sør- og Mellom-Amerika minst fornøyd med måten de har blitt behandlet på av sosial- og trygdekontoret. Personer fra Øst-Europa er på sin side mest tilfreds med de offentlige kontorene.

7 Hovedfunn og konklusjonen

Denne rapporten presenterer funn fra en spørreundersøkelse Synovate MMI gjennomførte på oppdrag fra IMDi i 2007. Undersøkelsen handlet om hvordan innvandrere fra ikke-vestlige land opplever det å leve og bo i Norge, hvordan de forholder seg til det norske samfunnet og deres forhold til majoritetsbefolkningen.

De fleste finner seg godt til rette i det norske samfunnet

Det viktigste funnet i undersøkelsen er at det går godt for de aller fleste i utvalget. Åtte av ti blant respondentene i undersøkelsen definerer seg selv som godt integrert i det norske samfunnet, mens kun fem prosent opplevde seg å være dårlig integrert. De fleste har også en eller flere norske venner. De fleste opplever en sterk tilhørighet både til opprinnelseslandet og til Norge, og svært mange opplever at det er fullt mulig å beholde sine kulturelle tradisjoner og utøve sin religiøse tro i Norge. De ikke-vestlige innvandrerne i utvalget synes også å være mer positivt innstilt til norsk integreringspolitikk enn befolkningen som helhet. Et stort flertall opplyser dessuten at de har stor grad av tillit til offentlige instanser i Norge. Dette er funn som er oppløftende, og som er med på å underbygge SSB-forsker Lars Østbys hypoteser om at mye av debatten og kritikken rundt norsk integreringspolitikk er preget av myter og usannheter og at integreringen går seg til i riktig retning over tid.

Disse funnene er positive, om enn ikke helt uventete. Utvalget er som tidligere nevnt (se kapittel 1), ikke representativt for den ikke-vestlige befolkningsgruppen i Norge. Det er de "best integrerte" som har deltatt i undersøkelsen, de som har en god og stabil tilknytning til Norge. Som vi har vist i rapporten, skårer utvalget høyere på flere integreringsindi-

katorer sammenliknet med det vi finner blant den ikke-vestlige populasjonen; det gjelder sysselsetting, utdanning, botid, språkvaner, deltakelse og kontakt med etniske nordmenn. Hele åtte av ti i utvalget er i jobb, og de fleste har en sterk tilknytning til arbeidslivet.

De best integrerte er mest kritiske til norsk integreringspolitikk

Selv blant vårt utvalg med godt integrerte innvandrere finner vi at noen finner seg bedre til rette i samfunnet enn andre. Vi finner at utdanningsnivå og grad av tilknytning til arbeidslivet spiller en viktig rolle for integreringsprosessen. Det er de med tettest tilknytning til arbeidslivet og høyest utdanning som i størst grad oppgir at de opplever seg å være godt integrert i Norge, at de har en eller flere norske venner, og at de omgås nordmenn daglig. Det er samtidig denne gruppen som stiller seg mest kritisk til norsk integreringspolitikk. Dette kan ha sammenheng med at det er denne gruppen som har størst forutsetning for å mene noe om integreringspolitikken, ettersom de selv har mest erfaringer fra flest arenaer i det norske samfunnet.

Ikke alt er like rosenrødt

Til tross for at de fleste i utvalget synes å være godt integrert i det norske samfunnet, byr også undersøkelsen på funn av mer negativ karakter.

For det første er det oppsiktsvekkende at så mange som tre av ti i utvalget ikke har norske venner, til tross for lang botid i Norge og deltakelse i norsk arbeidsliv. Årsakene til at de ikke har norske venner, er ikke kjent, men det rokker ved bildet av at arbeid og botid i seg selv er nøkkelen til integrering i samfunnet.

Videre er det en betydelig andel som opplever at de ikke har like rettigheter og muligheter som etniske nordmenn til arbeid og utdanning. Så mye som syv av ti mener at arbeidsgiveres skepsis er den viktigste årsak til at innvandrere ikke får arbeid i Norge. Rundt halvparten av utvalget oppgir at de i løpet av 2006 selv har opplevd å bli diskriminert en eller flere ganger, og arbeidslivet er den arenaen hvor flest har opplevd å bli diskriminert på grunn av sin utenlandske bakgrunn. Funnene våre viser dermed at det å være i arbeid og ha bodd i Norge i lang tid ikke i seg selv gir beskyttelse mot diskriminering. En fjerdedel av utvalget går så langt at de karakteriserer Norge som et rasistisk samfunn.

Synlige minoriteter sliter mest

At Norge er et samfunn med innslag av rasisme, underbygges langt på vei i vårt datamateriale. Vi finner at svarfordelingen på en rekke av spørsmålene i undersøkelsen henger klart sammen med hvor respondentene har sin opprinnelse fra. Kort sagt tyder våre funn på at jo mer synlig minoritetsbakgrunn respondentene har, jo flere problemer har de møtt i samfunns- og arbeidsliv, og jo mindre integrert opplever de å være. Særlig kommer personer med opprinnelse fra et afrikansk land dårlig ut på en rekke av de områdene rapporten tar for seg. Også de med opprinnelse fra Asia møter i større grad utfordringer ved å leve og bo i Norge. Respondentene fra Øst-Europa kommer på sin side aller best ut.

Som allerede nevnt er utvalget i denne undersøkelsen kjennetegnet av en svært høy sysselsettingsgrad. Den ligger langt over den gjennomsnittlige sysselsettingsgraden for både den øvrige ikke-vestlige befolkningen, og befolkningen som helhet. Personer med afrikansk bakgrunn har den laveste sysselsettingsgraden sammenliknet med andre innvandrergupper i Norge. Respondentene fra

Afrika som har besvart denne undersøkelsen, er imidlertid kjennetegnet ved at hele åtte av ti er i jobb.

På tross av dette er de med afrikansk bakgrunn overrepresentert blant dem som føler seg feilplassert i arbeidslivet, ved at de opplever at arbeidsoppgavene ikke står i forhold til utdanning og kunnskaper. Også personer fra asiatiske land oppgir i større grad dette enn andre innvandrergupper. Videre finner vi at en betydelig andel med afrikansk bakgrunn opplever at de ikke har de samme mulighetene til arbeid og utdanning som etnisk norske, og at de mener at den viktigste årsaken til at innvandrere ikke er i jobb, er arbeidsgiveres skepsis til innvandrere.

En slik oppfattelse av at norske arbeidsgivere opptrer diskriminerende, kan ha sammenheng med egne erfaringer. Det er flere i gruppen blant dem med afrikansk bakgrunn som oppgir at de har opplevd diskriminering sammenliknet med de andre gruppene, og de oppgir også å ha blitt diskriminert på flest arenaer. En arena som utpeker seg som spesielt negativ for dem med afrikansk bakgrunn, er jobbsøkersituasjoner, hvor over én av fire har hatt slike opplevelser.

De fleste respondentene med afrikansk bakgrunn oppgir å ha norske venner og at de omgås nordmenn til daglig. Sammenliknet med respondenter med opprinnelse fra de andre verdensdelene, har imidlertid respondentene fra Afrika i mindre grad norske venner.

Et annet viktig funn i undersøkelsen er at det å ha et sosialt nettverk med etnisk norske henger tett sammen med grad av tilhørighet respondentene opplever å ha til Norge. At personer med afrikansk opprinnelse i minst grad oppgir å ha norske venner, kan være en forklaring på at de i større grad enn andre grupper oppgir å føle *liten* tilhørighet til Norge – samtidig

som de føler en sterk tilhørighet til opprinnelseslandet. Personer med bakgrunn fra Afrika skiller seg også seg ut ved at de i langt mindre grad enn de andre gruppene svarer at de helt sikkert ville velge å bli boende i Norge resten av livet.

Muslimere er en ekstra utsatt gruppe

Religion går på tvers av verdensdeler, men de fleste av verdens muslimer har opprinnelse fra land i Asia og i Afrika. Ofte vil muslimer kunne defineres som en gruppe innenfor de synlige minoritetene. Vi har ikke spurt respondentene i undersøkelsen hvilken religion de bekjenner seg til, men gjennom å dele inn respondentene etter hvilken religion som er rådende i det landet de har opprinnelse fra, vet vi at rundt 42 prosent av respondentene kommer fra et land hvor islam er den rådende religionen.

Verden har de seneste årene opplevd flere svært alvorlige tilfeller av internasjonal terrorisme som er blitt knyttet til ekstremistisk islamisme. Som følge av dette har muslimer, og islam som sådan, også blitt satt i et negativt fokus i den vestlige verden. Det har i flere tilfeller blitt dokumentert at muslimer er blitt mer utsatt for diskriminering, og i noen tilfeller rasisme, som en følge av dette fokuset, noe som denne undersøkelsen til en viss grad underbygger.

For det første sier de fleste respondentene i denne undersøkelsen seg helt eller delvis enig i påstanden om at folk flest er mer skeptiske til innvandrere med muslimsk bakgrunn enn til andre innvandrere.

Det fremkommer videre av undersøkelsen at de respondentene som har opprinnelse fra land hvor islam er den rådende religionen, i større grad enn andre gir uttrykk for at de opplever større utfordringer ved å bo og leve i Norge. Det er blant annet en større andel blant dem fra

muslimske land som opplever det som vanskelig å utøve sin tro eller sitt livssyn i Norge, sammenliknet med andre land. Vi finner også at det er flere blant denne gruppen som svarer at det alltid vil være vanskelig for dem å føle seg hjemme i Norge.

Personer som kommer fra land hvor islam er rådende, blir også i større grad utsatt for diskriminering enn personer fra andre land; dette fremkommer på syv av de åtte arenaene som nevnes i undersøkelsen. Det fremkommer også at personer med opprinnelse fra et muslimsk land i større grad opplever at egne landsmenn ofte har en jobb hvor de ikke får uttelling for arbeidserfaring og utdanning, sammenliknet med respondenter fra andre land.

Hva gjør IMDi?

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet har en visjon om at alle som bor i Norge, skal ha like muligheter og like levekår i et flerkulturelt samfunn. IMDi har ansvar for å bidra til at minoritetsbefolkningen får like muligheter, rettigheter og plikter som majoritetsbefolkningen. Et slikt ansvar innebærer å rette fokus og tiltak både mot minoritetsbefolkningen – de som skal integreres, men også mot majoritetsbefolkningen – de som skal innlemme de nye borgerne i samfunnet. Rapporten viser tydelig at Norge på mange områder lykkes innenfor integrerings- og mangfoldspolitikken. Satsing på kvalifisering og norskopplæring av nyankomne innvandrere er blant de viktigste bidragene. Et velorganisert integrerings- og kvalifiseringsregime for nyankomne innvandrere er mer eller mindre gitt gjennom introduksjonslovens rammer. Men det er viktig å understreke at integrering er tidkrevende. Avkastningen av et grundig integreringsarbeid starter tidlig og forsiktig, men den øker etter hvert som tiden går.

På den andre siden tydeliggjør denne undersøkelsen også behovet for tiltak rettet mot majoritetsbefolkningen, samt private, offentlige og frivillige virksomheter og institusjoner. Undersøkelsen understreker betydningen av at offentlige myndigheter både ser ut over målgruppen "nyankomne" og deres tilgang på relevant grunnleggende kompetanse. Hudfarge endres ikke gjennom botid i landet. Etterkommerne av innvandrere, personer med én utenlandsk forelder og adopterte blir trolig også urettmessig forskjellsbehandlet på grunn av deres etniske bakgrunn og/eller utenlandske opprinnelse.

Integrering er en tosidig prosess som også handler om at majoritetssamfunnet må endre seg og tilpasse seg. Her har

det offentlige tjenesteapparatet et spesielt ansvar. Det er et overordnet mål at offentlige instanser skal tilby tilpassede tjenester til et mangfold av brukere. IMDi er en pådriver på dette feltet, og kan tilby kompetanse, metoder og verktøy som kan hjelpe bedrifter med å tilrettelegge tjenesten for brukere med innvandrerbakgrunn. IMDi er også nasjonal fagmyndighet for tolking i offentlig sektor, og arbeider med å drive frem tiltak som bedrer tolkingens kvalitet. Direktoratet arbeider også aktivt opp mot arbeidslivet, med fokus på rekruttering av innvandrere og mangfold på arbeidsplassen. Gjennom veiledning, oppfølging og konkrete tiltak ønsker vi et fokus på mangfold, ledelseskultur og atferd, det vil si tiltak som har som mål å endre handling, samhandling og tjenestetilbudet.

Litteraturliste:

Arbeids- og inkluderingsdepartementet (2008a): Sentrale begreper. Lastet ned 30.09.08 fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/aid/tema/integrering/sentrale_begreper.html?id=85923

Arbeids- og inkluderingsdepartementet (2008b): Integrerings- og inkluderingspolitikk. Lastet ned 30.09.08 fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/aid/tema/integrering/integrerings--og-inkluderingspolitikk.html?id=86693>

Arbeids- og inkluderingsdepartementet (2008c): *Innvandring*. Lastet ned 30.09.08 fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/aid/tema/Innvandring.html?id=1134>

Berg, Berit, Kirsten Lauritsen, Marko Valenta (2007): *Tillit på prøve. Undersøkelse om etikk, mangfold og etnisk diskriminering i Sør-Trøndelag politidistrikt*, NTNU samfunnsforskning as.

Berg, B. og M. Thorseth (1995): *Kommunalt flyktningarbeid i endring*, SINTEF IFIM, Tapir Trykk, Trondheim

Blom, Svein og Kristin Henriksen (red.) (2008): *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*. Statistisk sentralbyrå. Rapporter 2008/5.

Bråthen, Magne, Anne Britt Djuve, Tor Dølvik, Kåre Hagen, Gudmund Hernes, Roy A. Nielsen (2007): *Levekår på vandring. Velstand og marginalisering i Oslo*. Fafo-rapport 2007:05.

Daugstad, Gunnlaug (2008): *Transnasjonal kjærleik i globaliseringa si tid*. Integreringskart 2008. IMDi-rapport 6-2008.

Djuve, A.B. og K. Hagen (1995), *Skaff meg en jobb. Levekår blant flyktninger i Oslo*. Fafo-rapport 184.

Djuve, A.B. (2005), *Hvem inkluderer innvandrere?* I Torp (red.) (2005): *Nytt arbeidsliv. Medvirkning, inkludering og belønning*. Oslo, Gyldendal Akademisk.

Djuve, Anne Britt (2006): *Ikke-vestlige innvandrere i norsk arbeidsliv. Integrering i randsonen*. Arbeid, velferd og samfunn 2006, Arbeids- og velferdsdirektoratet 2006.

Fjeldvær, Skjoldvor (2008): *IMDi arbeid mot tvangsekteskap*. Integreringskart 2008. IMDi-rapport 6-2008, s. 140.

Gulløy, Elisabeth (2008): *Levekår blant innvandrere 2005/2006*. Dokumentasjonsrapport. Notater 2008/5. Statistisk sentralbyrå.

Handlingsplanen mot rasisme og diskriminering (2002-2006): Lastet ned 15.12.08 fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/aid/dok/rapporter_planer/planer/2002/Handlingsplan-mot-rasisme-og-diskriminering-2002-2006.html?id=102032

Henriksen, Kristin (2008): *Overkvalifiserte innvandrere: Leger på lager*. Samfunnsspeilet nr. 3, 2008. Lastet ned 30.09.08 fra: <http://www.ssb.no/ssp/utg/200803/07/>

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (2007): Integreringsbarometeret 2006. IMDi-rapport 7-2007.

Luo, S., & Klohnen, E. C. (2005): *Associative mating and marital quality in newlyweds: A couple-centered approach*. Journal of Personality and Social Psychology, 88, 304–326.
Lastet ned 30.09.08 fra: <http://www.psykologforeningen.no/default.aspx?did=9096455>

Ministeriet for flyktninge, indvandrere og integration (2007): Værdier og normer – blant utlændinge og danskere – Tænketanken om utfordringer for integrationsindsatsen i Danmark. Mars 2007.

Myklebø, Sigrud (2007): *Innvandrere på arbeidsmarkedet*. Arbeids- og velferdsdirektoratet // Arbeid og velferd // Nr. 4-2007

Rogstad, Jon (2001): *Sist blant likemenn? Synlige minoriteter på arbeidsmarkedet*. Oslo: Unipax.

Rogstad, Jon (2004): Diskriminering som erfaring, Søkelys på arbeidsmarkedet 2/2004, årgang 21, 265–274. ISSN 0800-6199, 2004. Institutt for samfunnsforskning.

SSB (2007): Lav valgdeltakelse blant østeuropeere. Kommunestyret og fylkestingsvalg 2007. Valgundersøkelse. Lastet ned 28.10.08 fra: <http://www.ssb.no/vundkinnv/main.html>

St.prp.nr.1 (2008-2009). Statsbudsjettet 2009. Det kongelige Finansdepartement

Utlendingsdirektoratet (2004a): Oversikt – aktuelle nasjoner – kjønnslemlestelse. Lastet ned 30.09.08 fra: <http://www.udiregelverk.no/default.aspx?path={7FBCCBDC-3636-4873-BD0C-6FFC38CCEA2E}>

Utlendingsdirektoratet (2004b): Oversikt – aktuelle nasjoner - tvangsekteskap Lest 30.09.08 fra: <http://www.udiregelverk.no/default.aspx?path={879757A9-7E39-4BFF-8FF1-B905E6214AF2}>

Utlendingsdirektoratet (2006): *Tiltak mot kjønnslemlestelse og tvangsekteskap – innhenting av egenerklæring*. UDI-rundskriv 2004-050: Lastet ned 30.09.08 fra: <http://www.udiregelverk.no/default.aspx?path={872F35BD-FB0A-424C-8C31-E8A16B843FF5}>

Utlendingsdirektoratet (2008a): Tall og fakta 2007.

Utlendingsdirektoratet (2008b): *EØS-utvidelsen – tillatelse med formål arbeid*. Lastet ned 30.09.08 fra: <http://www.udi.no/templates/Statistikk.aspx?id=865>

Villund, Ole (2008): Riktig yrke etter utdanning? Rapport 2008/37. Statistisk sentralbyrå.